

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการประเมินครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
 - 1.1 ความหมายและความสำคัญ
 - 1.2 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะ
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญ
 - 2.2 การจัดการเรียนรู้วิชาศิลปะในสถานศึกษา
 - 2.3 การพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
3. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
 - 3.1 ความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ
 - 3.2 ประเภทและรูปแบบของการประเมินโครงการ
 - 3.3 การประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบ CIPP Model
 - 3.4 ขั้นตอนการประเมินและการเขียนรายงานโครงการ
4. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
5. บริบทของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์
6. สาระสำคัญของโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดการประเมิน

1. การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

1.1 ความหมายและความสำคัญ

จากประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคณพิการทางการศึกษา พ.ศ. 2552 ได้กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคณพิการทางการศึกษาไว้ 9 ประเภท โดยระบุว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับหูตึงน้อยจนถึงหูหนวก ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2552)

1) คนหูหนวก หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการได้ยินมากจนไม่สามารถเข้าใจการพูดผ่านทาง การได้ยินไม่ว่าจะใส่หรือไมใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งโดยทั่วไปหากตรวจการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบลขึ้นไป

2) คนหูตึง หมายถึง บุคคลที่มีการได้ยินเหลืออยู่เพียงพอที่จะได้ยินการพูดผ่านทาง การได้ยิน โดยทั่วไปจะใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งหากตรวจวัดการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยินน้อยกว่า 90 เดซิเบล ลงมาถึง 26 เดซิเบล

ประเทศไทยมีบุคคลที่บกพร่องทางการได้ยินขึ้นทะเบียนคนพิการ จำนวน 352,503 คน คิดเป็นร้อยละ 18.40 หรือ หนึ่งในห้าของความพิการทั้งหมด(กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2561) โดย นักเรียนเกิดใหม่ประมาณ 2 ถึง 3 ใน 1,000 คน เป็นนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเช่นเดียวกับข้อมูลของสถาบันแห่งชาติด้านบกพร่องทางการได้ยินและความบกพร่องทางการสื่อสารอื่น ๆ (National Institute on Deafness and Other Communication Disorders: NIDCD, 2015) พบว่า ประมาณ 2 ถึง 3 ใน 1,000 คน ของคนที่เกิดใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกา จะมีหูข้างหนึ่งหรือทั้งสองข้างสูญเสียการได้ยินและนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมากกว่าร้อยละ 90 เกิดจากพ่อแม่ที่มีการได้ยิน

สถาบันเทคโนโลยีแห่งชาติสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน (National Technical Institute for the Deaf: NTID, 2018) สันเคราะห์ผลการวิจัยด้านนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ซึ่งเป็นความก้าวหน้าของวิธีการจัดการศึกษาของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินกำลังได้รับการศึกษา การวิจัยล่าสุดแสดงให้เห็นว่าควรมีล่ามที่มีคุณภาพในชั้นเรียนรวม นักการศึกษาจำเป็นต้องเข้าใจว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีการเรียนรู้และกระบวนการรับส่งข้อมูลของสมองมีความแตกต่างกับเพื่อนนักเรียนที่มีการได้ยินในวัยเดียวกัน NTID นำเสนอนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเป็นนักเรียนที่เรียนรู้จากการมองเห็น (Visual learner) และมีความจำจากมิติสัมพันธ์ทางการเห็นดีมาก (Visual-spatial memories) ครูควรมีการจัดการเรียนรู้ผ่านสื่อการสอนที่เป็นรูปภาพ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว แผนภูมิ ไดอะแกรมหรือสื่อที่ทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมองและ ทำความเข้าใจได้ ทักษะด้านทัศนศิลป์เป็นพื้นฐานการสร้างองค์ความรู้ รวบรวมข้อมูลด้วยตนเองของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน แต่ก็พบว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและหูตึงมีปัญหาการจำลำดับหรือเรียงลำดับก่อนหลัง (Sequential memory)

Marschark and Spencer (2016) ศึกษา นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน นักเรียนหูตึง หลายพันคนอายุระหว่าง 5 ขวบ จนถึงเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยในออสเตรเลีย เนเธอร์แลนด์ อังกฤษสกอตแลนด์และในวิทยาเขตสถาบันวิจัยในรัฐนิวยอร์ก กำหนดวิธีการที่พวกเขาได้รับความรู้ใหม่ วิธีจัดการความรู้ที่มีความเข้าใจในความรู้และวิธีการสื่อสารกับคนอื่น ๆ โดยศึกษาทุกอย่างที่

เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เช่น การติดตามการเคลื่อนไหวของดวงตา สมรรถนะความจำเมื่อเข้าร่วมชั้นเรียนที่สอนโดย ครูที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและครูที่มีการได้ยิน พบว่า นักเรียนที่มีการได้ยินทั่วไปการรับข้อมูลเหมือนสายน้ำที่หลังไหล เหมือนสายน้ำ ต่อเนื่องจากเสียงที่ได้ยินทั้งตั้งใจหรือไม่ตั้งใจฟัง ในขณะที่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ไม่มีโอกาสเรียนรู้ผ่านการได้ยินแต่เขาก็จะมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างออกไป ครูผู้สอนจึงควรตระหนักว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่เรียนในชั้นเรียนอาจไม่เข้าใจหรือรู้สิ่งที่ครูสอน เป็นเรื่องเดียวกันหรือเรียนรู้แบบเดียวกับนักเรียนที่ได้ยิน เป็นเวลาหลายสิบปีที่ความคาดหวังของการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินต่ำกว่าเพื่อนที่มีการได้ยิน ประมาณร้อยละ 50 ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและคนหูตึงที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในสหรัฐอเมริกามีความสามารถในการอ่านต่ำกว่า นักเรียนที่มีการได้ยินระดับชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ ทั้งนี้ Marschark and Spencer (2016) นำเสนอผลการสังเคราะห์การวิจัยด้านนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ดังนี้

- 1) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่มีสมรรถนะดีที่ด้านการศึกษามักเป็นคนที่มีพ่อแม่เคยสื่อสารกับ นักเรียนเหล่านี้ตั้งแต่อายุน้อย
- 2) นักเรียนที่ใช้ภาษาท่าทางในช่วงแรกของชีวิตจะสามารถทำภาษามือได้ดีกว่านักเรียนที่เริ่มทำภาษาท่าทางตอนมาโรงเรียน
- 3) ทักษะภาษาในช่วงแรกเริ่มของชีวิต ทั้งภาษามือและภาษาพูดมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการอ่านเมื่อโตขึ้น
- 4) ความยากลำบากในการอ่านของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินส่วนใหญ่สะท้อนจากความยากลำบากในการทำความเข้าใจภาษามือ
- 5) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและบกพร่องทางการได้ยินในระดับมากเมื่อเข้าโรงเรียน มีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับโลก มโนคติของจำนวน และทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งไม่ใช่แค่ทักษะภาษาเท่านั้นที่ล่าช้ากว่านักเรียนที่มีการได้ยิน
- 6) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินไม่เคยเรียนรู้ คิด หรือเข้าใจในลักษณะเดียวกับนักเรียนที่มีการได้ยิน เรียนรู้ คิด หรือเข้าใจ

สรุปนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน คือ นักเรียนที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับหูตึงน้อยจนถึงหูหนวก ระดับการได้ยินตั้งแต่ 26-90 เดซิเบล เป็นผู้เรียนที่เรียนรู้จากการมองเห็น (Visual learner) และมีความจำจากมิติสัมพันธ์ทางการเห็นดีมาก (Visual-spatial memories) ครูควรมีการจัดการเรียนรู้ผ่านสื่อการสอนที่เป็นรูปภาพ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว แผนภูมิ ไดอะแกรมและสื่อสารกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินด้วยภาษามือเพื่อทำความเข้าใจกับเนื้อหาสาระพื้นฐานเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

1.2 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในประเทศไทยได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐเป็นอย่างดีโดยมีกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องรองรับ ทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย โดยอยู่บนฐานสิทธิมนุษยชนและสิทธิตามกฎหมายและมุ่งเน้นพัฒนาความสามารถ ผู้เรียนตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล เพื่อให้เติบโตทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเป็นฐานะพลเมืองที่ดี มีอาชีพที่มั่นคง สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับผู้อื่นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โรงเรียนเฉพาะความพิการสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกรอบหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยให้สถานศึกษา ปรับหลักสูตรและจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย จิตใจ และความสามารถของผู้เรียนตามความถนัด ความสนใจ โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ วิธีการสอนที่แตกต่างจากนักเรียนทั่วไป เช่น การใช้ภาษามือและสื่อที่เน้นการมองเห็นด้วยตา รวมทั้งการวัดประเมินผลตามสภาพจริงที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคลซึ่งระบุไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล(Individualized Education Program: IEP) ของผู้เรียนรายบุคคล ทั้งนี้โดยส่งเสริมให้ภาคีเครือข่าย มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และในปีการศึกษา 2558 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ กำหนดนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” เพื่อให้โรงเรียนจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก โดยกำหนดให้กิจกรรมลดเวลาเรียน คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ปรับบทบาทของครูจากการเป็นผู้อธิบายให้ความรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่งเสริมการเรียนรู้แบบตั้งคำถามที่ท้าทายความสามารถและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้งในรายวิชาพื้นฐานและรายวิชาเพิ่มเติม ส่วนกิจกรรมเพิ่มเวลารู้เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง มีประสบการณ์ตรง คิดวิเคราะห์ ทำงานเป็นทีม และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุขจากกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลาย โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนา 4H คือ พัฒนาสมอง (Head) พัฒนาจิตใจ (Heart) พัฒนาทักษะการปฏิบัติ (Hand) และพัฒนาสุขภาพ (Health) ให้เชื่อมโยงกับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งตัวชี้วัดที่นำมาออกแบบกิจกรรมเน้นตัวชี้วัดที่เป็นกระบวนการ โดยดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ความก้าวหน้าของผู้เรียน และนำผลการประเมินไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินการผ่านตัวชี้วัดตามหลักสูตร สถานศึกษา ประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อรายงานผลให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง

และผู้เกี่ยวข้องทราบ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งครูนำผลการประเมินมาปรับการจัดการ กิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ กิจกรรมจัดเป็นชั่วโมงเฉพาะในช่วงเวลาท้ายของแต่ละวัน หรือจัดในช่วงเวลาอื่น ตามบริบทของสถานศึกษา กิจกรรมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมที่กำหนดให้เรียน เป็นกิจกรรมที่ เชื่อมโยงกับตัวชี้วัดต้องรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ หลังจากผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชา แล้วจะได้รับการฝึกปฏิบัติ มีประสบการณ์ตรง และมีความสุขกับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม 2) กิจกรรมที่ เลือกเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนเลือกหรือ กิจกรรมที่ออกแบบโดยผู้เรียนเพื่อตอบสนองความสนใจ ความต้องการของตนเอง โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยผ่านการทำกิจกรรมพัฒนา 4H (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2558)

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีความยืดหยุ่นมีการปรับหลักสูตร วิธีการสอน การประเมินผล ความก้าวหน้าด้วยความเข้าใจ การส่งเสริมความสามารถทางศิลปะ สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเรียนรู้ผ่านการมองเห็น (Visual learner) และการลงมือปฏิบัติ เนื้อหาการเรียนรู้ปรับตามความ ต้องการของนักเรียนและความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ ครูผู้สอน ครอบคลุมหลักสูตรของ สถานศึกษา

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ นักเรียนที่มีความ บกพร่องทางการได้ยินเป็นผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่รัฐต้องจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนเป็นเครื่องมือที่ จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ มีคุณลักษณะอันพึง ประสงค์และมีสมรรถนะสำคัญที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ศิลปศึกษา เป็นรายวิชาหนึ่งที่รัฐกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญาและ สุขทริยภาพ ซึ่งเป็นรากฐานการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

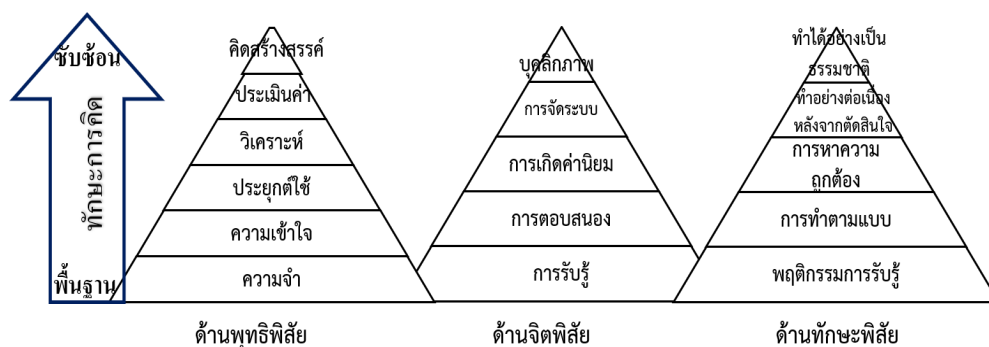
การกำหนดจุดมุ่งหมายและจัดการเรียนรู้

การกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาความถนัดทางศิลปะ (Talented artists) เป็นสิ่งที่ครู ควรคำนึงถึงเพื่อให้นักเรียนสามารถต่อยอดทักษะไปสู่การเป็นศิลปินมืออาชีพหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้าน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ในอนาคต Hope (2009) เสนอให้ตั้งวัตถุประสงค์ตามแนวคิดอนุกรมวิธาน ของ Bloom ช่วยให้ครูเข้าใจการออกแบบและการประเมินการเรียนรู้ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายผลลัพธ์ของชั้นเรียนหรือหลักสูตรการศึกษา ช่วยในการสร้างกลยุทธ์ พัฒนาแบบฝึกหัด เครื่องมือสำหรับการนำเสนอเนื้อหา ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการประเมินอย่างชัดเจนในระดับความรู้ที่ เราต้องการประเมินครูศิลปศึกษาควรกำหนดจุดมุ่งหมายการส่งเสริมศักยภาพด้านศิลปศึกษาชัดเจน ตามอนุกรมวิธานของบลูม (Bloom's Taxonomy) จนนักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

อนุกรมวิธานของบลูม (Bloom's Taxonomy)

ครูผู้สอนศิลปศึกษา ตลอดจนนักออกแบบการเรียนการสอนและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา การเรียนการสอนที่จะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน และได้แบ่งประเภทของพฤติกรรมโดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้และจิตวิทยาพื้นฐานว่ามนุษย์จะเกิดการเรียนรู้ใน 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัยและด้านทักษะพิสัย (Anderson et al, 2001) รายละเอียดดังนี้ โดยในแต่ละด้านจะมีการจำแนกระดับความสามารถจากต่ำสุดไปถึงสูงสุด ได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย มี 6 ชั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1.1) การจำเป็นความสามารถของสมองในการระลึกได้ จำความรู้ สารสนเทศ แสดงรายการได้ ระบอบอกชื่อได้ ซึ่งเป็นความจำระยะยาว 1.2) การเข้าใจ เป็นความสามารถของสมองในการแปล สร้างความหมาย ยกตัวอย่าง สรุป อ้างอิงการศึกษาด้วยตนเอง 1.3) การประยุกต์ใช้เป็นการใช้กระบวนการที่ได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดในสถานการณ์ใหม่หรือสถานการณ์คล้ายคลึงกัน 1.4) การวิเคราะห์เป็นการแยกความรู้ ออกเป็นส่วน ๆ โดยสามารถให้เหตุผลว่าความรู้ส่วนย่อยที่แยกแต่ละส่วน มีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของความรู้ทั้งหมดอย่างไร 1.5) การประเมินค่า เป็นความสามารถของสติปัญญาเกี่ยวกับการตรวจสอบ ควบคุม ทดสอบ เพื่อค้นหาความไม่สอดคล้องหรือความขัดแย้งในกระบวนการหรือผลผลิตและการวิพากษ์ต่างๆ เพื่อการตัดสินใจ 1.6) การคิดสร้างสรรค์ คือความสามารถของสติปัญญาในการสร้างสิ่งใหม่ จากสิ่งที่เคยเรียนรู้ หรือพบเห็นในบริบทต่าง ๆ ที่สามารถสร้างสรรค์งาน วางแผนงานและดำเนินงานตามกระบวนการจนได้รับความสำเร็จ 2) ด้านจิตพิสัย(พฤติกรรมด้านจิตใจ) คือค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม พฤติกรรมด้านนี้จะไม่สามารถเกิดขึ้นทันที ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอน จึงควรจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและสอดคล้องสิ่งที่ตั้งใจได้ตลอดเวลา จะทำให้พฤติกรรมของผู้เรียนเปลี่ยนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้ โดยเริ่มจาก 2.1) การรับรู้ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์หรือสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการแปลความหมายของสิ่งเร้าที่ว่าคืออะไร แล้วจะแสดงออกมาในรูปของความรู้สึกที่เกิดขึ้น 2.2) การตอบสนอง เป็นการกระทำที่แสดงออกมาในรูปของความเต็มใจ ยินยอม และพอใจต่อสิ่งเร้า นั้น 2.3) การเกิดค่านิยม เป็นการเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม การยอมรับนับถือในคุณค่านั้น ๆ หรือปฏิบัติตามจนกลายเป็นความเชื่อและเกิดทัศนคติที่ดีในสิ่งนั้น 2.4) การจัดระบบ เป็นการสร้างแนวคิด จัดระบบของค่านิยมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสัมพันธ์ ถ้าเข้ากันได้ก็จะยึดถือต่อไป แต่ถ้าขัดกันอาจไม่ยอมรับ อาจจะไม่ยอมรับค่านิยมใหม่โดยยกเลิกค่านิยมเก่า 2.5) บุคลิกภาพ คือการนำค่านิยมที่ยึดถือมาแสดงพฤติกรรมที่เป็นนิสัยประจำตัว ให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม พฤติกรรมด้านนี้เริ่มจากการได้รับรู้จากสิ่งแวดล้อม แล้วจึงเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ ขยายกลายเป็นความรู้สึกด้านต่าง ๆ จนกลายเป็นค่านิยมและยังพัฒนาต่อไปเป็น ความคิด อุดมคติ 3) ทักษะพิสัย(พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อประสาท) คือ ลักษณะพฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการ

ปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่ว ชำนาญ สามารถแสดงออกมาโดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ โดยเริ่มจาก 3.1) พฤติกรรมการรับรู้เป็นการให้ผู้เรียนได้รู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นการเลือกหาตัวแบบที่สนใจ 3.2) กระทำตามแบบ เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนพยายามฝึกตามแบบที่ตนสนใจและพยายามทำซ้ำ เพื่อที่จะให้เกิดทักษะตามแบบที่ตนสนใจ 3.3) การหาความถูกต้อง เป็นพฤติกรรมสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องชี้แนะ เมื่อได้กระทำซ้ำแล้วก็พยายามหาความถูกต้องในการปฏิบัติ 3.4) การกระทำอย่างต่อเนื่องหลังจากตัดสินใจ เป็นการเลือกรูปแบบที่เป็นของตัวเองจะกระทำตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่อง จนปฏิบัติงานที่ยุ่ยากซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง คล่องแคล่ว การที่ผู้เรียนเกิดทักษะได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอและ 3.5) การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติเป็นพฤติกรรมที่ได้จากการฝึกอย่างต่อเนื่องจนสามารถปฏิบัติได้คล่องแคล่วว่องไวโดยอัตโนมัติ เป็นไปอย่างธรรมชาติซึ่งถือเป็นความสามารถของการปฏิบัติในระดับสูง(รัฐพล ประดับเวทย์, 2560; Anderson et al, 2001) ดังภาพที่ 1

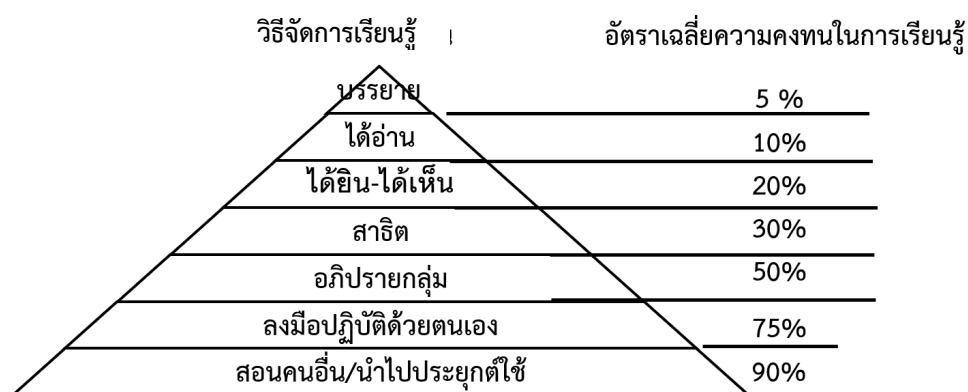
ภาพที่ 1 ลำดับขั้นของจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ (รัฐพล ประดับเวทย์, 2560)

สรุปว่า การตั้งจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน นักเรียนจะต้องเรียนรู้กระบวนการทางศิลปะ เทคนิคเฉพาะ วิธีการใช้เครื่องมือ การใช้สีต่าง ๆ การค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ การทัศนศึกษา การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ ตลอดจนการทำงานศิลปะด้วยตนเอง อย่างสร้างสรรค์พร้อมทั้งวิจารณ์งานศิลปะของตนเองและเพื่อน ๆ ทำให้นักเรียนพัฒนาการคิดจากพื้นฐานสู่ขั้นขั้นได้

ปิรามิดการเรียนรู้ (Learning Pyramid)

ปิรามิดการเรียนรู้ (Learning Pyramid) ผลงานของห้องปฏิบัติการการฝึกอบรมแห่งชาติ (National Teaching Laboratory Institute) หรือ NTL (1960, อ้างถึงใน บุปผชาติ ทัททิกรณ์, 2551)

ทำให้ตระหนักถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการนำเสนอมาใช้ เพื่อทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อัตราเฉลี่ยความคงทนการเรียนรู้ที่ได้จากการใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกัน เรียงลำดับจากส่วนยอดมายังฐานล่าง คือ การบรรยาย การอ่าน การใช้สื่อ การสาธิต การอภิปรายกลุ่ม การให้ปฏิบัติการสอนคนอื่นและการนำไปใช้ในทันที อัตราเฉลี่ยความคงทนการเรียนรู้ที่ได้จากการใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกัน เรียงลำดับจากส่วนยอดมายังฐานล่าง คือ การบรรยาย การอ่าน การใช้สื่อ สด การสาธิต การอภิปรายกลุ่ม การให้ปฏิบัติการสอนคนอื่นและการนำไปใช้ในทันที จะเห็นได้ว่าวิธีการบรรยายซึ่งอยู่ที่ส่วนยอดของพีระมิด เกิดสัมฤทธิ์ผลของอัตราเฉลี่ยความคงทนร้อยละ 5 และที่ฐานล่างของพีระมิด แสดงให้เห็นว่าวิธีที่จัดให้มีการสอนคนอื่นหรือนำสิ่งที่รู้ไปใช้ในทันทีเกิดสัมฤทธิ์ผลของอัตราเฉลี่ยความคงทนร้อยละ 90 (บุปผชาติ ทัททิกรณ์, 2551) ดังภาพ 2

ภาพที่ 2 อัตราเฉลี่ยความคงทนในการเรียนรู้ตามวิธีการจัดการเรียนรู้ (บุปผชาติ ทัททิกรณ์, 2551)

วิธีการจัดการเรียนรู้ศิลปะที่สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เพื่อให้เกิดความคงทนในการเรียนรู้สูงสุด คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง สนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ นำเสนอผลงานและอภิปรายสะท้อนผลงานศิลปะของตนเองและของเพื่อน นอกจากนี้ พีระมิดการเรียนรู้ช่วยให้ครูเข้าใจการจัดการจัดการเรียนรู้ของตนเอง และขยายวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีผลต่ออัตราความคงทนในการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เพิ่มขึ้นด้วยตนเอง โดยเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ การวัดประเมินผลตามสภาพจริง เน้นให้นักเรียนออกแบบผลงานเอง อีกทั้งยังทำให้เห็นศักยภาพของนักเรียนจากกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้และความเป็นไปได้ในการเลือกกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมคิด สร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยเปรียบเทียบวิธีการจัดการเรียนรู้กับกิจกรรมการสอนศิลปะ ดังภาพที่ 3

วิธีการเรียนรู้	อัตราเฉลี่ยความคงทนในการเรียนรู้	วิธีการเรียนรู้ศิลปะ
บรรยาย	5 %	บรรยาย/ ดูวิดีโอ/ ยูทูบ/ ศึกษาแหล่งเรียนรู้จริง
ได้อ่าน	10%	
ได้ยิน-ได้เห็น	20%	
สาธิต	30%	แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ ลงมือสร้างผลงาน/ สะท้อนผลงานตนเองและคนอื่น
อภิปรายกลุ่ม	50%	
ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง	75%	
สอนคนอื่น/นำไปประยุกต์ใช้	90%	

ภาพที่ 3 เปรียบเทียบวิธีการเรียนรู้กับกิจกรรมการสอนศิลปะ

Golos (2016) กล่าวว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่ขาดโอกาสทางภาษาในช่วงแรกเกิดถึง 5 ขวบ จะมีความยุ่งยากในการเรียนภาษามากกว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่ใช้ภาษามือกับพ่อแม่ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน การเรียนรู้คำศัพท์จะเริ่มจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง วัตถุสิ่งของจริง วิดีโอที่มีคำศัพท์ รูปภาพของจริง มีคำศัพท์ รูปภาพคำศัพท์ การทำภาษามือคำศัพท์ การสะกดนิ้วมือคำศัพท์ นักเรียนจะเข้าใจคำศัพท์หรือสถานการณ์ และสุดท้ายคือการเขียนคำศัพท์เป็นคำ วลี ประโยคและย่อหน้า เป็นลำดับ การจัดการเรียนรู้ของครูนอกจากจะใช้สถานการณ์จริง สิ่งของจริงแล้ว ถ้าครูใช้วิดีโอและใช้สื่อสนับสนุนการเห็นพัฒนาความสามารถทางภาษาและความสามารถอื่น ๆ เป็นการลดข้อจำกัดด้านภาษาในการเรียนรู้เข้าใจเนื้อหาต่าง ๆ ที่ครูสอน เช่นเดียวกับนักเรียนทั่วไป นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจะได้รับประโยชน์อย่างมากตามหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการในฐานะนักเรียนที่ใช้การมองเห็นเป็นหลัก ในการเข้าถึงความรู้ต่าง ๆ สอดคล้องกับ Kamila (2005) พบว่า ศิลปะส่งผลต่อความสามารถด้านภาษาและการสื่อสารของนักเรียนที่มีการได้ยินและนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

Wilmington College (2017) ให้ข้อมูลว่าความบกพร่องทางการได้ยินเป็นประเภทที่พบมากที่สุดของความพิการทางกายภาพ การสูญเสียการได้ยินเป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบประสาทการได้ยินหรือเส้นประสาทความรู้สึกรับรู้ของหูซึ่งรบกวนการได้ยินเสียง คนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินอาจมีปัญหาด้านภาษาและแสดงคำศัพท์และไวยากรณ์ที่ผิดรูปแบบ นักเรียนที่สูญเสียการได้ยินส่วนใหญ่ใช้เครื่องช่วยฟังและอาศัยการอ่านปากและมีเพียงร้อยละ 30 ของคำพูดเท่านั้นที่สามารถอ่านปากได้ และมีข้อที่ควรตระหนักสำหรับครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ดังนี้

- 1) ตระหนักว่านักเรียนจะต้องเห็นริมฝีปากของคนพูดเพื่อทราบที่กำลังพูดอะไรอยู่
- 2) เผชิญหน้ากับนักเรียนในชั้นเรียนระหว่างพูดเพราะการแสดงออกทางสีหน้าของครูจะให้นักเรียนเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำพูดของครูได้ในเบื้องต้น

- 3) พูดซ้ำ ๆ โดยใช้ประโยคและท่าทางสั้น ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนทำความเข้าใจสิ่งที่เรียน
 - 4) ไม่ควรยืนอยู่ด้านหน้าของหน้าต่างหรือจุดที่มีแสงสะท้อนเพราะอาจจำกัดการมองเห็นของนักเรียนและไม่ควรพูดตะคอกหรือพูดโดยเคลื่อนไหวริมฝีปากเกินความจริง ควรพูดเป็นธรรมชาติ
 - 5) โปรดจำไว้ว่าความรู้ที่ครูถ่ายทอดในชั้นเรียนแก่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินอาจหายไป เพราะนักเรียนมีข้อจำกัดในการรับข้อมูล
 - 6) ใช้การถามซ้ำและฟังการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนคนอื่น ๆ เพิ่มตัวอย่างในการรับรู้ เพื่อสรุปความเข้าใจด้วยตนเองและครูควรเพิ่มเวลาให้นักเรียนรวบรวมข้อมูลการเรียนรู้ให้ครบตามวัตถุประสงค์ นักเรียนที่มีความผิดปกติในการได้ยินและการสื่อสารอาจพูดได้ช้าและต้องใช้เวลามากในการสื่อสาร ครูตั้งใจรับฟังนักเรียนเพราะเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นักเรียนบรรลุความคิดที่สมบูรณ์
 - 7) ใช้สื่อรูปภาพหรือสื่อสนับสนุนการเห็นช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างการบรรยาย ตัวอย่างเช่น การใช้สีที่เน้นที่คำสำคัญของบทเรียน หัวข้อบรรยายหลัก หรือเขียนคำสำคัญบนกระดานและอธิบายความหมายก่อนหรือระหว่างการบรรยาย ควรใช้สื่อรูปภาพเพื่อเพิ่มความเข้าใจจากข้อมูลการอธิบายโดยปากเปล่า
 - 8) ใช้วิดีโอเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอบทเรียนในชั้นเรียน ควรเลือกรูปแบบคำบรรยายที่มีการบรรยายได้ภาพเพื่อให้นักเรียนบกพร่องทางการได้ยินสามารถเข้าถึงความหมายของสิ่งที่เรียนอย่างเต็มที่ หากวิดีโอไม่มีคำบรรยายได้ภาพ ครูควรให้บทสรุปแก่นักเรียน
 - 9) การสรุปข้อความของครูมีประโยชน์มาก เพื่อตรวจสอบให้แน่ใจว่าครูกับนักเรียนเข้าใจตรงกันเป็นการตรวจสอบความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อประเมินว่านักเรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาของหลักสูตรนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่
 - 10) ผู้ช่วยจดบันทึกหรือสำเนาบันทึกการบรรยายอาจจำเป็นเนื่องจากนักเรียนจะไม่สามารถมองเห็นล้ามและจดบันทึกในเวลาเดียวกันได้
- Rice (2012) เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินแก่ครู ดังนี้
- 1) ตรวจสอบให้แน่ใจว่านักเรียนใส่เครื่องช่วยฟังของตัวเองและครูก็กำลังใช้ไมโครโฟน
 - 2) โปรดจำไว้ว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน คนส่วนใหญ่มีการได้ยินที่เหลืออยู่บางส่วนและเราต้องการที่จะใช้ประโยชน์ให้เต็มที่
 - 3) ตรวจสอบให้แน่ใจว่าที่นั่งของนักเรียนสามารถมองเห็นใบหน้าและปากของครูได้ชัดเจน
 - 4) การตะคอกหรือตะโกนใส่ให้นักเรียนอาจทำให้นักเรียนเข้าใจข้อมูลที่ครูสื่อสารผิดจากวัตถุประสงค์ของครู ครูควรพูดในโทนเสียงปกติ โดยใช้ไมโครโฟน นักเรียนจะเข้าใจจากการอ่านปากและหน้าตา ท่าทางของครูแล้วตีความจากการสื่อสารนี้

- 5) หากนักเรียนมีล่าม ครูควรให้นักเรียนสำเนาบทเรียนให้ล่ามก่อนเริ่มชั้นเรียน
 - 6) โปรดจำไว้ว่าครูไม่จำเป็นต้องพูดคุยกับล่ามระหว่างแปลเพราะทำให้ล่ามขาดสมาธิและสับสน ล่ามมีหน้าที่ตัวกลางการสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียน
 - 7) ขณะเขียนบนกระดานครูควรหยุดพูด เพราะนักเรียนมองไม่เห็นปากและใบหน้าของครู ควรเขียนกระดานและให้นักเรียนจดข้อความบนกระดานให้แล้วเสร็จ ครูจึงค่อยอธิบายเนื้อหาบนกระดาน
 - 8) ใช้ภาพและกราฟิกประกอบการสอนหรือสรุปเนื้อหาหรือมโนคติบทเรียนที่จะเรียนก่อนเริ่มเรียนและให้นักเรียนวาดภาพหรือสร้างแผนภูมิสรุปความคิดที่เกี่ยวกับเนื้อหาหรือประสบการณ์ที่ครูจัดให้ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเป็นนักเรียนที่เรียนรู้จากการมองเห็น
 - 9) ภูเขาสำคัญในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน คือ การสอนเนื้อหาซ้ำ ๆ และให้เวลาสำหรับการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
 - 10) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นนักเรียนที่เข้าใจธรรมชาติและมีความยุ่งยากในการทำความเข้าใจแนวคิดที่เป็นนามธรรม ครูควรทำความเข้าใจและเพิ่มเวลาแก่นักเรียน
 - 11) บทเรียนของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ควรมีภาษาเขียนทุกบทเรียน เนื่องจากนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินขาดทักษะภาษาที่จำเป็น ดังนั้นควรมีการจดบันทึกคำศัพท์สำคัญ ความหมายของคำ มโนคติหลักในแต่ละบทเรียนที่นักเรียนต้องบันทึกความเข้าใจลงสมุดงาน ติดฉลากวัตถุในห้องเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียน เรียนรู้คำนามและการสะกดคำ ทำให้ห้องเรียนเต็มไปด้วยการพิมพ์รูปภาพ แผนภูมิ เพราะช่วยให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินสร้างทักษะทางภาษาและทำงานได้ดีกับเพื่อนในชั้นเรียนและกับผู้ปกครอง
- ข้อควรพิจารณาด้านการสื่อสารกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
- 1) สบตา มองตรงไปที่นักเรียนและเผชิญหน้าเมื่อต้องการสื่อสารกับนักเรียน
 - 2) พูดชื่อของนักเรียนหรือแสดงท่าทางให้นักเรียนสนใจก่อนที่จะพูด
 - 3) มอบหมายนักเรียนนั่งโต๊ะทำงานใกล้กับครู หรือหน้าห้องเรียนหรือสถานที่ที่ครูตั้งใจจะให้นักเรียนมองเห็นและเข้าใจเนื้อหาการบรรยายให้มากที่สุด
 - 4) สบตาและพูดตามธรรมชาติและชัดเจนกับนักเรียน ครูควรตระหนักว่าการพูดดังไม่ได้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจในสิ่งที่ครูพูด
 - 5) การสื่อสารบางอย่างอาจเป็นเรื่องยากของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่จะเข้าใจสอนเรื่องสำนวนซึ่งเป็นการเล่นคำ การอธิบายเรื่องตลกและการถากถาง ซึ่งเนื้อหาอาจไม่ตรงกับข้อความ

6) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมักจะมีพัฒนาการล่าช้าด้านทักษะทางสังคม ครูควรสร้างโอกาสระหว่างชั่วโมงเรียนหรือระหว่างพักให้มีกิจกรรมพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การเล่นเกมหรือการตั้งประเด็นการสนทนาหรืออภิปรายสาระการเรียนรู้

7) ครูผู้ช่วยควรเก็บหมวดหรือดูแลไม่ให้บังริมฝีปากหรือใบหน้า ป้องกันอุปสรรคในการสื่อสารผ่านการอ่านปากหรือการสังเกตท่าทางจากใบหน้าของครู

หลักสูตรและการสอนโดยใช้กลยุทธ์การมองเห็น (Eubanks, 2011)

1) ปรับวิธีการสอนเพื่อตอบสนองความต้องการของนักเรียนโดยแสดงข้อมูลที่ต้องการสื่อสารกับนักเรียนบนกระดาน เช่น การเขียนการบ้านทั้งหมด คำแนะนำในชั้นเรียนและการเปลี่ยนแปลงตารางประจำวันหรือการแทรกกิจกรรมพิเศษ การเขียนขั้นตอนเป็นแผนผังหรือแผนภูมิสรุปบทเรียนหรือเนื้อหาบนกระดานอาจใช้ปากกาที่มีสีต่าง ๆ เพื่อให้ความสำคัญกับข้อความหรือข้อที่ควรจำ นักเรียนจะสนใจและจำได้ดีขึ้น

2) จัดเรียงโต๊ะในรูปแบบวงกลมหรือรูปเกือกม้า เพื่อให้ให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินสามารถมองเห็นครู เพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ ได้ นี่เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งถ้าพวกเขาจำเป็นต้องอ่านริมฝีปากและสบตากับครูระหว่างการสอนหรืออธิบายความรู้แก่นักเรียน

3) ให้นักเรียนมีโครงร่างของบทเรียนประจำวันและพิมพ์สำเนาของบันทึกช่วยให้นักเรียนมุ่งเน้นการอภิปรายและคำถามในขณะที่ครูกำลังสอนอยู่ จากนั้นนักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และสามารถอ่านบันทึกย่อในภายหลังได้อย่างง่ายดาย เนื่องจากนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเรียนรู้ผ่านสายตา การมองเห็นเป็นวิธีการหลักในการรับฟังข้อมูล จึงควรใช้เครื่องมือที่เป็นรูปภาพ รูปถ่าย แผนภูมิ ทุกครั้งที่สามารถทำได้ พิจารณาใช้โปสเตอร์ แผนภูมิ กราฟิก การ์ดภาพ ทำมือ การจัดการภาพสิ่งประดิษฐ์หรือรายการภาพเพื่อแสดงแนวคิด ครูอาจเพิ่มการใช้วิดีโอที่มีคำอธิบายภาพในชั้นเรียน จะทำให้เข้าใจมากขึ้น

4) ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Plan: IEP) เกี่ยวกับการปรับตัวในห้องเรียนและการช่วยเหลือที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนเป็นรายบุคคล

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินต้องมีการแสดงออกทางสีหน้าในการสื่อสารและควรได้รับการสอนผ่านภาษาภาพเพราะความสามารถในการรับรู้เสียงและการพูดไม่สามารถตรวจสอบได้ทำให้นักเรียนต้องอาศัยสิ่งที่มองเห็นไม่ใช่สิ่งที่ได้ยินในการเรียนรู้และสื่อสารกับคนทั่วไป ภาษาภาพอธิบายเนื้อหาได้เป็นแบบองค์รวมมากกว่าภาษาพูดและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น มีผู้นำไปเผยแพร่ความรู้หรือนำเสนอสินค้า มากกว่าวิธีอื่น ๆ เนื่องจากเข้าใจง่ายและเห็นภาพรวมได้เร็ว สะดวกในการติดต่อสื่อสารกับคนทั่วไป

กล่าวโดยสรุป นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เรียนรู้ได้ดีจากการลงมือปฏิบัติการสอนซ้ำเนื้อหา สื่อที่มองเห็นได้ เช่น รูปภาพ และภาพเคลื่อนไหว ไดอะแกรม ทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเข้าใจเนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ Stokes (2001) สนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเป็นนักคิดที่มีการเรียนรู้จากการมองเห็น (Visual thinkers) ผู้เกี่ยวข้องควรสนับสนุนจัดบทเรียนที่เหมาะสม เช่น สร้างความสนใจและแรงจูงใจ เนื้อหาการเรียนรู้อาจมีความหมายต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการเคลื่อนไหวและลงมือปฏิบัติ ทำซ้ำจนชำนาญเพื่อเพิ่มความจำในการเก็บรักษาข้อมูล บันทึกการเรียนและเพิ่มเวลาการเรียน สนับสนุนทักษะการสื่อสารด้วยภาษามือและลดความเครียดของนักเรียน

2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะ

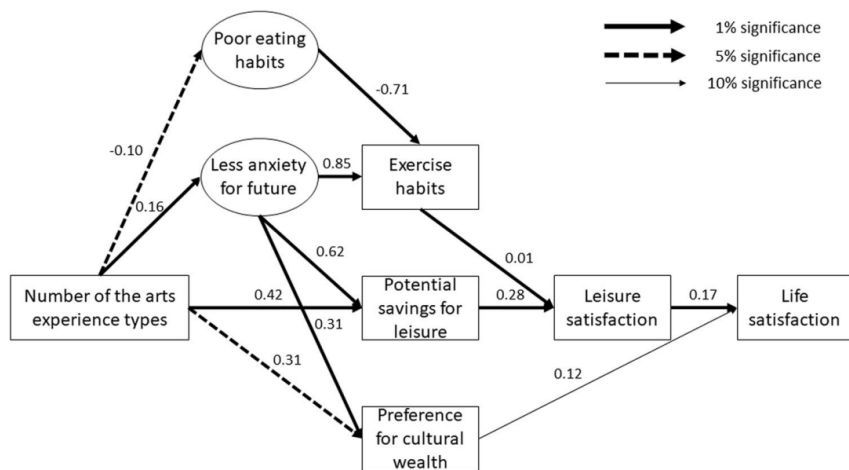
2.1 ความหมายและความสำคัญ

National Art Education Association (2012) กล่าวว่า ศิลปศึกษาช่วยให้บุคคลสามารถรวบรวมประสบการณ์และความรู้ ในรูปแบบที่มีความหมายโดยการใช้สื่อและวิธีการ เพื่อนำเสนอความคิด จินตนาการหรือสร้างความเข้าใจใหม่ ๆ สื่อศิลปะ ประกอบด้วย ข้อความ รูปภาพ วัตถุ เหตุการณ์และเทคโนโลยีที่ประกอบด้วยรูปแบบและเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง รวมถึงวิธีคิดสร้างสรรค์และการสืบเสาะข้อมูลที่น่าสนใจเพื่อสะท้อนมุมมอง แนวคิดผ่านงานศิลปะไปยังผู้ชมที่หลากหลาย

ศิลปะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนามนุษย์เพิ่มการเจริญเติบโตของความรู้ความเข้าใจ อารมณ์และจิตเวชศาสตร์ การวิจัยด้านระบบประสาทเผยให้เห็นถึงผลกระทบที่น่าประทับใจของการเรียนการสอนศิลปะ นักวิทยาศาสตร์ด้านสมอง (Neuroscientist) ได้ค้นพบว่าปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ฉลาด ก็คือการทำเซลล์สมองมาต่อเชื่อมกันเป็นวงจรประสาท (Neural circuit) ยิ่งเซลล์เหล่านี้ต่อเชื่อมกันเป็นวงจรและจัดระเบียบกันได้ดีเท่าใดก็ทำให้ประสิทธิภาพของสมองมีมากขึ้นเท่านั้น นั่นก็คือทำให้มนุษย์ฉลาดมากขึ้นนั่นเอง (Tibbets, 2001) ปัจจัยที่ทำให้เซลล์สมองเหล่านี้มาเรียงเชื่อมต่อกันเป็นวงจรที่สมบูรณ์ คือ การกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ การกระตุ้นและท้าทายความคิด การฝึกแก้ปัญหาและฝึกจินตนาการของมนุษย์ กิจกรรมศิลปะทำให้เกิดการพัฒนาจินตนาการของมนุษย์ ก่อให้เกิดความอ่อนโยนทางอารมณ์ เกิดสุนทรียภาพและความประทับใจ นอกจากนี้ยังทำให้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมเกิดการเคลื่อนไหว ก่อให้เกิดการเชื่อมต่อกันของเซลล์สมองในส่วนที่รับผิดชอบเกี่ยวกับจินตนาการ ความซาบซึ้งประทับใจ การเคลื่อนไหวประสานกันของมือ แขน ขาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นสมองส่วนหน้า (Cerebral cortex) สมองส่วนกลาง (Parietal lobe) สมองส่วนท้าย (Cerebellum) หรือสมองส่วนที่รับผิดชอบเกี่ยวกับอารมณ์ (Amygdala) (Dunbar, 2008) กิจกรรม

ศิลปะมีต่อสมรรถนะซึ่งนักวิทยาศาสตร์ด้านสมองได้นำมาให้เรารู้ การส่งเสริมให้ นักเรียนทำ กิจกรรมศิลปะไม่ใช่การฝึกฝนให้ นักเรียนนักเรียนเป็นจิตรกรหรือปฏิมากรผู้ยิ่งใหญ่ แต่เป็นการ ปลุกฝังให้นักเรียนมีความรักและซาบซึ้งในศิลปะ อยากจะทำงานศิลปะไม่ว่าแขนงใด ๆ ก็ตาม ผลงาน ศิลปะไม่จำเป็นต้องออกมาสมบูรณ์ แต่การส่งเสริมให้ นักเรียนทำกิจกรรมศิลปะต้องการให้สมอง สมบูรณ์ ทั้งนี้อาจจะมี นักเรียนบางคนที่มีแววของความเป็นศิลปินผู้ยิ่งใหญ่ในอนาคต ซึ่งครูต้อง สังเกตให้ได้และช่วยสนับสนุนต่อไปเป็นกรณีพิเศษ อย่างไรก็ตามการที่มนุษย์ได้สัมผัสกับกิจกรรม ศิลปะตั้งแต่แรก ๆ เป็นการสร้างวงจรพื้นฐานทางศิลปะในสมอง ซึ่งมันจะถูกต่อยอดในโอกาสข้างหน้า ได้อย่างง่ายดาย (Bolwerk, et al, 2014) สอดคล้องกับ Kenenedy (2006) ที่กล่าวว่าความสามารถ ในการสร้างผลงานศิลปะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการรู้หนังสือ จากการทดลองใช้ โปรแกรมการเรียนรู้ผ่านศิลปะ(Learning Through Art Program) ซึ่งส่งผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะหรือ ศิลปิน มีอาชีพเข้าไปสอนในโรงเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถทางศิลปะของนักเรียน และให้โอกาส นักเรียนสร้างผลงานที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมมีความสามารถทั้งด้าน ศิลปะและวิชาการเพิ่มขึ้น โดยมีค่าคะแนนจากผลงานศิลปะ การรู้หนังสือและทักษะการคิด มากกว่าผู้ที่ไม่ได้ร่วมโปรแกรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ นักเรียนทำข้อสอบแบบตอบปาก เปล่าได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้ร่วมโปรแกรมการทดสอบความรู้ที่เป็นลายลักษณ์อักษรไม่แตกต่างกัน อาจเพราะในโปรแกรม ศิลปินไม่เน้นการสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร การได้คะแนนสอบปาก เปล่ามากนัก เป็นผลมาจากการที่นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะการคิดที่สำคัญในขณะที่สะท้อนผลงานศิลปะ ใช้ในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์วรรณกรรม นักเรียนยังสามารถใช้ทักษะเหล่านี้กับการอบรม ออนไลน์สำหรับการเขียนเชิงสร้างสรรค์หรือการออกอากาศทางโทรทัศน์

ประเทศญี่ปุ่นส่งเสริมให้นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษา มี ประสบการณ์ด้านศิลปะ โดยพบว่า ส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิต (Lida,2019) ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ผลของประสบการณ์ศิลปะที่มีต่อความพึงพอใจในชีวิต (Lida,2019)

การจัดการเรียนรู้ศิลปะในศตวรรษที่ 21 นั้นนักการศึกษาและนักวิชาการที่รับผิดชอบการจัดการโปรแกรม STEM (Science, Technology, Engineering and Math) ซึ่งบูรณาการสอนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์และคณิตศาสตร์ นักวิจัยได้เสนอข้อค้นพบเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของศิลปะโดยนำหลักการของศิลปะเป็นพื้นฐานการจัดการเรียนรู้แนวใหม่สำหรับการสร้างนวัตกรรม โดยจัดทำศูนย์บ่มเพาะนวัตกรรม (Innovation incubator) ศึกษาวิธีการเรียนรู้บนพื้นฐานศิลปะ (Art Based Learning of STEM: STEAM; Science, Technology, Engineering, Art and Math) โดยเพิ่มความคิดเชิงภาพกราฟิก และการสื่อสารผ่านการใช้โวหาร คำคม การเล่าเรื่องและการเขียน นักเรียนนำเสนอนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ จากสื่อรูปภาพ สีเส้น สายเส้น นำข้อสรุปไปใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า การเรียนรู้บนพื้นฐานศิลปะ (Art Based Learning of STEM) ส่งผลต่อการเรียนรู้ การสร้างนวัตกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล (John, 2016) Seifter and Ted (2010) กล่าวว่าศิลปะมีความสัมพันธ์ชัดเจนกับการคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมในนักเรียนมัธยมศึกษา และการเรียนรู้ทางศิลปะส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานเพิ่มขึ้นในผู้ใหญ่ นักเรียนที่เรียนรู้แบบ STEM แบบดั้งเดิมมีความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมลดลงอย่างมีนัยสำคัญ Seifter and Ted (2010) เสนอให้โรงเรียนจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานศิลปะ (Art Based Learning of STEM) ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อคงความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ ชื่นชมความงาม ป้องกันการสูญเสียของการมีสุนทรียภาพอันเกิดจากการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่ปราศจากศิลปะ

กระบวนการจัดกิจกรรมศิลปะในศตวรรษที่ 21 เป็นการใช้วัสดุและวิธีการที่หลากหลาย รวมถึงเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การถ่ายภาพดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ การผสมผสานกระบวนการทางศิลปะ โดยใช้สื่อแบบดั้งเดิมร่วมกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือแอปพลิเคชันของโทรศัพท์ สร้างผลงานจากกระบวนการและประสบการณ์ทางศิลปะซึ่งแต่เดิมเป็นวิธีการทำด้วยตัวเอง เทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการสร้างผลงานศิลปะอย่างมาก ทั้งความคิด มุมมองต่อโลก ผลงานศิลปะของผู้ทรงคุณวุฒิทำให้ได้เรียนรู้วัฒนธรรมข้ามชาติ ความแตกต่างของสิ่งที่อยู่บนโลกในภูมิภาคต่าง ๆ จากภาพถ่าย วิดีโอ รวมถึงวัฒนธรรมผ่านทางอินเทอร์เน็ต ดังนั้นการสอนศิลปะในโรงเรียนนอกจากการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนแล้ว ควรให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อศึกษาผลงานของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะจากทุกมุมโลก (Robertson, 2014)

ประโยชน์ของการสอนศิลปะในโรงเรียนคือนักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นจินตนาการได้เต็มที่ตามประสบการณ์ที่ได้เห็น ซึ่งจะมีผลให้นักเรียนเป็นคนกล้าคิด กล้าริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ทำให้นักเรียนได้แสดงออกถึงสิ่งที่ตนคิดและรู้สึก โดยเฉพาะใน นักเรียน เมื่อการสร้างสรรคงานศิลปะแต่ละ

ขึ้นเสร็จสิ้นลง นักเรียนจะรู้สึกภาคภูมิใจกับผลงานของตนเองมาก ศิลปะช่วยฝึกความประณีตและสมาธิ เพราะในขณะที่นักเรียนพยายามควบคุมมือให้สามารถวาด ระบายสีหรือประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จนั้นต้องใช้ความตั้งใจ ความพยายามและใช้สมาธิที่แน่วแน่ มั่นคงตามวุฒิภาวะของนักเรียนแต่ละวัย ศิลปะการวาดภาพทำให้นักเรียนมีความละเอียดอ่อนในจิตใจ ฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน รู้จักปรับตัวและปรับความคิดให้ยอมรับซึ่งกันและกัน ศิลปะเป็นเรื่องของ "การลงมือทำ" เนื่องจากเป็นวิธีการที่นักเรียนได้สร้างสรรค์ผลงานตามแนวคิดและประสบการณ์ด้วยตนเอง การใช้เวลาสำหรับทัศนศึกษา ศึกษาชิ้นงานหรือเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะ การสนทนาแลกเปลี่ยนกับศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญแต่ละเรื่อง มีการเชื่อมต่อศิลปะกับการเรียนรู้ศาสตร์สาขาอื่น ๆ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ซึ่งเพิ่มโอกาสความสำเร็จของแต่ละบุคคลในการนำเสนอความคิดผ่านชิ้นงานอย่างมีความหมาย มีหลักฐานการวิจัยพบว่าการทำกิจกรรมศิลปะส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะการสร้างผลงานที่สร้างสรรค์ของนักเรียนมีความเข้มแข็งขึ้น (National Art Education Association, 2016)

การวาดภาพ พัฒนาสมองไปสู่การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ ทำให้ทั้งนักเรียนและครูมีมุมมองใหม่ทางศิลปะและกระตุ้นการคิดที่ส่งเสริมทักษะที่จำเป็น นักเรียนมีการแสดงออกทางอารมณ์มากขึ้นในชั้นเรียนของตน นักเรียนทำงานอย่างขยันขันแข็งและเรียนรู้แบบร่วมมือกันนำห้องเรียนเข้าสู่ชุมชนการเรียนรู้ พ่อแม่มีส่วนเกี่ยวข้องมากขึ้น ครูร่วมมือกันมากขึ้นโดยครูสอนศิลปะและดนตรีกลายเป็นศูนย์กลางของโครงการต่าง ๆ เนื่องจากการเรียนรู้ในทุกวิชาถูกถ่ายทอดผ่านผลงานศิลปะ โรงเรียนจึงควรรวมศิลปะเข้ากับหลักสูตรแกนกลาง บูรณาการศิลปะเข้ากับวิชาอื่น ๆ ทั้งนี้ครูควรตระหนักถึงการลงมือปฏิบัติงานศิลปะด้วยตนเอง ผลงานวิจัยแสดงให้เห็นว่านักเรียนที่ร่วมกิจกรรมศิลปะมาก่อนมีแนวโน้มที่จะได้เปรียบทางการศึกษาระดับอุดมศึกษามากกว่านักเรียนที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมศิลปะ โรงเรียนมัธยมศึกษาควรสนับสนุนปัจจัยการเรียนรู้ด้านศิลปะ เช่น ครู อุปกรณ์งบประมาณสำหรับจัดนิทรรศการ ทัศนศึกษาหรือจ้างศิลปินมาร่วมจัดประสบการณ์ (Sousa, 2006)

การตกแต่งห้องเรียนให้มีบรรยากาศในการเรียนรู้ศิลปะจากทฤษฎีและหลักการทางศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นและการได้ลงมือปฏิบัติผ่านการใช้วัสดุที่มีคุณภาพและวิธีการสอนที่เปิดโอกาส การสร้างจินตนาการ ครูศิลปะยอมรับว่าการพัฒนาความสามารถทางศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นที่นักเรียนพัฒนาจากการลงมือสร้างผลงานและเชื่อมโยงประสบการณ์ที่ครูได้ปลูกฝังแก่นักเรียน การจัดหาสถานที่สำหรับสร้างงานศิลปะที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ อาจมีการเปลี่ยนแปลง โดยนักเรียนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมดในชุมชนการเรียนรู้ร่วมกับครู ศิลปินหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางศิลปะที่อยู่ในชุมชนการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสร้างสรรค์และการอภิปรายแลกเปลี่ยนกับผู้ทรงคุณวุฒิทางศิลปะเกี่ยวกับแนวทางสร้างงานศิลปะแต่ละประเภท เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืนทำให้นักเรียนที่เรียนศิลปะประสบความสำเร็จอย่างมาก (Caldwell and Vaughan, 2012) ทั้งนี้

Weinberger (2011) มองว่าปัญหาของการสร้างและการออกแบบผลงานด้านศิลปะที่มีคุณค่า คือ การขาดทักษะพื้นฐานและการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองและครูจึงควรเพิ่มโอกาสการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานไปสู่ทักษะขั้นสูงด้านศิลปะของนักเรียน

กล่าวโดยสรุป การสอนศิลปะ เป็นกระบวนการพัฒนานักเรียนผ่านความรู้ ประสบการณ์ที่มีความหมาย สะท้อนมุมมอง แนวคิด ผ่านผลงานเป็นรูปภาพ รูปทรง การพิมพ์ การปั้นที่รับรู้ได้ ด้วยการเห็น ประกอบด้วย รูปแบบและเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้นักเรียนพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เป็นคนกล้าคิด กล้าริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ได้แสดงออกถึงสิ่งที่ตนคิดและมีความภาคภูมิใจในตนเอง

2.2 การจัดการเรียนรู้ศิลปะในสถานศึกษา

ปัจจุบันการเรียนการสอนวิชาศิลปะ ถูกจัดเป็นวิชาพื้นฐานบังคับวิชาหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักการสำคัญ คือ พัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เรียนรู้เทคนิควิธีการ มีจินตนาการทางด้านศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางด้านศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ โดยเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ศิลปะ ดังนี้ ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบ กล้าแสดงออก เน้นการทำงานเป็นกลุ่มและประสบการณ์จริง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนานักเรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เรียนรู้ได้ดีจากการลงมือปฏิบัติและสื่อที่มองเห็นได้ เช่น รูปภาพ และภาพเคลื่อนไหว ไดอะแกรม ทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเข้าใจเนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ ทักษะศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

1) ทักษะศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลป์ ทักษะธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทักษะศิลป์จากจินตนาการ โดยสามารถใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิควิธีการของศิลปะในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่างานทักษะศิลป์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทักษะศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ชื่นชม ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

2) ดนตรี มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบดนตรีแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจักษ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ทางดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ร้องเพลง และเล่นดนตรี ในรูปแบบต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเสียงดนตรี แสดงความรู้สึกที่มีต่อดนตรี ในเชิงสุนทรีย์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีวัฒนธรรมและเหตุการณ์ ในประวัติศาสตร์

3) นาฏศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกทางนาฏศิลป์ อย่างสร้างสรรค์ ใช้ศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจักษ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

การประเมินงานศิลปะ ผลงานศิลปะทุกชิ้น มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สามารถพิจารณาประเมินค่าได้ ดังนี้ 1) การสื่อความหมายได้ชัดเจนและสอดคล้องกับหัวเรื่องที่กำหนด 2) การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในผลงานศิลปะที่แสดงถึงความก้าวหน้า แปลกใหม่และมีความเป็นไปได้ 3) วิธีการแสดงออกที่ช่วยให้ผลงานมีคุณค่าและมีลักษณะเป็นของตนเองไม่ลอกเลียนแบบ และมีความสามารถในการใช้วัสดุในการสร้างสรรค์ผลงาน 4) มีหลักในการจัดองค์ประกอบศิลป์ หรือการจัดภาพที่เหมาะสมสวยงาม 5) มีความประณีตเรียบร้อยหรือความสมบูรณ์ของผลงานศิลปะ (ดำรง จรรย์รัตน์, 2553; คณะศิลปกรรมศาสตร์, 2557; ลลิตา ประจพร, 2561)

กระทรวงศึกษาธิการประเทศไทย(Department for education, 2017) กำหนดหลักสูตรวิชา ศิลปะศึกษาและการออกแบบ(National curriculum in England: Art and design programs of study) เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรชาติ กำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้วิชาศิลปะไว้ 3 ระดับ ดังนี้

1) เพื่อใช้วัสดุที่หลากหลาย วาดภาพระบายสี ประติมากรรมสร้างสรรค์ผลงาน พัฒนาเทคนิคการออกแบบ การใช้สีวาดลายพื้นผิว เส้น รูปร่างและพื้นผิว การสื่อความหมายและแบ่งปันความคิดประสบการณ์และจินตนาการเกี่ยวกับผลงานของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ

2) พัฒนาเทคนิควิธีการ การใช้วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะ เช่น สีต่าง ๆ พู่กัน กระดาษ เป็นต้น การจัดองค์ประกอบภาพหรือผลงานด้วยความคิดสร้างสรรค์ การทดลองทำซ้ำ ๆ และการเรียนรู้ผลงานศิลปะประเภทต่าง ๆ

3) เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การผสมผสานเทคนิควิธีการ การใช้เครื่องมือทางศิลปะที่หลากหลายในผลงานเดียว และเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติ วิเคราะห์และประเมินผลงาน ของตนเอง และของผู้อื่น ตัดสินผลงานอย่างมีเหตุผลที่สามารถอธิบายโดยกระบวนการทางศิลปะ

The National Coalition for Core Arts Standards (2012) กำหนดมาตรฐานกลางของวิชาศิลปศึกษา ภายใต้การค้นพบของนักการศึกษาในการเชื่อมโยงระหว่างพื้นฐานการเรียนรู้ศิลปะและการพัฒนามนุษย์ การวิจัยของทศวรรษที่ผ่านมาได้เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมทางศิลปะกับการเติบโตทางปัญญาและทักษะทางวิชาการรวมถึงการเสริมสร้างสมองส่วนของความจำระยะยาวและความสามารถในการอ่าน ทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์และทักษะการเขียนคล่อง ศิลปะเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ทางสังคมในเชิงบวก เช่น การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในและนอกโรงเรียน อัตราการสำเร็จการศึกษาเพิ่มขึ้น และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสริมสร้างความรู้ด้านศิลปะของชุมชน เนื้อหาทางศิลปะที่กำหนดให้นักเรียนเรียนแยกตามระดับชั้น ดังนี้ 1) ระดับประถมศึกษา เนื้อหาเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การใช้วัสดุรอบตัวสร้างผลงานทางศิลปะด้วยตนเองจากการสังเกตและกล้ามเนื้อมัดเล็ก ผสมผสานกับการเรียนการสอนหรือกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การทำโปสเตอร์ การ์ดอวยพรในโอกาสต่าง ๆ การทัศนศึกษาประวัติศาสตร์ด้านศิลปะจากพิพิธภัณฑ์และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะในชุมชน 2) ระดับมัธยมศึกษา เนื้อหาประกอบด้วย การให้ออกาสเลือกสร้างผลงานที่มีความหมายในระยะเวลาที่กำหนด โดยใช้ข้อมูลจากการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลกับครู เพื่อน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ การสร้างมุมมองต่อโลกหรือสิ่งรอบตัวและการประเมินคุณค่างานศิลปะอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งการลงมือสร้างงานศิลปะด้วยตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกเหนือจากการสอนของครู

การพัฒนาความถนัดทางศิลปะ (Talented artists) การพัฒนาความถนัดหรืออัจฉริยภาพของนักเรียนที่มีความสามารถทางศิลปะ เป็นสิ่งที่ครูควรคำนึงถึงเพื่อให้นักเรียนสามารถต่อยอดทักษะไปสู่การเป็นศิลปินมืออาชีพหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ ในอนาคต โดยจัดโปรแกรมของนักเรียนเฉพาะเป็นพิเศษ เน้นการพัฒนากระบวนการผลิตงานศิลปะ ประกอบด้วย 1) ทักษะทางเทคนิคกระบวนการทางศิลปะ เพื่อพัฒนาความสามารถของนักเรียน ในการจัดการกับเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ แล้วสื่อความหมายจากผลงานศิลปะ 2) ทักษะการคิด จากภาพ เพื่อพัฒนาความสามารถของนักเรียนในการทำความเข้าใจ ตีความภาพ แผนภูมิ กราฟ และข้อมูล 3) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาความสามารถของนักเรียนในการคิดอย่างยืดหยุ่น และสร้างความคิดแปลกใหม่ (Hope, 2009)

Haroutounian (2014) กล่าวถึงข้อบ่งชี้ว่านักเรียนมีความถนัดหรือความสามารถทางศิลปะเป็นพิเศษส่วนใหญ่ใช้การทดสอบที่ได้มาตรฐานสำหรับการวาดภาพและการตัดสินใจด้านสุนทรียภาพจากครูหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ ส่วนด้านการส่งเสริมความถนัดหรืออัจฉริยภาพของนักเรียนที่มีความสามารถทางศิลปะ ประกอบด้วย 1) บูรณาการกระบวนการทางศิลปะ (Arts Integration) เข้ากับการเรียนการสอนในชั้นเรียน เช่น การทำความเข้าใจรูปภาพ แผนผังความรู้ การสรุปประเด็นการเรียนรู้ เน้นประสบการณ์การทำงานผ่านกระบวนการทางศิลปะ ซึ่งเป็น

จุดเริ่มต้นที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ความแตกต่างทางศิลปะภายในห้องเรียน สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการทำงานศิลปะ 2) การเรียนรู้นอกห้องเรียน (Outside Resources) โดยให้โอกาสนักเรียนเลือกแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนสนใจอาจจะเป็นหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคล เช่น นิทรรศการศิลปะในชุมชน สถานที่ประวัติศาสตร์ โรงละครหรือพิพิธภัณฑ์ ศิลปินมืออาชีพ เป็นต้น หรือการเข้ารับการอบรมกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ

การประเมินความสามารถทางศิลปะของนักเรียนเป็นการแสดงออกถึงความคิดเห็นหรือความรู้สึกของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เมื่อได้เห็นผลงานศิลปะชิ้นใดชิ้นหนึ่งแล้วแสดงความคิดเห็นออกมาผ่านผลงานชิ้นงานชิ้นนั้น ช่วยให้ นักเรียนปรับปรุงผลงานให้มีคุณภาพเพราะครูจะชี้ให้เห็นถึงจุดเด่นจุดที่ต้องปรับแก้ไข ครูจึงต้องมีจริยธรรมและปรารถนาดีต่อ นักเรียน การประเมินจึงต้องมีเกณฑ์ ในการวิเคราะห์แสดงออกให้เห็นอย่างมีระบบ ไม่ด่วนสรุปหรือยึดความคิดเห็นของผู้ประเมิน อริยพร คุโรตะ (2561) กล่าวว่า การประเมินผลงานศิลปะเป็นการประเมินกระบวนการที่สามารถสะท้อนถึงคุณลักษณะเชิงคุณภาพด้านในของผู้เรียนได้ดี สามารถประเมินได้โดยครู นักเรียน และเพื่อนร่วมชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง การประเมินผลงานศิลปะ มี 2 วัตถุประสงค์หลัก คือ 1) การประเมินเน้นความสำเร็จของงาน ตลอดจนวิธีการแสดงออก ความกลมกลืนขององค์ประกอบ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางศิลปะ การใช้เส้น สี แสง เงา การแสดงออกของความรู้สึก การใช้วัสดุแก้ปัญหา มีการสื่อความหมายเด่นชัด 2) การประเมินเพื่อประโยชน์ของการเรียนรู้ การประเมินแบบนี้เน้นที่เจ้าของผลงานคือนักเรียน เพื่อปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะ ลักษณะนิสัยที่ดีของคนสร้างผลงานศิลปะ เน้นที่คุณสมบัติ คือ การรู้คุณค่าศิลปะที่มีต่อตัวมนุษย์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ของตนเอง ความสามารถในการประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ในการประเมินความสามารถทางศิลปะนั้นส่วนใหญ่จะดูครอบคลุมทั้งผลงาน และตัวนักเรียนที่สร้างผลงาน จึงมักจะใช้ทั้งสองแบบมาสร้างเป็นแบบประเมิน เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางศิลปะ การจัดองค์ประกอบ การแสดงออกการใช้วัสดุและการแก้ปัญหา ลักษณะรูปแบบ และเนื้อหา การสื่อความหมายที่เห็นเด่นชัด การรู้คุณค่า ความรับผิดชอบ และการประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ (2557) กำหนดเกณฑ์การประเมินผลงานทางศิลปะขึ้นเพื่อพิจารณาพัฒนาการด้านศิลปะของนักเรียน ประกอบด้วย ประเด็นการประเมิน ดังนี้ การจัดวางองค์ประกอบของภาพ โครงสร้างและสัดส่วน การให้ค่าน้ำหนัก แสง เงา การแสดงออกทางศิลปะ และความรับผิดชอบในการทำงาน ไม่ลอกและไม่ให้คนอื่นทำงานให้และแอบอ้างว่าเป็นผลงานของตนเอง

วิธีการจัดการเรียนรู้ศิลปะศึกษา

เป้าหมายสำคัญของการเรียนการสอนในสาระทัศนศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้เป็นไปเพื่อพัฒนาให้

ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาให้มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุและหลักการออกแบบในการสื่อความหมาย สามารถใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์ อธิบายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ มีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้างงานทัศนศิลป์ วิเคราะห์เนื้อหาและแนวคิด เทคนิควิธีการ การแสดงออกของศิลปินทั้งไทยและสากล ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการออกแบบสร้างสรรค์งานที่เหมาะสมกับโอกาส สถานที่ รวมทั้งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมด้วยภาพล้อเลียนหรือการ์ตูน ตลอดจนประเมินและวิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ด้วยหลักทฤษฎีวิจารณ์ศิลปะ (กระทรวงศึกษาธิการ,2551)

Peppler and Wohlwend (2017) ได้สังเคราะห์บทความเกี่ยวกับจัดการเรียนรู้อบนพื้นฐานศิลปะทั้งบทความเอกสารตำรา จำนวนมากกว่า 50 เรื่อง พบว่า การศึกษาทางศิลปะสามารถมีบทบาทสำคัญในสาขาวิชา STEM(Science Technology Engineer Mathematic) โดยนำศิลปะมาร่วมจัดกิจกรรมผ่านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น โปรแกรมการออกแบบลายเส้น โปรแกรมสภาพแวดล้อมใหม่ของการเขียนโปรแกรมในรูปแบบที่ใช้งานง่าย เพียงลากแล้วปล่อย บล็อกคำสั่ง (As easy as dragging and dropping blocks) ไปยังส่วนที่กำหนดไว้ของโปรแกรม เราสามารถใช้ Scratch เพื่อโปรแกรมเกม การเล่าเรื่องและการออกแบบตามจินตนาการ การเรียนรู้ Scratch เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ภาษาในระดับสูงขึ้น นอกจากนี้ การเรียนรู้หรือการจัดการเรียนรู้ด้วย Scratch ยังเป็นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ด้วยการเรียนรู้ที่จะออกแบบงาน (How to design) การคิดวิเคราะห์ (Think critically) การร่วมมือช่วยเหลือกัน (Collaborate) การสื่อสาร (Communicate) และการโปรแกรมภาษาคอมพิวเตอร์ (program in a computer language) แสดงว่าในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงของโลกตลอดเวลา เพิ่มประสบการณ์ของนักเรียนในทุกระดับตามความต้องการเฉพาะบุคคล

Winged Canvas Art Hub (2017) กล่าวว่า ระบบการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และภาษาต่าง ๆ ทั้งนี้โรงเรียนควรส่งเสริมและปลูกฝังความคิดสร้างสรรค์แก่นักเรียนด้วยทัศนศิลป์ร่วมด้วย มีการกระตุ้นให้นักเรียนแสดงอารมณ์ความรู้สึกในการเรียนรู้การรับรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนทักษะการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อขยายจินตนาการและความรู้ ทัศนศิลป์เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนานักเรียน หลักการสำคัญในการสร้างผลงานศิลปะ 4 ประการ ดังนี้

1) การอบรมดูแลเอาใจใส่ (Nurture) สร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเรียนโดยใช้ตัวอย่างผลงานรูปวาด ภาพวาดที่สร้างมุมมองใหม่ แนวคิดใหม่หรือจุดประกายความคิด ผู้สอนเชิญชวนให้นักเรียนศึกษาผลงานศิลปะ ตัวอย่างที่น่าสนใจและแนวคิดใหม่ ๆ ที่พวกเขาจะได้เรียนรู้ตลอดทั้งชั้นของนักเรียนที่ไม่มีความรู้ด้านศิลป์มาก่อน จะเริ่มมีความรู้สึกอยากรู้ อยากเห็นและ

ความตื่นเต้น นักเรียนแสดงความคิดเห็นต่อผลงานที่แสดง นักเรียนจะเผชิญกับความท้าทาย สมองจะพุ่งชานด้วยไอเดีย ความคิดเห็นและแรงบันดาลใจ

2) การสำรวจ (Explore) นักเรียนค้นหาตนเอง ระบุสิ่งที่สนใจ ดีความสิ่งที่เรียนรู้หรือผ่านประสบการณ์ ทดลองลงมือทำด้วยตนเอง

3) สร้างสรรค์สิ่งใหม่ (Recreate) นักเรียนสร้างผลงานจากความรู้ที่สะสมมา ผู้สอนเชื่อมความรู้ของนักเรียน สานิตเทคนิคหรือกระบวนการสร้างสรรค์โดยทำทีละขั้นตอน

4) การออกแบบ (Design) นักเรียนสร้างผลงานศิลปะขึ้นตามประเด็นโดยใช้แนวคิดใหม่หรือทักษะที่ได้เรียนรู้จากครูหรือศิลปินผู้เชี่ยวชาญ

อภิรักษ์ จิตรกร (2559) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบศิลปะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 พบว่า ในช่วงระหว่างทศวรรษที่ผ่านมาการใช้รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานในการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมและมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา เป็นจำนวนมากในประเทศสหรัฐอเมริกา และรูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ได้แพร่หลายเป็นอย่างมากทั่วโลก เป็นการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนศิลปะและทางด้านวิชาการเข้าด้วยกัน เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน กรอบแนวคิดทางทฤษฎีได้ถูกพัฒนาขึ้นซึ่งเชื่อมโยงกระบวนการนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ากับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Arts-Based Learning) การเรียนรู้ด้วยศิลปะเป็นฐานเป็นการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนวิธีการหนึ่งที่สามารถพัฒนานักเรียนโดยผ่านทางการใช้รูปแบบการสอนด้วยศิลปะทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นการแสดง ดนตรี นาฏศิลป์ หรือทัศนศิลป์ เข้าร่วมในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รายวิชาศิลปะ การจัดการเรียนรู้แบบศิลปะเป็นฐานนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีประสบการณ์ทางการเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถส่งเสริมภาวะความเป็นผู้นำของนักเรียน เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนและการพัฒนาทางด้านความคิด เพิ่มศักยภาพในการปรับตัวทางอารมณ์ ความฉลาดทางจิตวิญญาณ และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้ นอกจากนี้การบูรณาการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์และคณิตศาสตร์ (STEM) เข้ากับการจัดการเรียนการสอนแล้ว การใช้ศิลปะเป็นฐานในการเรียนรู้ (STEAM) จะสามารถทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของตน

อำไพ ตรีณสาร (2559) นำเสนอวิธีการจัดการเรียนรู้ศิลปศึกษา ดังนี้

1) แบบเน้นประสบการณ์ (Art Approached Experimentally) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นประสบการณ์ เป็นการลงมือปฏิบัติจริงและกระบวนการคิดแก้ปัญหา ซึ่งผลจากการสอนแนวนี้ นักเรียนจะพัฒนาทั้งด้านทักษะและความเข้าใจ ลักษณะการสอนเชิงประสบการณ์นี้ประกอบด้วยขั้นตอนในการเรียนรู้หลายอย่างด้วยกัน กล่าวคือ การสำรวจ การแสวงหาความเป็นไป

ได้ต่าง ๆ การสรุปเป็นสมมุติฐาน และการทดสอบสมมุติฐาน เพื่อการยอมรับหรือปฏิเสธสมมุติฐาน ซึ่งวงจรการเรียนรู้จะต่อเนื่องกันไป ไม่มีวันจบสิ้น วิธีดำเนินการเรียนรู้ตามวงจรมีจะเกิดจากการสังเกต เปรียบเทียบ แยกแยะและการหาความสัมพันธ์ในแง่มุมใหม่ ๆ ของเรื่องราววล สื่อและกระบวนการต่าง ๆ

การสอนแนวนี้ ช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการทำงาน เพราะผลลัพธ์ของการเรียนรู้เปิดกว้างและไม่มีกำหนดคำตอบ หรือผลลัพธ์ที่ตายตัวไว้ล่วงหน้า ทำให้รู้สึว่าการเรียนการสอนเป็นการท้าทาย ทำให้เกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าตัดสินใจ การยอมรับข้อจำกัดต่าง ๆ ตลอดจนการยอมรับความล้มเหลวหรือความผิดพลาด

2) แนวการสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง (The Artist as Model) แนวความคิดนี้ นักเรียนได้สัมผัสและได้เรียนรู้ชีวิต และกระบวนการทำงานในอาชีพทางศิลปะจากศิลปินจริง ๆ ทั้งทางด้านกระบวนการการทำงาน ความคิด ความรู้สึก ตลอดจน การแสดงออกของศิลปิน การเรียนรู้มาจากกิจกรรมหลาย ๆ รูปแบบ ได้แก่ การทำความรู้จักศิลปินจริง ๆ การสังเกตการทำงานศิลปะ การสนทนาหาความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประยุกต์วิธีการของศิลปินมาใช้ในการทำงานของตน การขอคำแนะนำ การวิเคราะห์งานของตน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาความรู้ความสามารถ นักเรียนจะเรียนรู้ลักษณะการทำงานศิลปะ และบุคลิกลักษณะของตัวศิลปินตามรายละเอียด ดังนี้

2.1) ลักษณะการทำงานศิลปะ

2.1.1) ขั้นตอนการทำงาน ตั้งแต่เริ่มหาแนวคิด แรงบันดาลใจ การแสดงออกจนถึงขั้นสำเร็จเป็นผลงานในที่สุด

2.1.2) ทักษะและความชำนาญในการใช้สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ

2.1.3) การทำงานอย่างมีเป้าหมาย ความพยายามควบคุมสมาธิในการทำงานให้ตรงประเด็นที่ต้องการ และสร้างความก้าวหน้าในการทำงาน

2.1.4) ความพยายามพัฒนาความคิดของตนเองจากจุดหนึ่ง ๆ หรือจากงานชิ้นหนึ่ง ๆ โดยจะพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในการทำงานขั้นต่อ ๆ ไป หรือในการทำงานขั้นต่อไป

2.1.5) การรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์และประเมินผลการทำงานของตนในแต่ละขั้นตอน

2.1.6) ความเป็นอิสระในด้านความคิดและการแสดงออก

2.2) บุคลิกลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ

2.2.1) การเป็นคนที่เปิดกว้าง ใฝ่รู้ต่อการสัมผัส รับรู้สิ่งแปลกใหม่

2.2.2) การเป็นคนที่มีประสาทสัมผัสพิเศษ มีความไวต่อการรับรู้

2.2.3) การเป็นคนที่มีประสบการณ์เชิงสุนทรีย์

2.2.4) การทุ่มเทชีวิตในการสังเกต สัมผัส และการแสดงออก

2.2.5) การเป็นคนชอบแสวงหา ค้นพบ สังเคราะห์ วิเคราะห์ และสร้างสรรค์

2.2.6) การเป็นคนที่มีทักษะ ความชำนาญเชิงเทคนิค

2.2.7) การเป็นคนที่มีกำลังใจทุ่มเทต่องานหนัก และมีความต่อเนื่อง

2.2.8) การเป็นคนที่ไม่กล้าเสี่ยงต่อการทำในสิ่งใหม่ๆ และไม่คุ้นเคย โดยไม่กังวลต่อความล้มเหลวอาจเกิดขึ้น

2.2.9) การเป็นคนที่มีรู้จักบังคับ และจัดระเบียบจิตใจของตน

รูปแบบของการจัดโครงการสอนอาจทำได้ 2 วิธี คือ (1) การมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะมาประจำการและทำงานอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะเวลาต่อเนื่องกันนานพอสมควร อาจจะเป็นตลอดภาคการศึกษาหรือตลอดปีการศึกษา แล้วแต่ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ทั้งนี้ควรคำนึงถึงบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ ควรมีความอบอุ่น เปิดกว้างที่จะให้นักเรียนได้สัมผัสและสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างใกล้ชิด (2) การจัดโครงการตามความเหมาะสมกับเวลาระยะสั้นและการมีงบประมาณที่จำกัด อาจใช้วิธีเชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะมาเป็นครั้งคราวหรือจัดทัศนศึกษาพานักเรียนไปเยี่ยมชมการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ ณ สถานที่ทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะเอง

บทบาทหน้าที่ของครู คือ เป็นผู้ที่แสวงหาและคัดสรรผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะที่มีลักษณะที่ต้องการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น ต้องการเน้นการแสดงออกที่แปลกใหม่หรือต้องการเน้นการเป็นผู้มีทักษะ ความชำนาญในการใช้สื่อเฉพาะอย่าง นอกจากนั้นแล้วครูยังมีหน้าที่ประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะระหว่างการสอน โดยควรไวต่อความรู้สึกของนักเรียนและเปิดการสนทนาให้เกิดขึ้นระหว่างศิลปินกับนักเรียน

3) แนวการสอนแบบมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered approaches)

หลักการพื้นฐานสำหรับการสอนแนวนี้ คือ การให้ความสำคัญต่อลักษณะเฉพาะของนักเรียนแต่ละบุคคล กล่าวคือนักเรียนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันในแต่ละคน มีความต้องการทางด้านร่างกาย ความสนใจ ระดับสติปัญญา ทักษะและความถนัด การแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึกและความไวต่อการรับรู้ แนวการสอนนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของพัฒนาการของ นักเรียน และความเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นในตัว นักเรียนเอง ดังนั้นหากถูกก้าวร้าวกระบวนการเจริญเติบโตจากภายนอกมากเกินไป อาจทำให้ นักเรียนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียน และมีผลต่อความเติบโตทางด้านความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์

จากแนวคิดที่กล่าวนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่าควรมองการสอนในแง่ของการถ่วงดุลระหว่างบทบาทหลักของครู กับการปล่อยให้ให้นักเรียนแสดงออกโดยเสรี (Self-expression)

การสอนที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลางนี้ มี 2 แบบ คือ แบบเปิดเสรี (Open Classroom) และแบบแนวลึก (In depth approach) ทั้ง 2 แบบนี้ ต่างก็เน้นความสำคัญที่ตัวนักเรียน แต่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันออกไป ดังรายละเอียดดังนี้

3.1) แบบเปิดเสรี(Open Classroom)

เป็นการสอนที่ให้นักเรียนเป็นผู้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจและจะเป็นผู้วางแผนและดำเนินการเรียนด้วยตัวเอง ส่วนบทบาทของครูนั้นจะเน้นการเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียน จัดวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้เลือก และครูจะป้อนคำถามต่าง ๆ ที่ท้าทาย กระตุ้นความคิดและทำให้นักเรียนสามารถ สรุปความสนใจ และความต้องการของตนเอง ได้อย่างชัดเจน หรือครูอาจปล่อยให้เด็กเรียนคิดและลงมือทำงานตามลำพังโดยอิสระหากนักเรียนต้องการและครูจะมีส่วนช่วยแนะนำ หรือให้ข้อเสนอแนะเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3.2) แบบการศึกษาแนวลึก(In depth approach)

เป็นการสอนที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลางอีกแบบหนึ่ง โดยการให้ความสำคัญต่อศักยภาพทางศิลปะของนักเรียนแต่ละบุคคล ในขณะที่แบบแรก ซึ่งได้แก่แบบเปิดเสรีนั้นเป็นการให้อิสระแก่นักเรียนอย่างเต็มที่และบทบาทของครูเสมือนหนึ่งเป็นผู้ช่วยเหลืออยู่ภายในนั้น แบบการศึกษาแนวลึกนี้ ถึงแม้ว่าจุดศูนย์กลางจะอยู่ที่ตัวนักเรียนแต่การเรียนการสอนจะเป็นในรูปแบบที่ครูมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การเสนอขั้นตอนและการแนะนำให้นักเรียนสามารถดำเนินการและวิเคราะห์ ประเมินผลการทำงานในแต่ละขั้นตอน โดยครูสามารถช่วยแนะนำนักเรียน ดังนี้

- (1) ให้นักเรียนฝึกสังเกตตนเองในการแสดงออกทางศิลปะทั้งในระหว่างที่กำลังทำงานและในผลงานของตนเองในที่สุด
- (2) ให้นักเรียนบันทึกข้อดีข้อเสีย ของการปฏิบัติงานและการแสดงออกทางศิลปะ
- (3) ให้นักเรียนรู้จักประยุกต์แนวทางการแก้ปัญหาในการทำงานศิลปะของตนเองในอดีตหรือของผู้อื่นมาใช้ในการแก้ปัญหา
- (4) ให้นักเรียนฝึกแก้ปัญหาในด้านการใช้สื่อศิลปะที่ตนเลือก
- (5) ให้นักเรียนฝึกวิเคราะห์ปัญหาและความสำเร็จของตน
- (6) เกิดการเรียนรู้ ข้อคิดและทักษะที่เกี่ยวกับการทำงานและความก้าวหน้าของตน
- (7) การมีส่วนร่วมอภิปรายปัญหาทางกระบวนการในผลงานของตนและของผู้อื่น

สรุปได้ว่า บทบาทของครูศิลปะ คือ ช่วยนำทางให้นักเรียนไปสู่การขยายกรอบความคิดในตัวนักเรียนเองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และช่วยเจาะเข้าไปถึงศักยภาพในการเรียนศิลปะของนักเรียนแต่ละบุคคล

คุณค่าของการสอนแบบเปิดเสรี คือการตอบสนองความต้องการและความพอใจของนักเรียนช่วยส่งเสริมให้นักเรียนกระตุ้นตนเองในการเรียน รู้จักการสรุปความคิดและวางแผน

การทำงาน นั่นคือการรับผิดชอบตัวเอง ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองและเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนสำรวจ ค้นหาและรู้จักตนเอง ข้อควรคำนึงในการจัดการสอนแบบเปิดเสรีนี้ มีหลายประการ

ประการแรก คือ โดยลักษณะการสอนศิลปะโดยทั่วไปแล้ว มักเป็นการปฏิบัติ (Studio learning) ดังนั้นหากเปิดโอกาสให้นักเรียนทำความสนใจของแต่ละบุคคลแล้ว อาจมีความหลากหลายสูง ยากต่อการควบคุมดูแลและสิ่งที่ตามมาคือหย่อนเรื่องระเบียบวินัย ตลอดจนการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้ผู้บริหารไม่พอใจหรือไม่ให้ความสนับสนุนเท่าที่ควร

ประการที่สอง คือ การเรียนรู้ที่พึงประสงค์อาจถูกมองข้ามหรือถูกทอดทิ้ง ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะ การสัมผัสและมีประสบการณ์ตรงต่อการทำงานศิลปะในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้เพราะโดยหลักการแล้วเราให้อิสระแก่นักเรียนในการเลือกทำงานในเรื่องที่ตนสนใจ ซึ่งนักเรียนอาจเลือกซ้ำ ๆ เฉพาะในสิ่งที่ตนชอบ

ประการสุดท้าย คือ โอกาสที่ครูจะช่วยเสริมสร้างความสามารถทั้งทางด้านการรับรู้ และการปฏิบัตินั้นจะมีจำกัด มิเช่นนั้นแล้วอาจกลายเป็นว่าครูเข้าไปก้าวก่ายความคิด และการทำงานของนักเรียน

การศึกษาแบบประสมประสาน(Interdisciplinary Studies)

การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การเรียนรู้จากการประสมประสานศาสตร์ต่าง ๆ จากแหล่งที่หลากหลายโดยอาศัยความเชี่ยวชาญจากผู้มีประสบการณ์จะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปด้วยความชัดเจนและรวดเร็ว รูปแบบการสอนแบบประสมประสานทำได้หลายวิธี เช่น การให้ครูกับนักเรียนร่วมมือกันและการสอนตามหลักสูตรระยะสั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยครูกับนักเรียนจะร่วมมือกันพัฒนาแผนการเรียนการสอน ทำได้โดยให้ครูเริ่มต้นแนะนำให้ความรู้ต่าง ๆ แล้วจึงประชุมวางแผนร่วมกับนักเรียนถึงเรื่องต่าง ๆ ที่จะจัดอยู่ในโครงการ หลักการสำคัญในการดำเนินการคือความยืดหยุ่นในการตัดสินใจวางแผน และครูต้องสามารถนำนักเรียนไปสู่ข้อสรุปที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของทุก ๆ ฝ่ายได้ ส่วนการจัดหลักสูตรระยะสั้นโดยหลักการแล้วเพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดใหม่ ๆ และสนองความต้องการที่หลากหลายของนักเรียน ซึ่งต่างจากวิธีแรก เพราะครูจะเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอนให้นักเรียนเอง ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการถ่ายทำภาพยนตร์จะประกอบไปด้วยการรวมความรู้หลาย ๆ แขนงเข้าด้วยกัน ได้แก่ เทคนิคการถ่ายทำ การจัดการ การแสดง การจัดแสงเสียง การออกแบบเครื่องแต่งกาย ครูผู้สอนจะประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ มาร่วมกันให้ความรู้แก่นักเรียน เช่น ช่างกล้อง ผู้กำกับการแสดง นักออกแบบและนักแสดง เป็นต้น ไม่ว่าจะจัดการเรียนการสอนโดยวิธีใดก็ตาม หากจะได้บรรลุผลแล้วจะต้องคำนึงถึงการสื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประการแรกคือ การสื่อสารกับนักเรียนครูจะต้องชี้แจงโครงการให้นักเรียนได้รับรู้อย่างชัดเจน ปลุกฝังการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักเรียน ทั้งในหมู่นักเรียนด้วยกันเองกับครูและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ครูต้องเน้นให้

นักเรียนมีความเป็นตัวของตัวเองให้คำนิยามถึงเอกลักษณ์ของแต่ละคน ต้องส่งเสริมความรับผิดชอบ และการตัดสินใจอย่างมีหลักการ การสื่อสารในกลุ่มผู้ร่วมงานของครูควรมีการประชุม วางแผน ร่วมกัน จัดสรรเวลาและเตรียมความพร้อมในด้านอุปกรณ์ และสถานที่ ตลอดจนการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีข้อเสนอแนะในการนำหลักการของการศึกษาแบบประสมประสานมาใช้ในจัดการเรียนรู้วิชาศิลปศึกษา คือ

1) การจัดหลักสูตรนั้น ควรเน้นการเป็นหลักสูตรแบบที่มีประเด็นความคิดเป็นศูนย์กลาง (Idea-centered) มากกว่าการเป็นการสอนโดยทั่วไปหรือการวางแผนตามกำหนดการที่จัดไว้ล่วงหน้า อย่างเบ็ดเสร็จ

2) ควรมองว่าหลักสูตรเป็นกลาง เนื่องจากจุดเน้นมุ่งไปที่การใช้ประเด็นความคิดเป็นศูนย์กลางตามที่กล่าวไปแล้ว ดังนั้นจึงไม่ขึ้นกับหน่วยงานใด โดยเฉพาะในแง่ของการบริหาร

3) ควรจัดเตรียมงบประมาณและค่าใช้จ่ายที่เป็นเอกเทศ ไม่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอื่นใด

4) ควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างทีมผู้สอน และนักเรียนอย่างแท้จริง

5) หากเป็นไปได้แล้ว การประเมินผลควรเป็นแบบ ผ่าน/ไม่ผ่าน มากกว่าการให้ระดับคะแนนเป็นเกรด ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วม หรือจุดยืนของนักเรียนแต่ละคนอาจแตกต่างกันออกไป

6) ควรได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหาร เพราะต้องมีการทำงานกับบุคลากรจากหลายหน่วยงาน และต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นเอกเทศ

7) ควรได้รับความร่วมมือ การเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญจากบุคคลทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

8) การดำเนินงาน ควรมีความยืดหยุ่นสูง พร้อมที่จะปรับแนวทางตามความสนใจ และตามความเหมาะสม

9) ควรมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย

การนำแนวการสอนแบบประสมประสานมาใช้ในวิชาศิลปะเป็นมีความเหมาะสมกับลักษณะวิชา เพราะมีความเชื่อมโยงไปสู่วิถีชีวิตและการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับบุคคลหล่อหลอมสติปัญญา อารมณ์และความรู้สึกเป็นหนทางต่อการนำมาซึ่งความรู้โดยภาพรวม ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

Upitis (2011) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาวิชาศิลปศึกษาของประเทศแคนาดาว่าใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Arts Partnerships) เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มระดับความรู้ทางศิลปะในโรงเรียนของรัฐผ่านการเป็นหุ้นส่วนทางศิลปะระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เช่น โปรแกรมการเรียนรู้ผ่านศิลปะ (LTTA) โปรแกรมของประเทศแคนาดาอื่น ๆ ได้แก่ Calgary Arts Partners ใน Education Society (CAPES) โปรแกรมในคาลการี อัลเบอร์ตา ซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อบรรจุเนื้อหาวิชาศิลปะลงในหลักสูตรของโรงเรียน “ยกระดับการเรียนรู้และความเป็น

พลเมืองของนักเรียนทุกคน โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านศิลปะในฐานะรายวิชาหนึ่งของหลักสูตรแกนกลาง” ซึ่งเป็นหลักสูตรระดับชาติ นอกจากนี้ รัฐต่าง ๆ ยังได้มีโครงการที่เป็นผลการปฏิบัติที่เป็นตัวอย่างด้านศิลปะ เช่น Arts Smarts ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนหนุ่มสาวในงานศิลปะผ่านท้องถิ่น โครงการโรงเรียนและชุมชน เพื่อบูรณาการศิลปะตลอดหลักสูตรในรัฐออนแทรีโอทำงานร่วมกับกลุ่มศิลปินมากกว่า 4,000 คน เพื่อเพิ่มคุณค่าและทักษะทางศิลปะให้นักเรียน ซึ่งครูและศิลปินต้องทำงานคู่กันอย่างใกล้ชิดเพื่อความเข้าใจตรงกันเรื่องวัตถุประสงค์การสอนตามหลักสูตรที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียนและระดับความต้องการของนักเรียนและของสถานศึกษา นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้การสร้างผลงานจากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทำให้นักเรียนเกิดความผูกพันกับชุมชน ทั้งสภาพแวดล้อม สถานที่และบุคคลในชุมชนอีกด้วย (Ontario Ministry of Education, 2009)

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าแนวทางการสนับสนุนศักยภาพนักเรียนตามหลักสูตรศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญา อารมณ์ ทักษะทางสังคม ร่างกายและจิตใจ มีหลายวิธีแต่สิ่งที่เป็นไปได้ทันเวลาและมีศักยภาพที่ดีส่งผลกระทบในระยะยาว โรงเรียนควรสนับสนุนการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยวิธีการที่มีครูศิลปะและผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจในการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้แก่นักเรียนโดยพาท่องโลกกว้างในธรรมชาติจริงและในอินเทอร์เน็ต เป็นการสร้างคุณค่า พัฒนาทักษะสามารถผสมผสานบทบาทเพื่อสร้างงานศิลปะที่โดดเด่นของนักเรียนได้ส่วนการประเมินชิ้นงานและกระบวนการศิลปะของนักเรียน ครูและเพื่อน ๆ ควรร่วมกันสะท้อนผลงานเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน

2.3 การพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์มนุษย์ มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าสมองมีโครงสร้างที่ตอบสนองต่อการกระตุ้นภาพและเสียงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ศิลปะ ครูประจำชั้นหรือครูที่สอนวิชาศิลปะจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่เอื้อต่อการทำศิลปะ กิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ และมีความหมายต่อชีวิตจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีความหลากหลายทางประสาทสัมผัส การสร้างประสบการณ์จากการให้ลงมือปฏิบัติช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะในการควบคุมตนเอง (Rettig and Rettig, 1999) เราจำเป็นต้องมีครูผู้สอนชั้นประถมศึกษา ที่ยินดีที่จะมีส่วนร่วมในโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพ เพื่อมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการของตนเอง ทั้งเรียนรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะและครูผู้เชี่ยวชาญ (Upitis, 2011) ศิลปะเป็นเครื่องมือการเรียนจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางภาษาและการสื่อสารได้ ศิลปะเป็นหลักสูตรเพิ่มเติมที่สามารถไปสู่หลักสูตรหลักในการเรียนรู้สำหรับ นักเรียนเล็ก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีความบกพร่องในการออกเสียงพูด ศิลปะเป็นวิธีการแสดงออกและรูปแบบ ของภาษาซึ่งทำให้นักเรียนเข้าใจความคิด ความรู้สึกของตัวเองและสื่อสารกับเพื่อนหรือผู้ใหญ่ได้ ดังนั้นศิลปะเป็นรูปแบบการสื่อสารที่สำคัญอย่างมีนัยสำคัญสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางภาษาและการสื่อสารได้ โดยเฉพาะบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่เข้าใจสิ่งรอบข้างจากสิ่งที่ตามองเห็นได้มากกว่าสิ่งที่ได้ยิน ศิลปะจึง

เป็นส่วนหนึ่งของความช่วยเหลือด้านการเรียนรู้และรูปแบบการสื่อสาร ที่สร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน กิจกรรมศิลปะช่วยให้นักเรียนมีโอกาสในการทำงานร่วมกันมากขึ้นมีส่วนร่วมและแบ่งปันความกดดันของตนเองกับเพื่อน ๆ โดยนักเรียนที่มีพรสวรรค์ทางศิลปะได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และช่วยเหลือเพื่อนในการทำกิจกรรมศิลปะ ในขณะที่เดียวกันทำให้นักเรียนที่มีพรสวรรค์พิเศษทางศิลปะได้รับการยอมรับจากเพื่อน ๆ ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจทางสังคมและทางอารมณ์ได้อย่างสมดุล (Obosu et al, 2013)

ศิลปะสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินได้แตกต่างกันตามความต้องการเป็นรายบุคคล โดยครูจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน เช่น ครูให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินสรุปความรู้ ความเข้าใจสิ่งที่เรียนในชั้นเรียนแทนการเขียนตอบซึ่งนักเรียนขาดความมั่นใจในการใช้ภาษา นักเรียนมีความมั่นใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เช่น การวาดภาพหรือใช้ภาพประกอบซึ่งนักเรียนเข้าใจได้ดีกว่าคำศัพท์หรือข้อความ สถานการณ์ในชั้นเรียนที่นักเรียนสามารถอธิบายประสบการณ์ของตนเองผ่านกิจกรรมศิลปะ ภาพวาดของนักเรียนแสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจของนักเรียนในเนื้อหาที่ครูสอนและเป็นการสร้างบรรยากาศที่เป็นบวกในชั้นเรียน(Eubanks, 2011)

แนวทางการพัฒนาความสามารถทางศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนประกอบด้วย 1) ประสบการณ์ทางศิลปะนอกโรงเรียนเป็นกลไกที่สำคัญในการเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน มีการศึกษาจำนวนมากแสดงให้เห็นว่านักเรียนทุกคนได้รับประโยชน์ด้านสังคมจากการออกนอกโรงเรียนและนอกชั้นเรียน 2) โปรแกรมศิลปะที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การอภิปรายร่วมกันในชุมชนการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้ศิลปะอย่างไม่เป็นทางการ 4) การเรียนการสอนเน้นให้คิดสร้างสรรค์และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง 5) ผู้ปกครองมีอิทธิพลทางบวกต่อการทำกิจกรรมศิลปะ 6) ชุมชนสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านศิลปะทางศิลปะถ่ายทอดประสบการณ์แก่นักเรียนในโรงเรียน การค้นพบนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่านักเรียนชั้นประถมศึกษามีความสุขที่ได้รับโอกาสการเรียนรู้ศิลปะนอกชั้นเรียน พบศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Ogden, 2011) ด้วยวิธีการเหล่านี้ครูในชั้นเรียนในชั้นประถมศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนา นักเรียนทั้งตัวด้วยศิลปะ (Upitis, 2011)

Tanira et al (2012) เสนอแนวคิดพื้นฐานในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียน ดังนี้

1) การจัดพื้นที่ในการเรียนรู้สำหรับการสอนที่ต้องใช้การมอง สี สัน รูปภาพ เพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน มีตัวอย่างสำหรับการสร้างงานที่สร้างสรรค์ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับอิทธิพลของศิลปะในโลก

2) จัดเตรียมเครื่องมือหรืออุปกรณ์การสอนที่สื่อสารกับนักเรียนผ่านการมองเห็นวัสดุ การสร้างผลงานมีคุณภาพ สร้างโอกาสการคิดสร้างสรรค์ผลงานอย่างหลากหลาย

3) นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะ อิทธิพลของภาพที่สื่อให้เห็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน รุ่นต่าง ๆ การบันทึกประวัติศาสตร์ผ่านเรื่องเล่าประกอบภาพ ความสำคัญของการศึกษาศิลปะและ สิ่งอำนวยความสะดวกในการสร้างผลงาน

4) ศึกษาแหล่งรวมผลงานสร้างสรรค์ ลักษณะของภาพ วัฒนธรรมการมองเห็นภาพ ที่เป็นพื้นฐานความคิด การอ่านออก เขียนได้ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน พิพิธภัณฑ

5) การพบผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือสาธิตการสร้างผลงาน

6) จัดพื้นที่ส่วนตัว จัดเวลาในการสร้างสรรค์ผลงานและนำเสนอผลงาน

Arts Education Partnership and National Association of Elementary School Principals (2018) กล่าวว่า มนุษย์เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวผ่านกิจกรรมศิลปะ ผู้บริหารโรงเรียนมี บทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นใจว่านักเรียน กลยุทธ์สำหรับผู้บริหารโรงเรียนสามารถใช้เพื่อเพิ่ม การศึกษาทางศิลปะแก่นักเรียน 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) กำหนดนโยบายด้านการสอนศิลปะในโรงเรียน โดยตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน ดังนี้

1.1) กำหนดโครงการศิลปะ

1.2) สำรวจแนวทางต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการ

1.3) ทำให้การเรียนรู้ทางศิลปะสามารถมองเห็นได้

1.4) เชิญชวนพ่อแม่ให้มีส่วนร่วมในการเรียนศิลปะ

2) สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ศิลปะ ดังนี้

2.1) นำกิจกรรมศิลปะเข้าสู่กระบวนการสอนทุกวัน

2.2) พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความสามารถในการใช้ศิลปะเป็นฐาน

2.3) สนับสนุนให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ศิลปะทั่วทั้งโรงเรียน

2.4) การรับพนักงานหรือการจ้างครูสอนศิลปะเพื่อความยั่งยืนในโรงเรียน

2.5) มีส่วนร่วมกับชุมชนการเรียนรู้ศิลปะในท้องถิ่น

3) สนับสนุนการใช้เวลาและทรัพยากรให้เพียงพอ ดังนี้

3.1) จัดสรรสื่อการเรียนรู้ที่ใหม่ที่พร้อมของนักเรียน

3.2) หาแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนทรัพยากร

3.3) ปรับตารางเวลาและเปลี่ยนพื้นที่ใหม่เพื่อกระตุ้นความคิด

3.4) ใช้เวลาหลังเลิกเรียน เวลาว่างหรือวันหยุด

3.5) สร้างทรัพยากรของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ กระตุ้นความคิด

Preston (2018) กล่าวว่า วิธีการเพิ่มทักษะทางศิลปะของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ต้นทุนต่ำในการบริหารจัดการในโรงเรียน ผู้บริหารควรดำเนินการ 3 ประเด็น คือ 1) การตั้ง จุดมุ่งหมายในโรงเรียนให้ชัดเจนในการสนับสนุนทางศิลปะ เช่น การตั้งงบประมาณสนับสนุนการใช้

ศิลปะเป็นฐานจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน โดยทุกคนมีส่วนร่วม 2) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่จุดประกายการสร้างงานศิลปะ เช่น การสอนศิลปะในทุกชั้นเรียน การใช้ทรัพยากรทางศิลปะในชุมชนรวมทั้งการพบศิลปินหรือผู้มีความสามารถทางศิลปะ 3) การเพิ่มเวลาและสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เช่น การใช้เวลาวางหลังเลิกเรียน การระดมเงินทุนเพื่อการจัดหาสื่ออุปกรณ์ เป็นต้น

Artsedge, part of the Rubenstein Arts Access Program(2018) กล่าวว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นวัยที่มีอิสระและให้ความสำคัญกับกิจกรรมนอกบ้าน ค้นหาตัวตนของตัวเอง ศิลปะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในโรงเรียน เพราะเป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน สร้างสรรค์ผลงานที่เป็นอัตลักษณ์ ช่วยให้ทำกิจกรรมในโรงเรียนได้ ใช้ชีวิตร่วมกับเพื่อน ๆ ครู หรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ ในโรงเรียน ทักษะที่นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จากกิจกรรมศิลปะคือ นักเรียนมีความพยายาม อดทนรอความสำเร็จ ฝึกการแก้ปัญหาในชั้นเรียน พัฒนาทักษะทางสังคมขณะทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตได้ มีข้อค้นพบนักเรียนที่เรียนวิชาศิลปะเป็นเวลาสี่ปีในโรงเรียนมัธยมศึกษาทำคะแนนได้สูงกว่าคะแนนทดสอบมาตรฐานของอเมริกา(Standardized test) มาก เมื่อเทียบกับนักเรียนที่ได้รับการฝึกฝนทักษะทางศิลปะ เป็นเวลา 6 เดือน หรือน้อยกว่า

การจัดห้องเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีความสำคัญมาก ครูควรให้ความสำคัญกับประเด็น ดังนี้ 1) การสื่อสารผ่านภาษามือเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่เรียนในชั้นเรียน 2) การใช้คลิปวิดีโอที่มีคำบรรยายที่ตรงกับเนื้อหาที่แท้จริง เป็นประโยชน์มากกว่าการดูวิดีโอที่มีลำโพงออกมา เพราะจะทำให้นักเรียนรู้เนื้อหานั้นยากขึ้น 3) การสนับสนุนให้มีการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนจะให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนด้านทักษะทางสังคม และช่วยให้นักเรียนลดการพึ่งพาลำโพงภาษามือ 4) การเพิ่มเวลาในการเรียนรู้เนื้อหาแต่ละครั้ง เนื่องจากนักเรียนจะใช้เวลาในการประมวลผลความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา มากกว่านักเรียนทั่วไป การให้ออกาสนักเรียนในการลงมือปฏิบัติและนำเสนอผลการเรียนรู้จะช่วยให้ครูเติมเต็มความเข้าใจของนักเรียนก่อนขึ้นบทเรียนใหม่ 5) การใช้สื่อสนับสนุนการเห็น เช่น ภาพจริง ปากกาเน้นข้อความ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย จดจำประเด็นสำคัญในการเรียนการสอนได้ (Schukei, 2017)

Schukei (2017) กล่าวว่าศิลปะช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดและสร้างโอกาสในการพูดคุยหรือนำเสนอเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนกำลังทำหรือตั้งใจว่าจะทำ งานศิลปะช่วยให้นักเรียนเห็นภาพรวม การมองเห็นภาพ ช่วยให้นักเรียนจดจำเนื้อหาสาระได้ ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านวิชาการ เช่น เนื้อหาคณิตศาสตร์ หลักภาษา ไวยากรณ์และการสะกดคำ ซึ่งสามารถสอนให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ บกพร่องทางภาษาและการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านกระบวนการทางศิลปะ โดยเฉพาะนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เนื่องจากนักเรียนไม่สามารถได้ยิน

เสียง เป็นการชดเชยการได้ยินผ่านการใช้สื่อสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการมองมีความจำเป็นมาก การใช้รูปภาพประกอบการจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเข้าใจ มีความสุขกับสิ่งที่ครูสอน นักเรียนได้รับการพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นด้านวิชาการ เช่น ความจำ การจดจำ สัญลักษณ์ การสอนหลายครั้งในห้องเรียนประสบความสำเร็จจากการเรียนผ่านทักษะศิลปะรูปภาพ การวาดภาพ ขนาด มิติ รูปร่าง สี การใช้ศิลปะแบบภาพนิ่งในบริบทที่แตกต่างกันช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมการใช้กระบวนการศิลปะและประสบการณ์ทางด้านการศึกษานักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการมองเห็นและการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การพัฒนาความสามารถทางศิลปะนักเรียนจะเริ่มจากการรับรู้ ทำความเข้าใจ การจำแนกแฉกแจ่ง การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเกิดความคิดสร้างสรรค์ การใช้เวลาสำหรับทัศนศึกษา ศึกษาชิ้นงานหรือเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะ การสนทนาแลกเปลี่ยนกับศิลปินหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ มีการเชื่อมต่อศิลปะกับการเรียนรู้ศาสตร์สาขาอื่น ๆ การนำเสนอความคิดผ่านชิ้นงานอย่างมีความหมาย กิจกรรมศิลปะจึงสอดคล้องกับการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน คือ การลงมือปฏิบัติ การสอนซ้ำเนื้อหา สื่อที่มองเห็นได้ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความสามารถทางศิลปะ 5 ด้าน ได้แก่ การสื่อความหมาย เทคนิควิธีการ การจัดองค์ประกอบ ศิลป์หรือการจัดภาพ ความประณีตและเรียบร้อย ความคิดสร้างสรรค์ โดยเพิ่มเวลาทำกิจกรรมให้มากขึ้น

3. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

การประเมินเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อค้นหาคุณค่าของความจริงภายใต้บริบทที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นในการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียรในพระราชูปถัมภ์ครั้งนี้ ผู้ประเมินจึงได้ทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำความเข้าใจ ความหมายของการประเมิน ความสำคัญ รูปแบบของการประเมิน สำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติการประเมิน ดังนี้

3.1 ความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์หลัก คือ ต้องการข้อมูลที่บ่งชี้ว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่หรือเป็นโครงการที่คุ้มค่าต่อการตัดสินใจในการดำเนินการหรือไม่ รวมถึงการศึกษาว่าในการดำเนินการโครงการมีปัญหาที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขในเรื่องอะไรบ้างและเป็นโครงการที่มีคุณค่ามากน้อยเพียงใด

ความหมายของการประเมินโครงการ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการ ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

เชาว์ อินโย (2553) ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่าเป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์ หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

บุญมี พันธุ์ไทย (2554) ให้ความหมายว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่ได้มาซึ่งสารสนเทศที่ใช้ในการจัดสินใจปรับปรุงโครงการในการตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ว่าผลเป็นไปตามเป้าหมายของโครงการหรือไม่ควรดำเนินโครงการต่อไปหรือยุติโครงการ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2554) ให้ความหมายว่า การประเมินเป็นกระบวนการสร้างสรรค์สังคมที่สอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตย โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและสร้างประโยชน์สุขแก่สังคมการประเมินเกี่ยวกับการกำหนดคุณค่าของสิ่งที่สนใจภายใต้บริบทของสังคมที่ทำการศึกษ สำหรับการเข้าถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ภายใต้บริบทนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อและประสบการณ์ของนักประเมินว่าต้องการใช้มาตรการลักษณะใดทำการตัดสินคุณค่า

สุวิมล ว่องวานิช(2558) ให้ความหมายการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของโครงการ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินโครงการเป็นตัว ช่วยในการตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวนั้นสมควรได้รับการขยายงาน สนับสนุนให้คงอยู่ต่อไป หรือสมควรระงับการดำเนินการ การประเมินจะต้องให้ได้ข้อมูลที่ช่วยผู้บริหารตัดสินใจในการ เลือกลงทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา ผลของการประเมินควรจะสามารถนำไปช่วยปรับปรุง โครงการให้ดีขึ้น

Stufflebeam and Shinkfield(2007) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นวิธีการศึกษาหรือสืบค้นหาคุณค่าของสิ่งที่มีประเมินอย่างเป็นระบบการประเมินจึงเป็นกระบวนการที่จัดทำนำเสนอสารสนเทศและนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายและการตัดสินคุณค่าและคุณประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินงานโครงการ

Policy Innovation and Accountability Office (2018) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการที่มีระบบช่วยผู้บริหารและผู้มีอำนาจตัดสินใจอื่น ๆ ในการประเมินความเหมาะสมและประสิทธิผลของโครงการ เพื่อประเมินกรณีการจัดตั้งโครงการใหม่หรือส่วนขยายของโครงการที่มีอยู่และเพื่อตัดสินใจว่าทรัพยากรสำหรับโครงการควรดำเนินต่อไปในระดับปัจจุบัน จำเป็นต้องเพิ่มหรือลดทรัพยากรหรือเลิกใช้ทรัพยากร การประเมินโครงการไม่ได้ประเมินว่าความคิดริเริ่มนั้นประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของการสร้างข้อมูลและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จของโครงการ เหตุผลจำเป็น ผลการประเมินสามารถนำไปสู่การส่งมอบเป็นโปรแกรมหรือกิจกรรมที่มีประสิทธิผลแก่หน่วยงานหรือองค์กรต่อไป ประโยชน์ของการประเมินผลของการประเมินโครงการ ได้แก่ การเพิ่มโอกาสในการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการริเริ่มโครงการใหม่ การกำหนดทรัพยากรที่จัดสรรให้ผลประโยชน์สูงสุดสำหรับกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การค้นพบสาเหตุที่ส่วนประกอบของ

โครงการที่ริเริ่มทั้งที่ได้ผลและไม่ได้ผล และการประเมินจะทำให้การระบุประเด็นหรือจุดที่ต้องปรับปรุง เพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

กล่าวโดยสรุป การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบเพื่อสรุปผลว่าโครงการนั้น ๆ ได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพเพียงใดและพิจารณาปัจจัยให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการ แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นเพื่อการดำเนินงานต่อไป หรือจะยุติการดำเนินงานโครงการ

ความสำคัญของการประเมินโครงการ

ในส่วนความสำคัญของการประเมินโครงการนั้น เซาว์ อินโย (2553) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการประเมินโครงการ ไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการ การประเมินโครงการเป็นการดำเนินงานที่ไม่ใช่ความพยายามในการสร้างทฤษฎี หรือพัฒนาความรู้ทางสังคมศาสตร์ การประเมินโครงการที่นำมาใช้นั้นเป็นการเตรียมสารสนเทศ เพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการทางสังคม เหตุผลสำคัญที่จำเป็นต้องประเมินโครงการ คือ ทำให้ได้ทราบว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ มีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพมากขึ้น

พิสนุ พงศ์ศรี (2556) ที่ได้สรุปความสำคัญของโครงการคือ 1) เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้น ในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ 2) ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่อง สอดคล้องกัน อย่างมีประสิทธิภาพประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผล 3) ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติเกี่ยวข้องไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน และ 4) ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญต่อการวางแผน การจัดทำโครงการต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำผลการประเมินโครงการมาตัดสินใจวางแผนบริหารงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

นอกจากนี้การประเมินโครงการยังมีความสำคัญต่อองค์กร กล่าวคือ การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อการหาแนวทางตัดสินใจ (Decision Making) มิได้มีเป้าหมายเพื่อการค้นหาสะสมความรู้ของการวิจัยทั่วไป แต่มุ่งไปสู่การค้นหาสิ่งที่โครงการได้ดำเนินไปแล้ว สิ่งใดที่ควรจะทำต่อไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการและศึกษาว่าระหว่างดำเนินโครงการนั้นมีปัญหาใดบ้างที่ควรปรับปรุงเพื่อบรรลุเป้าหมายของโครงการ การประเมินโครงการจึงมีความสำคัญต่อองค์กรอย่างมาก ดังนี้ (เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี, 2556)

1) ช่วยในการติดตามการดำเนินนโยบายสาธารณะ โดยทั่วไปหน่วยงานภาครัฐไม่รู้ว่าแผนงานได้รับการสั่ง การ ปฏิบัติ และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ จะมีอิทธิพลอย่างไรต่อแผนงานการ

ประเมินผลก็จะช่วยทำให้คำถามเกี่ยวกับการจัดองค์การ ประสิทธิภาพการปฏิบัติ การนำไปใช้อย่างกว้างขวางตลอดจนการสนับสนุนด้านการเงิน การสนับสนุนจากกลุ่มผลประโยชน์ได้รับคำตอบที่ชัดเจนมากขึ้นและสามารถนำมาปรับปรุงการดำเนินนโยบายทั้ง ในระยะสั้น และระยะยาวต่อไป

2) เป็นเครื่องมือในการประเมินความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานของรัฐบาล เมื่อมีการติดตามการดำเนินนโยบายสาธารณะแล้วก็จะทราบความก้าวหน้าการปฏิบัติตามนโยบายโดยจะทราบการทำงานอย่างมีระบบจึงต้องอาศัยข้อมูล ข่าวสารจากการประเมินผล

3) ทำให้การกำหนดนโยบายมีเหตุผลมากขึ้น เนื่องจากการกำหนดนโยบายสาธารณะส่วนใหญ่ดำเนินจากความคิดทางการเมือง เมื่อมีกฎหมายหรือนโยบายผ่านความเห็นชอบของสภานิติบัญญัติและประกาศใช้แล้ว นักการเมืองก็จะพยายามติดตามผลการดำเนินนโยบายของตนเมื่อมีการประเมินผลแล้ว ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ตลอดจนผลตอบแทนที่ได้จากนโยบายมีความชัดเจนมากขึ้น การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายก็จะดำเนินการตามข้อสรุปจากการประเมินผลลดความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองและหน่วยราชการที่ปฏิบัติการลงได้ซึ่งข้อมูลนั้นเป็นข้อเท็จจริงจากการประเมินผล

4) เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ เนื่องจากการประเมินผลนโยบายสาธารณะจะต้องมีการตรวจสอบหลักฐานอ้างอิงอย่างละเอียดและมีการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อการตัดสินใจ

5) ประหยัดงบประมาณ การประเมินผลที่ถูกต้องเป็นกลาง ถูกหลักวิชาการไม่มีอคติ จะได้ข้อเท็จจริงที่แสดงว่า นโยบายสาธารณะที่กำหนดมีข้อดี ข้อบกพร่องอย่างไร และแก้ไขในส่วนใด ก็จะประหยัดงบประมาณลงได้

6) เกิดการปรับปรุงองค์การและแผนงาน ก็จะสามารถทราบขอบเขตและทิศทางของแผนงานว่ามีจุดที่ควรแก้ไขอะไรบ้าง ซึ่งเป็นหลักฐานที่มีเหตุผลในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์การหรือแผนงานให้สนองต่อการบรรลุเป้าหมายของนโยบายได้

7) การควบคุมและความร่วมมือ (Oversight and compliance) นักประเมินก็สามารถช่วยให้ผู้ให้การสนับสนุนเงินทุนโดยควบคุมแผนงานและทำให้พนักงานและผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อนโยบายซึ่งการประเมินผลการควบคุมและความร่วมมือเป็นเครื่องชี้ว่าแผนงานเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่ มีการวัดผลลัพธ์ว่าเป็นไปตามความต้องการหรือการนำนโยบายไปปฏิบัติสอดคล้องกับกฎเกณฑ์และกฎหมายที่ออกมาใช้หรือไม่

8) การพัฒนาความรู้ (Knowledge development) ในบริบทของนโยบายมีความพยายามจะทดสอบทฤษฎีและข้อเสนอเกี่ยวกับกระบวนการและกลไกทางสังคม สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการพัฒนาความรู้และได้ข่าวสารจากการประเมินผล การพัฒนาความรู้อาจเกิดมาจากการศึกษา

ว่าสาเหตุและการดำเนินงานในแผนงานต่างๆ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทฤษฎีอะไรหรือมีวิธี ทางที่ดีกว่านี้ ในการดำเนินการต่างๆ หรือไม่

ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

ยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ชี้ให้เห็นประโยชน์ของการประเมินโครงการ ไว้ดังนี้

1) เป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการให้บริการ ถึงแม้จะไม่สามารถประกัน ผลสัมฤทธิ์ขั้นสูงสุดของโครงการได้ แต่ก็สามารถจะรับรองคุณภาพของการ ให้บริการในระดับหนึ่งได้ ด้วยเหตุนี้ องค์กรที่เป็นเจ้าของโครงการต่าง ๆ จำนวนมาก จึงเห็น ความจำเป็นที่ต้องใช้วิธีประเมิน โครงการเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่น่าเชื่อถือจากบุคคล ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากประชาชนทั่วไปด้วย

2) ช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินลงทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรค ในการดำเนินงาน ของโครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่ จัดขึ้นเพื่อการกุศล เช่น โครงการอาหารกลางวันสำหรับ นักเรียนนักเรียน ที่ด้อยโอกาส จากการ ประเมินโครงการดังกล่าว ย่อมทำให้ทราบว่า ทุนที่ได้รับการสนับสนุนจาก โครงการนี้มีจำนวน เพียงพอหรือไม่ นักเรียนนักเรียนที่เข้ารับบริการจากโครงการประเภทนี้มี ความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่ พึงพอใจในด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงหรือแก้ไข ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นในโอกาสต่อ ๆ ไป

3) ช่วยให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยงานที่ต้องพิจารณาจัดสรรเงินทุนเพื่อให้การสนับสนุนโครงการ เช่น สำนัก งบประมาณแผ่นดิน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ก่อนที่จะมีการอนุมัติงบประมาณให้แก่โครงการใด ๆ ทางสำนักงบประมาณ แผ่นดินก็มักจะขอข้อมูลสารสนเทศที่เป็นผลการประเมินจากหน่วยงานซึ่งจัดทำโครงการเหล่านั้นไป ประกอบการพิจารณาด้วยเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดสรรเงิน งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการที่เป็นจริง

4) ช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถจะทราบ ได้ว่า โครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการ คัดเลือกโครงการ ตลอดจนช่วยลดความกดดันจากอำนาจทางการเมือง อันเนื่องมาจากโครงการ มีจำนวนมาก (ทั้งจาก การขยายโครงการและโครงการที่ต่อเนื่อง) แต่เงินทุนสนับสนุนมีจำนวน จำกัด ดังนั้นการประเมิน โครงการต่าง ๆ อย่างมีระบบและครบทุกขั้นตอนจะทำให้ได้ข้อมูล เชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งจะช่วย ชี้แนะได้ว่า โครงการใดควรจะได้รับพิจารณาให้การสนับสนุนก่อนและโครงการใดควรจะให้ การสนับสนุนในลำดับถัดไป เป็นต้น

5) ช่วยให้ได้ข้อมูลป้อนกลับจากผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ ทราบถึงข้อจำกัด และปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ ตลอดจน เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ที่ดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ

6) การประเมินช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป ถึงแม้ว่าการดำเนินโครงการต่าง ๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ผลผลิตที่พึงประสงค์เป็นหลัก แต่ในความเป็นจริงแล้ว ก็อาจจะมีผลผลิตบางส่วนที่ไม่พึงประสงค์ เกิดตามมาด้วย

สมคิด พรหมจ้อย (2563) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ 6 ข้อ ดังนี้

1) ช่วยให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากร ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนการตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม

2) ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน กรณีที่มีการประเมินก่อนดำเนินโครงการ

3) ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ

4) ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้าใจและความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินงานโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่จะยกเลิกหรือขยาย การดำเนินงานหรือไม่

5) ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็น อย่างไร คุ่มค่ากับการลงทุนหรือไม่ และ

6) เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานโครงการเพราะการประเมินโครงการด้วยตนเอง จะทำให้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงานจุดเด่นจุดด้อยและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นว่าการดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายแผนงานหรือโครงการที่วางไว้หรือไม่

จะเห็นได้ว่าการประเมินโครงการมีประโยชน์ทั้งในส่วนที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของโครงการและการพัฒนากระบวนการดำเนินงานเพราะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบทำให้ได้สารสนเทศต่าง ๆ นำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับวางแผน ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรที่จำเป็น และช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารงานขององค์กรด้วย

3.2 ประเภทและรูปแบบของการประเมินโครงการ

จากการที่นักวิชาการได้นำเสนอแนวทางการประเมินที่หลากหลาย จึงทำให้มีการนำเสนอรูปแบบในการประเมินที่แตกต่างกันออกไป ผู้ประเมินจึงขอเสนอรายละเอียด ประเภทและรูปแบบของการประเมินโครงการ ดังนี้

3.2.1 ประเภทของการประเมิน

สมคิด พรหมจ้อย (2563) ได้แบ่งประเภทของการประเมิน ไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1) การประเมินเพื่อการปรับปรุงหรือบางครั้ง เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative evaluation)

1.2) การประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่า การประเมินรวมสรุป (Summative evaluation)

2) แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal-Based evaluation) เป็นการประเมินที่ว่าทำได้บรรลุของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง

2.2 การประเมินที่อิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ (Goal-Free evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดโดยไม่ทราบวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง

3) แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ประเมินก่อนเริ่มปฏิบัติการ (Pre-Implementation Evaluation) เพื่อวางแผนโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง

3.2 การประเมินระหว่างปฏิบัติการ (Implementation Evaluation) เพื่อกำกับติดตามการนำโครงการไปปฏิบัติ ถือเป็นประเมินที่มีลักษณะเฉพาะโครงการ จึงควรเลือกใช้เกณฑ์สัมบูรณ์สำหรับตัดสินคุณค่า

3.3 การประเมินหลังเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน (Post-Implementation Evaluation) เพื่อสรุปผลของโครงการ ถือเป็นประเมินที่ผูกพันกับการตัดสินเชิงสรุปเปรียบเทียบกับเลือกระดับโครงการ จึงควรเลือกใช้เกณฑ์สัมพัทธ์สำหรับการตัดสินคุณค่าของโครงการเปรียบเทียบกับปกติวิสัยของประสิทธิผล และ/หรือประสิทธิภาพของโครงการเดิม หรือโครงการอื่นที่มีธรรมชาติคล้ายคลึงกัน

รัตนะ บัวสนธ์ (2555) แบ่งการประเมินเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ตามเกณฑ์ที่ใช้แบ่ง ดังนี้

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์การประเมินและช่วงเวลาของโครงการ หากแบ่งตามเกณฑ์นี้การประเมินก็มี 3 ประเภท ได้แก่

1.1 ประเมินก่อนดำเนินโครงการหรือก่อนนำโครงการไปใช้ (Pre - Evaluation Program or Ex-Ante Evaluation Program) ซึ่งเป็นการประเมิน โดยมีวัตถุประสงค์

1.2 ประเมินขณะดำเนินโครงการ (Formative, Process, On-Going or Monitoring Evaluation Program) เป็นการประเมินโครงการขณะที่กำลังดำเนินการอยู่ เพื่อ

พิจารณา เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานในโครงการ หรือประเมินเพื่อกำกับติดตามการดำเนินงานของโครงการให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้

1.3 ประเมินสิ้นสุดโครงการ (Post or Summative Evaluation Program) เป็นการประเมินเมื่อโครงการได้ดำเนินการมาครบตามระยะเวลาที่กำหนดออกแบบไว้ โดยมุ่งพิจารณาผลสำเร็จของโครงการเป็นหลัก

2. แบ่งตามเป้าหมายที่ยึด ถ้าแบ่งเช่นนี้ การประเมินก็จะประกอบด้วย 2 ประเภท ได้แก่

2.1 การประเมินที่ยึดเป้าหมายของโครงการเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบกับผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งเรียกว่าการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal - Base Evaluation)

2.2 การประเมินที่ไม่ยึดหรือเป็นอิสระจากเป้าหมาย (Goal-Free Evaluation) โดยที่การประเมินแบบนี้จะพิจารณาจากผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากโครงการ แม้ว่าผลดังกล่าวนั้นจะเป็นหรือไม่เป็นไปตาม เป้าหมายของโครงการก็ตาม

3. แบ่งตามปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐาน การแบ่งเช่นนี้อาศัยพื้นฐานทางปรัชญาหรือความเชื่อเกี่ยวกับความจริงของคุณค่าและวิธีการเข้าถึงความจริงของคุณค่า ในการประเมินดังกล่าวผ่านมาในหัวเรื่องเกี่ยวกับปรัชญาการประเมินและคุณค่าการประเมิน ดังนั้นจึงแบ่งประเภทของการประเมินได้ 2 ประเภท คือ

3.1 การประเมินตามวิธีการเชิงระบบหรือแบบปรนัยนิยม

3.2 การประเมินตามวิธีการเชิงธรรมชาติหรือแบบอัตนัยนิยม

4. แบ่งตามผู้ประเมินหรือหน่วยงานผู้รับผิดชอบทำการประเมินก็จะแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

4.1 การประเมินภายใน (Internal Evaluation)

4.2 การประเมินภายนอก (External Evaluation)

5. แบ่งตามวิธีการและลักษณะข้อมูลที่มุ่งประเมินก็แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

5.1 การประเมินเชิงคุณภาพ (Qualitative Evaluation)

5.2 การประเมินเชิงปริมาณ (Quantitative Evaluation)

5.3 การประเมินแบบผสมผสาน (mixed evaluation)

พิชิต ฤทธิจรูญ (2559) ได้จำแนกประเภทของการประเมินโครงการ 5 เกณฑ์ ดังนี้

1. การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ได้แก่

1.1 การประเมินความก้าวหน้า

1.2 การประเมินสรุปผลรวม

2. การจำแนกตามหลักที่ยึดในการประเมิน

2.1 การประเมินแบบอิงวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการ

2.2 การประเมินแบบไม่อิงวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการ

3. การจำแนกตามช่วงระยะเวลาการบริหารโครงการ

3.1 การประเมินก่อนการดำเนินโครงการ (Intrinsic Evaluation)

3.1.1) การศึกษาความเหมาะสมของโครงการ โดยพิจารณาปัญหา ความจำเป็นของการจัดทำโครงการ อาจใช้เทคนิคการประเมินความต้องการความจำเป็น หรือ ใช้เทคนิคการศึกษาความเป็นไปได้ ซึ่งเป็นการพิจารณาสภาพความพร้อมของการจัดทำโครงการ ในด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง

3.1.2) การวิเคราะห์โครงการหรือหรือการประเมินร่างโครงการ เป็นการพิจารณาเอกสารโครงการเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของสิ่งที่กำหนด ความสอดคล้อง ระหว่างหัวข้อต่าง ๆ ตั้งแต่หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีการดำเนินการ ฯลฯ เพื่อให้โครงการที่เสนอมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.2 การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (On-Going Evaluation)

3.3 การประเมินหลังการดำเนินโครงการ (Pay-Off Evaluation)

3.3.1) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น (Outcome) และผลกระทบ (Impact) โครงการ

3.3.2) เป็นการประเมินผลสรุปรวมของโครงการทั้งหมด (Summative Evaluation)

4. การจำแนกตามสิ่งที่ถูกประเมินได้ แบ่งการประเมินเป็น 4 ประเภท คือ

4.1 การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย สภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาและความต้องการของบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่า มีความสอดคล้องเอื้อต่อการจัดทำโครงการ หรือไม่ ตลอดจนความเป็นไปได้และข้อจำกัดต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ สารสนเทศที่ได้มาใช้ ในการตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการให้มีความสอดคล้องกับนโยบาย หน่วยเหนือ และบริบทหรือสภาพขององค์กรที่จะจัดทำโครงการ

4.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินความพร้อม ทั้งในเชิงคุณภาพและความพอเพียงของทรัพยากรต่าง ๆ ก่อนเริ่มโครงการว่า มีทรัพยากรพร้อมที่จะดำเนินโครงการได้หรือไม่ สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีดำเนินโครงการและวิธีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสม เพื่อให้การดำเนินโครงการสามารถ บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้

4.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินขณะดำเนินงาน เพื่อประเมินความก้าวหน้าของโครงการ และศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินโครงการ สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจ เพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการ ให้มีประสิทธิภาพ

4.4 การประเมินผลผลิตหรือผลงาน (Product Evaluation) เป็นการประเมินหลังจากการดำเนินโครงการสิ้นสุดแล้ว ประกอบด้วย การประเมินผลลัพธ์ (Output Evaluation) โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของ โครงการและการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) โดยเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของ แผนงานหรือองค์การ สารสนเทศที่นำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของผลผลิตของโครงการ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อการตัดสินใจว่าควรคงไว้ ปรับขยายหรือล้มเลิกโครงการ

5. การจำแนกตามผู้ประเมิน

5.1 การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน (Internal Evaluation) เป็นการประเมินโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กร

5.2 การประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก (External Evaluation) เป็นการประเมินโดยบุคลากรภายนอกองค์กร

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) จำแนกประเภทของการประเมินเป็น 4 ประเภท คือ

1) การประเมินความต้องการที่จำเป็น (Need Assessment) เป็นการวางแผนก่อนดำเนินโครงการ เพื่อให้สามารถตอบคำถามต่างๆ ได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริง นักประเมินเชื่อว่าการวางแผนโครงการจำเป็นต้องจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประเมิน ก่อนนำโครงการไปสู่ขั้นปฏิบัติ ทำให้มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความต้องการที่จำเป็นอย่างถูกต้อง โดยอาศัยเทคนิคที่สามารถวัดและประเมินความต้องการ ที่เหมาะสมได้ในเชิงปริมาณรวมทั้งเทคนิคอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการประเมินความต้องการได้ เช่น การใช้ข้อมูลจากกระเปาะสนทนาที่มีอยู่ หรือการสังเคราะห์สารสนเทศที่มีอยู่ เป็นต้น

2) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) หลักการประเมินกระบวนการก็คือ เมื่อโครงการได้รับการพัฒนาและเริ่มดำเนินการแล้ว นักประเมินต้องย้อนกลับไปทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบว่าโครงการนั้นได้ปฏิบัติไปตามทุกขั้นตอนที่ได้ออกแบบไว้และจัดกิจกรรมตรงตามที่กำหนดไว้ในโครงการหรือไม่ ถึงแม้ว่าการประเมินกระบวนการมิได้บ่งชี้ถึงความสำเร็จของโครงการ แต่ก็มีความสำคัญต่อผู้รับผิดชอบโครงการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงินทุนที่จะนำมาสนับสนุนโครงการ หรือนำมาใช้เพื่อขยายโครงการ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีข้อมูลเบื้องต้นจากการประเมินดังกล่าว เพื่อจะได้ทราบว่าโครงการนั้น ๆ มีแผนงานที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเพียงใด และน่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ เพราะได้เคยให้บริการกับกลุ่มเป้าหมายที่วางไว้ก่อนแล้ว เป็นต้น นอกจากนั้น เมื่อมีการประเมินกระบวนการของโครงการแล้ว สิ่งสำคัญก็คือ เป็นการเปิด

โอกาสให้ผู้อำนวยการโครงการสามารถจะปรับการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของโครงการได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย

3) การประเมินผลผลิต นักประเมินจะต้องแสดงแนวทางในการวัดผลสำเร็จของโครงการให้น่าเชื่อถือ มีการวัดที่แม่นยำมีผลการวัดที่ตรงกับความเป็นจริง และมีความคงที่ด้วย สำหรับ วิธีการวัดนั้น อาจต้องใช้การออกแบบตามวิธีวิจัยที่ซับซ้อน คล้ายกับการออกแบบโครงการวิจัยเชิงทดลอง ส่วนการกำหนดความสำเร็จของโครงการ ยังมีความเห็นแตกต่างกันตามกลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานที่สนับสนุนเป็นทุน บุคลากรของโครงการ และผู้รับบริการ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีระดับของการยอมรับความสำเร็จที่ต่างกันไป ดังนั้น นักประเมินจึงต้องหาตัวบ่งชี้ที่สามารถเป็นที่ยอมรับของทุกกลุ่มและมีความเป็นไปได้สำหรับการประเมินผลผลิตด้วย

3.2.2 รูปแบบของการประเมิน

รูปแบบการประเมินเป็นกรอบหรือแนวความคิดสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการหรือรายการประเมิน ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับข้อตกลงเบื้องต้น ซึ่งนักวิชาการทางด้านการประเมินได้เสนอกรอบความคิดให้ผู้ประเมินได้เลือกใช้หลาย โดยทั่วไปรูปแบบการประเมินแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model)
- 2) รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model)
- 3) รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision - Oriented Evaluation Model)

ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละรูปแบบ ดังนี้ (เชาว์ อินโย, 2553; บุญมี พันธุ์ไทย, 2554; ศิริชัย กาญจนวาสี, 2554; พิสนุ พงศ์ศรี, 2556)

1) รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการตรวจสอบผลที่คาดหวังว่าได้เกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมินโดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย กับผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานโครงการว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ Tyler ซึ่งพัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1950 ที่เน้นการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ แนวความคิดนี้เรียกว่า “แบบจำลองที่ยึดความสำเร็จของจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model or Objective) เรียกว่า Tyler’s Goal Attainment Model หรือการประเมินความสัมพันธ์ ประกอบด้วย ปรัชญา/จุดมุ่งหมาย (Philosophy and Purpose: P) กระบวนการ (Process: P) ผลผลิต (Product: P) ถ้าไม่บรรลุผลสำเร็จจะต้องมีการปรับปรุง แก้ไขให้มีความสอดคล้องกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2) รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศสำหรับกำหนดและวินิจฉัยคุณค่าของโครงการนั้น ๆ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ Provus, Stake และ Scriven

2.1) รูปแบบการประเมินโครงการของ Provus พัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1971 เป็นการประเมินเปรียบเทียบผลการปฏิบัติการกับมาตรฐานหรือเป็นการค้นหาความไม่สอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับผลการปฏิบัติการของแผนงาน สามารถศึกษาได้จากการใช้แผนงาน คือ ความไม่สอดคล้องที่สัมพันธ์กับขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนการออกแบบโครงการ คือ การกำหนดปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงาน กำหนด กระบวนการดำเนินงาน และกำหนดผลที่คาดหวังซึ่งจะได้รับจากการดำเนินงาน

(2) ขั้นตอนเตรียมพร้อมเป็นการนำปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงานเข้าสู่กระบวนการ

(3) ขั้นตอนกระบวนการที่ใช้เพื่อการดำเนินงาน

(4) ขั้นตอนผลผลิต

(5) ขั้นตอนวิเคราะห์เกี่ยวกับการลงทุน ถ้าจะดำเนินงานหรือเริ่มวงจรใหม่ ก็ต้องทำการออกแบบใหม่ โดยปรับปรุงให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์การลงทุน ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของปัจจัยเบื้องต้นใหม่

2.2) รูปแบบการประเมินโครงการของ Stake พัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1975 ใช้แบบจำลองการสนับสนุน (Countenance Model) จำแนกข้อมูลการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ เมตริกซ์บรรยาย (Description Matric) และเมตริกซ์การตัดสินคุณค่า (Judgment Matric) โดยก่อนบรรยายหรือตัดสินคุณค่าของโครงการใดๆ ควรวิเคราะห์หลักการและเหตุผลของโครงการนั้นๆ ด้วย ผู้ประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูลที่แท้จริงให้ได้ เนื่องจากแหล่งข้อมูลมีมากมาย และวิธีการเก็บข้อมูลก็มีหลายวิธี ข้อมูลที่ต้องการ คือข้อมูลที่นำมาใช้เพื่อการอธิบาย และการตัดสินใจ ตามรูปแบบการประเมินนี้ ได้จำแนกสิ่งที่ต้องพิจารณาในการประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) หมายถึง สภาพเงื่อนไขหรือปัจจัยต่างๆ ในการดำเนินโครงการ (2) กระบวนการหรือการปฏิบัติ (Transaction) หมายถึง กิจกรรมดำเนินตามกิจกรรมที่ปฏิบัติ พฤติกรรมระหว่างบุคคลปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับอาจารย์ นักเรียนกับเรียน เป็นต้น (3) ผลลัพธ์หรือผลการดำเนินงาน (Outcome) หมายถึง ผลผลิตที่ได้จากโครงการ

2.3) รูปแบบการประเมินของ Scriven พัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุง หรือดูความก้าวหน้าของ โครงการโดยทำการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของโครงการ สิ่งที่ต้องพิจารณา คือ ความเป็นประโยชน์ คุ่มค่ากับค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ไปหรือไม่ ผลของโครงการจะให้ขวัญหรือกำลังใจ

หรือคุณธรรมแก่ผู้ร่วมโครงการ อย่างไร และค่าใช้จ่าย เป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาความคุ้มค่า

3) รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision – Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ Alkin และของ Stufflebeam

3.1) รูปแบบการประเมินของอัลไคน์ (Alkin) พัฒนารูปร่างขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969 โดยเสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า CSE(Center for the study of Evaluation Approach) เป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจ ในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการ มี 5 ด้าน คือ (1) การประเมินระบบ (System Assessment) จะช่วยให้เรา สามารถกำหนดขอบเขตและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่จะต้องศึกษาได้แก่ ความต้องการของ ประชาชน ชุมชนและสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน (2) การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning) เป็นการประเมินก่อนที่จะ มีการดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการ (3) การประเมินการนำไปใช้เพื่อการดำเนินโครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบดูว่าการดำเนินโครงการนั้นเป็นไป ตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้ หรือคาดหวังไว้เพียงไร (4) การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่น่ามาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่นเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป (5) การประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (Program Certification) ขั้นตอนนี้การประเมินต้องหาข้อมูลข่าวสารรายงานต่อผู้มีอำนาจในการพิจารณาตัดสินใจคุณค่าของโครงการ และศักยภาพในการสรุปอ้างอิงไปสู่สถานการณ์อื่น ๆ หรือนำไปใช้กับโครงการในสถานการณ์อื่น ๆ ได้กว้างขวางเพียงใด

3.2) รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam หรือที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อว่ารูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) พัฒนารูปร่างขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1971 และพัฒนามาอย่างต่อเนื่องเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปจนถึงปัจจุบัน รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) เป็นการประเมินภาพรวมของโครงการตั้งแต่บริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (product) โดยจะใช้วิธีการสร้างเกณฑ์และประสิทธิภาพของโครงการทั้งภาพรวมหรือรายด้านเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการประเมิน คือ กรอบความคิดหรือแบบแผนในการประเมินที่แสดงให้เห็นถึงรายการที่ควรประเมินหรือกระบวนการของการประเมิน แต่ละรูปแบบจะบอกให้ทราบว่าในการประเมินโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น ควรพิจารณาในเรื่องอะไรบ้าง (What)

ในขณะเดียวกันบางรูปแบบอาจมีการเสนอแนะด้วยว่าในการประเมินแต่ละรายการหรือแต่ละเรื่อง ควรพิจารณาหรือ ตรวจสอบอย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะของการเสนอแนะวิธีการ (How) ที่เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การประเมิน

3.3 การประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model)

รูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) พัฒนาและนำเสนอขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์การกระทำการประเมินโครงการทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยต้องการที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินแบบดั้งเดิม เช่น การออกแบบการทดลองการประเมินอิงวัตถุประสงค์และการทดสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรูปแบบหรือวิธีการประเมินแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัดในการศึกษาหาคำตอบเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาในสมัยนั้น จึงทำให้เกิดการพัฒนาการประเมินใหม่ๆ เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาอย่างรอบด้านหลายแง่มุมมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) เป็นหนึ่งในรูปแบบการประเมินถูกพัฒนาและนำเสนอไว้ ในปี ค.ศ. 1971 โดย Stufflebeam รูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) เป็นการนำตัวอักษรตัวแรกของมิติการประเมิน 4 ด้าน มาประกอบกัน ได้แก่ การประเมินบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) มีการเขียนขึ้นเป็นลายลักษณ์ชัดเจนในหนังสือชื่อ Educational Evaluation and Decision Making ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1971 และปรับปรุงอีกครั้งในปี 2007 ในหนังสือ Evaluation Theory Models and Applications (Stufflebeam, & Shinkfield, 2007).

ผู้ประเมินโครงการได้เลือกใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ในการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียน เศรษฐศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์ จึงขอเสนอหลักการแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (product) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (บุญมี พันธุ์ไทย, 2554; ศิริชัย กาญจนวาสี, 2554; สุวิมล ว่องวานิช, 2558)

1) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation; C) เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาเป้าหมายของโครงการ ได้แก่ บริบทของสภาพแวดล้อม นโยบาย วิสัยทัศน์ ปัญหา แหล่งทุน สภาพความผันผวนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนแนวโน้มการก่อตัวของปัญหาที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ เป็นต้น

การประเมินบริบทเป็นการประเมินเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น (Need) ปัญหา (Problem) คุณสมบัติที่มีค่า (Assets) และโอกาส (Opportunities) ที่จะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมหนึ่งที่กำหนด การประเมินบริบท 4 ส่วนนี้ มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การออกแบบโครงการ และการให้บริการที่มีความเหมาะสมเป็นไปได้นี้การประเมินบริบทมีวัตถุประสงค์ คือ

- (1) กำหนดขอบเขตและบรรยายเกี่ยวกับความตั้งใจให้บริการ
- (2) จำแนกผู้รับผลประโยชน์ที่ตั้งใจให้บริการ (หรือกลุ่มเป้าหมาย) และประเมินความต้องการจำเป็นของกลุ่มบุคคลดังกล่าว
- (3) จำแนกปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นบ่อเกิดของความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมายนั้น
- (4) จำแนกความเกี่ยวข้องระหว่างคุณสมบัติที่มีค่าและโอกาสการได้รับทุนอุดหนุนที่สามารถนำไปใช้กำหนดเป้าหมายความต้องการจำเป็นนั้น
- (5) จัดเตรียมข้อมูลพื้นฐานสำหรับการกำหนดเป้าหมายมุ่งการปรับปรุง
- (6) ประเมินความชัดเจนและความเหมาะสมเป็นไปได้ของเป้าหมายมุ่งการปรับปรุง
- (7) จัดเตรียมข้อมูลพื้นฐานสำหรับการตัดสินผลลัพธ์ของเป้าหมายมุ่งการปรับปรุงหรือความพยายามในการให้บริการ

การประเมินบริบทอาจจะประเมินได้ทั้งก่อน ระหว่างหรือแม้กระทั่งหลังการดำเนินโครงการแผนงานหรือสิ่งแทรกแซง (Intervention) อื่น ๆ (Stufflebeam and Shinkfield, 2007) ในกรณีประเมินบริบทก่อนการดำเนินโครงการ องค์กรหรือหน่วยงานจะใช้ผลจากการประเมินบริบทเพื่อช่วยจัดลำดับความสำคัญและกำหนดเป้าหมายสำหรับโครงการนั้น แต่ถ้าเป็นการประเมินบริบทระหว่างหรือหลังดำเนินโครงการหรือสิ่งแทรกแซงอื่นๆ องค์กรและหน่วยงาน มักจะดำเนินการและจัดทำรายงานการประเมินบริบทควบรวมไปกับการประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต กรณีนี้การประเมินบริบทจึงมีประโยชน์สำหรับการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของโครงการและช่วยให้ผู้รับบริการได้ประเมินว่าโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าวมีคุณประโยชน์ตอบสนองหรือเป็นไปตามความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หรือไม่เพียงไร ผลการประเมินบริบทสามารถนำมาใช้ได้อย่างกว้างขวางยกตัวอย่างเช่น ผู้บริหารสามารถนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้สื่อสารกับสมาชิกในองค์กรเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็งจุดอ่อน ความต้องการจำเป็น คุณสมบัติที่มีค่า โอกาสและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาขององค์กร แต่สำหรับนักพัฒนาโครงการก็สามารถที่จะนำผลการประเมินบริบทไปใช้เพื่อสนับสนุน ขอรับทุนหรือจัดทำสัญญาต่างๆเกี่ยวกับโครงการดังกล่าว ในขณะที่องค์กรให้บริการทางสังคมหรือองค์กรการกุศลอาจใช้สารสนเทศจากผลประเมินบริบทเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคณะทำงานหรือเพื่อจำแนกจัดลำดับให้ความช่วยเหลือประชากรเป้าหมาย สำหรับโรงเรียนนั้นก็อาจใช้การประเมินบริบทเพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียนและผู้ปกครองในการชี้แนะและพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียนให้ดียิ่งขึ้น ในส่วนของนักประเมินก็ต้องใช้ผลการประเมินบริบทเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างเหมาะสมและมีความสัมพันธ์กับแผนงานโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ

2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation: I) เป็นการค้นหาประสิทธิภาพขององค์ประกอบที่นำมาเป็นปัจจัยป้อน อาจเป็นบุคคล สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ศักยภาพการบริหารฯ ซึ่งแต่ละปัจจัยก็ยังสามารถแยกออกไปอีก เช่น บุคคล อาจพิจารณาเป็น เพศ อายุ มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ความพึงพอใจ ความคาดหวัง ทักษะ ศักยภาพ ความสามารถ ประสบการณ์ ความรู้ คุณวุฒิทางการศึกษา ถิ่นที่อยู่และลักษณะกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น

การประเมินปัจจัยนำเข้ามีจุดมุ่งเน้นเพื่อช่วยจัดลำดับโครงการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการจำเป็น โดยการศึกษาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่มีศักยภาพหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด ในอันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวการประเมินปัจจัยนำเข้าจะเป็นตัวบ่งบอกล่วงหน้าถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือประสิทธิผลของพยายามเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่โครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้นๆต้องการให้เกิด จุดมุ่งเน้นประการที่สองของการประเมินปัจจัยนำเข้า ก็เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ และเพราะเหตุใดจึงเลือกแนวทางนั้น การประเมินปัจจัยนำเข้า ก็จะช่วยจำแนกและจัดลำดับแนวทางที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้มีหน้าที่ตัดสินใจได้ใช้เป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินงานต่อไป การประเมินปัจจัยนำเข้า ก็เพื่อช่วยผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายตอบสนองความต้องการจำเป็นให้แก่ผู้รับประโยชน์ก่อให้เกิดแผนงานที่ปฏิบัติได้จริงและใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม การประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยให้ผู้นำโครงการหลีกเลี่ยงความสูญเสียเปล่าใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้นวัตกรรมหรือโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าถึงทรัพยากรที่จะต้องสูญเสียไป นักประเมินต้องใช้สารสนเทศที่ได้ทั้งหมดเพื่อนำไปสู่การได้กลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงานที่มีแนวโน้มศักยภาพก่อให้เกิดการยอมรับได้ต่อการนำไปใช้ ทั้งนี้โดยอาจจัดลำดับแนวทางการดำเนินงานดังกล่าวโดยอาศัยหรือพิจารณาจากเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้

- (1) ตอบสนองการบรรลุความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์
- (2) ตอบสนองต่อเป้าหมายที่เป็นปัญหาขององค์กร
- (3) ศักยภาพของประสิทธิผล
- (4) ต้นทุนที่ต้องใช้
- (5) สอดคล้องมีอยู่จริงในทางการเมือง
- (6) มีความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการ
- (7) มีศักยภาพเพียงพอที่จะก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกพื้นที่หนึ่งๆ

การประเมินปัจจัยนำเข้า นำไปประยุกต์ใช้ได้หลายกรณี อาทิ ผู้บริหารใช้สำหรับจัดทำข้อเสนอเพื่อขอรับเงินลงทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากคณะกรรมการกำหนดนโยบายในหน่วยงานหนึ่ง ๆ โรงเรียนหรือหน่วยงานทางการศึกษาใช้สำหรับจัดทำข้อเสนอเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุน

แผนงานโครงการทางการศึกษา ในขณะที่เดียวกันผู้กำหนดนโยบายหรือผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการศึกษาก็ใช้สำหรับการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับความคุ้มค่าหรือประสิทธิผลที่จะได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนหรืองบประมาณที่ต้องจัดสรรให้กับโครงการหรือนวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) เป็นการศึกษาค้นหาการประเมินบริบทและปัจจัยนำเข้าว่ากระบวนการเป็นไปตามแผนที่วางไว้ เป็นการศึกษาค้นหาข้อบกพร่อง จุดอ่อน หรือจุดแข็งของกระบวนการบริหารจัดการโครงการที่จะนำโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

การประเมินกระบวนการเป็นการตรวจสอบการนำแผนงานหรือโครงการไปใช้หรือตรวจสอบการดำเนินงานการใช้แผนงาน โครงการ วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินกระบวนการก็คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้จัดการและปฏิบัติงานในโครงการนั้น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการว่าเป็นไปตามตารางเวลาที่กำหนดหรือไม่การใช้งบประมาณและประสิทธิภาพเป็นอย่างไรสำหรับวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งก็เพื่อชี้แนะแนวทางให้แก่ปฏิบัติงานในการปรับปรุงการใช้งบประมาณและแนวทางการดำเนินงานของโครงการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เพราะโดยปกติแล้วเมื่อมีการเริ่มต้นการดำเนินงานของโครงการหรือแผนงานผู้ปฏิบัติงานย่อมไม่สามารถที่จะกำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรม การใช้บุคลากร งบประมาณ หรืออื่น ๆ ดังนั้นการได้รับสารสนเทศจากการประเมินกระบวนการ ก็สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ในโครงการให้สามารถดำเนินการต่อไปและมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการในการประเมินกระบวนการนั้น ควรทำการเปรียบเทียบระหว่างกิจกรรมและค่าใช้จ่ายจริง กับกิจกรรมในแผนงาน โครงการ และงบประมาณที่กำหนดไว้ว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร รวมทั้งบรรยายให้เห็นถึงปัญหาต่างๆเกี่ยวกับการนำโครงการไปใช้ และท้ายที่สุดก็ควรจัดทำรายงานที่ผู้ร่วมโครงการหรือผู้ทำการสังเกตได้ตัดสินใจคุณภาพของกระบวนการใช้โครงการ แผนงานดังกล่าว

นักประเมินกระบวนการจำเป็นต้องดำเนินการค่อนข้างมากในการควบคุม กำกับ และจัดทำเอกสารเกี่ยวกับกิจกรรมของโครงการหรือตัวแทรกแซง ซึ่งอาจเริ่มจากการทบทวนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องแผนการปฏิบัติงาน งบประมาณ และการประเมินภูมิหลังของโครงการหรือสิ่งที่แทรกแซง เพื่อที่จะพิจารณาว่ากิจกรรมอะไรที่ควรต้องกำกับในโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว การพิจารณาตัวอย่าง ที่เป็นไปได้ในการให้บริการกลุ่มผู้รับประโยชน์การฝึกอบรมให้คำปรึกษาทีมผู้ปฏิบัติงาน การจัดประชุมทีมผู้ปฏิบัติงาน การควบคุมกำกับผังงาน (Work Flow) การบำรุงรักษาตรวจสอบเครื่องอุปกรณ์ การจัดลำดับและแจกจ่ายวัสดุการควบคุมค่าใช้จ่ายการจัดการสารสนเทศของโครงการ เหล่านี้เป็นต้น

เทคนิควิธีที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในการประเมินกระบวนการนั้น นักประเมินควรใช้วิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดการรบกวน (Unobtrusive) แก่ผู้ปฏิบัติงานให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่ผู้ปฏิบัติงานในโครงการแผนงานหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน นักประเมินอาจพิจารณาภาพรวมๆ ว่ากิจกรรมหรือการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวเป็นอย่างไร โดยการตรวจเยี่ยมและสังเกตที่ศูนย์ของกิจกรรมนั้น การทบทวนวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏ เช่น แผนปฏิบัติงาน งบประมาณ รายงานบัญชีและระยะเวลาการจัดประชุม เป็นต้น การเข้าร่วมประชุมกับทีมปฏิบัติงานและการสัมภาษณ์บุคคลหลัก หลังจากนั้นนักประเมินต้องจัดทำรายงานสรุปเกี่ยวกับแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อค้นพบและประเด็นการสังเกต นักประเมินควรแสดงให้เห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ของกระบวนการอย่างชัดเจนตามที่ได้จากผู้ปฏิบัติงาน พร้อมทั้งนำเสนอรายงานนี้ในการประชุมทีมผู้ปฏิบัติงาน และเชื้อเชิญผู้อำนวยการของทีมผู้ปฏิบัติงานให้เป็นผู้ดำเนินการอภิปรายเกี่ยวกับข้อค้นพบซึ่งปรากฏในรายงานที่ทีมงานของโครงการอาจจะใช้รายงานเพื่อการตัดสินใจให้เหมาะกับการปฏิบัติงานของตนต่อไป ต่อจากนั้นนักประเมินก็ควรทบทวนเกี่ยวกับแผนงานการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งต่อไป รวมทั้งการจัดทำรายงานตามลำดับ โดยการสอบถามความคิดเห็นข้อเสนอแนะจากทีมผู้ปฏิบัติงานถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อที่จะให้ได้สารสนเทศที่มีประโยชน์มากที่สุด ในการจัดประชุมนำเสนอรายงานให้กับทีมผู้ปฏิบัติงานในครั้งต่อไป ซึ่งทีมผู้ปฏิบัติงานก็อาจจะให้ข้อเสนอแนะที่ดีเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินว่าควรจะทำอย่างไร เช่น อาจใช้การสังเกต บันทึกการปฏิบัติงานประจำวันของทีมผู้ปฏิบัติงาน การสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น นอกจากนี้นักประเมินก็ควรสอบถามผู้ปฏิบัติงานถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมหรือดีที่สุดสำหรับการใช้ประโยชน์จากรายงานการประเมินช่วงถัดไป

นักประเมินกระบวนการควรจัดลำดับรายงานโดยพิจารณาว่าจะก่อให้เกิดผลดีที่สุดแก่ทีมผู้ปฏิบัติงานในการนำไปใช้ในแผนปฏิบัติงานและบูรณาการเข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยรอบโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น นักประเมินควรจะต้องบรรยายให้เห็นถึงสิ่งที่เบี่ยงเบนออกไปจากแผนงานที่กำหนดและควรชี้ให้เห็นถึงความผันแปรเหล่านี้ว่ามีลักษณะอย่างไรเมื่อพิจารณาจากความแตกต่างระหว่างบุคคลกลุ่มบุคคลหรือสถานที่ที่แตกต่างเบี่ยงเบนไปจากแผนงานนั้น

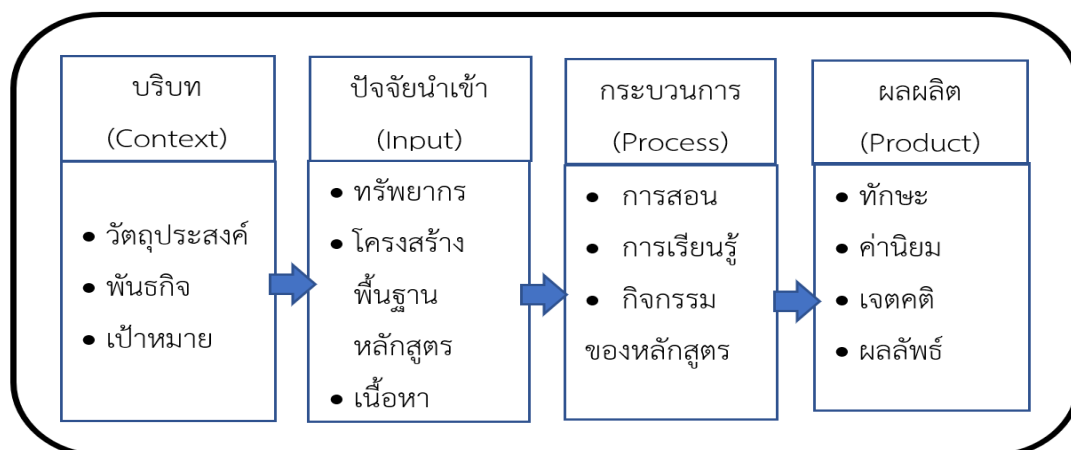
ผลการประเมินกระบวนการนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายกรณี เช่น สมาชิกในทีมงานใช้สำหรับชี้แนะแนวทางการดำเนินกิจกรรมแก้ไขแผนงานที่ผิดพลาดและจัดทำบันทึกความรับผิดชอบ ผู้จัดการบางคนใช้ตารางหรือปฏิทินสะท้อนผลกลับผลการประเมินกระบวนการที่จัดทำตามปกติหรือสม่ำเสมอเพื่อทำให้ทีมผู้ปฏิบัติงานรักษาหน้าที่และความรับผิดชอบของตน การประเมินกระบวนการยังช่วยให้บุคคลภายนอกได้เรียนรู้ว่าอะไรคือสิ่งสำคัญที่ต้องทำและอะไรคือต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียในกรณีที่พวกเขาต้องการกระทำในลักษณะที่คล้าย ๆ กัน

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P) เป็นการตรวจสอบประสิทธิผลของโครงการโดยเฉพาะความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับผลลัพธ์ที่ได้แล้วนำเกณฑ์ที่กำหนดไว้ไปตัดสินเกณฑ์มาตรฐานนั้นอาจจะกำหนดขึ้นเองหรืออาศัยเกณฑ์ที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นกำหนดไว้ก็ได้ วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลผลิต คือ เพื่อสอบวัด ความสำเร็จ และตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงว่าตอบสนองบรรลุลักษณะความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือไม่ นอกจากนี้การประเมินผลผลิตก็ยังต่อประเมินผลลัพธ์ (Outcomes) ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งที่เป็นไปในทางบวกและทางลบอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นบ่อยครั้งที่นักประเมินยังขยายขอบเขตการประเมินผลผลิตไปสู่การประเมินในสิ่งที่เรียกว่า ผลลัพธ์ระยะยาวอีกด้วย การประเมินผลผลิตควรดำเนินการโดยอาศัยการรวบรวมและวิเคราะห์การตัดสินใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมิน (Evaluation) นั้น ในบางครั้งก็อาจทำการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินอื่นซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันและก็มีอยู่บ่อย ๆ ที่ผู้รับบริการจากโครงการต้องการจะรู้ว่าโครงการดังกล่าวได้

ผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่และมีประโยชน์คุ้มกับการลงทุนดำเนินการเพียงไรดังนั้นในทางที่เหมาะสมแล้วนักประเมินก็ควรที่จะวิเคราะห์ที่ความเห็นว่าจุดอ่อนของการใช้โครงการหรือแผนปฏิบัติงานส่วนใดที่เป็นสาเหตุทำให้ได้ผลลัพธ์อ่อนด้อยลงไปด้วยเทคนิควิธีการที่ใช้ประเมินผลผลิตมิได้กำหนดไว้อย่างเป็นแบบแผนตายตัว แต่นักประเมินอาจต้องใช้วิธีการอย่างหลากหลายร่วมกันเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาผลลัพธ์ทั้งหมดของสิ่งที่ได้รับการประเมิน รวมทั้งยังช่วยในการตรวจสอบข้ามกันไปมาระหว่างข้อค้นพบที่หลากหลายอีกด้วยในการประเมินผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้น นักประเมินจำเป็นต้องศึกษาค้นหาผลลัพธ์ที่มีได้คาดหมายด้วย ทั้งผลลัพธ์ในเชิงบวกและเชิงลบโดยการรับฟังความคิดเห็นหรือสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสิ่งที่ได้รับการประเมินเพื่อที่จะทำการทดสอบสมมุติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน และสืบหาข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบสำหรับยืนยันหรือไม่ยืนยันสมมุติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ดังกล่าว นักประเมินก็อาจจะให้ผู้เข้าร่วมโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมิน เขียนเสนอตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการได้รับบริการและก่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัติงานของตน เช่น ผลผลิตของงานที่เพิ่มขึ้น หรือตำแหน่งหน้าที่การงานใหม่ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งนักประเมินอาจใช้การสังเกตเพื่อจำแนกและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มบุคคลโดยเปรียบเทียบตามรายการตรวจสอบผลลัพธ์กับโครงการให้บริการอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับโครงการที่ได้รับการประเมินการจัดทำรายงานข้อค้นพบจากการประเมินผลผลิตอาจทำให้แตกต่างกันตามขั้นตอน กล่าวคือ นักประเมินอาจจัดทำรายงานผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละวงรอบของโครงการ รายงานดังกล่าวนี้ควรจะแสดงให้เห็นว่าโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้นๆ ได้บรรลุเป้าหมายความ

ต้องการจำเป็นเพียงไร ในขณะที่รายงานเมื่อสิ้นสุดวงรอบทั้งหมดของโครงการ ควรเป็นรายงานที่นำเสนอให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์สรุปรวมทั้งหมดของโครงการดังกล่าว

ดังนั้น รายงานผลการประเมินผลผลิตจึงต้องเป็นการสรุปตีความให้เห็นถึงผลที่ชัดเจนในการตอบสนองความต้องการจำเป็น ต้นทุนที่ใช้ดำเนินการและผลตอบแทนหรือ ผลการปฏิบัติทั้งหมดที่ได้รับในแผนงาน โครงการนั้น ๆ นักประเมินยังต้องจัดทำรายงานการศึกษาติดตามเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ระยะยาวที่เกิดขึ้นอีกด้วย ผลจากการประเมินผลผลิตมีความสำคัญในทางจิตวิทยาเป็นอย่างมากเมื่อผลจากการประเมินแสดงให้เห็นถึงความงอกงามที่เกิดขึ้นจากแนวทางที่ชาญฉลาดในการดำเนินโครงการ ผลการประเมินเช่นนี้นับเป็นสิ่งเสริมแรงที่ดีสำหรับทั้งทีมปฏิบัติงานในโครงการและผู้รับบริการจากโครงการหรืออาจจะเป็นสิ่งที่ทำลาย ลดทอนแรงจูงใจก็ได้ถ้าหากผลที่ได้จากการประเมินผลผลิตนั้น มีความอ่อนด้อยหรือไม่แสดงถึงความงอกงามใด ๆ ที่จะพึงได้รับจากโครงการนั้น ประเด็นสำคัญสุดท้ายที่ต้องพึงระวังในการจัดทำรายงานการประเมินผลผลิต ก็คือ นักประเมินไม่ควรเร่งรีบประเมินผลผลิตและจัดทำรายงานสู่สาธารณะอย่างทันทีทันใด เพราะเหตุว่าการดำเนินโครงการต้องการระยะเวลาพอสมควรที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์บรรลุตามความรับผิดชอบ (Accountability) ที่ระบุไว้การจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตที่ยังไม่มีวุฒิภาวะ (Premature) อย่างเพียงพอ อาจนำไปสู่ความไม่สามารถตัดสินใจได้เกี่ยวกับความต่อเนื่องของโครงการเพราะเหตุว่าทำให้ไม่พบผลลัพธ์ใด ๆ เกิดขึ้นเลย ทั้งนี้เนื่องจากผลลัพธ์ของโครงการต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรในการศึกษาติดตามดังนั้นถ้าหากการจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตสู่สาธารณะได้มีการหน่วงเวลาอย่างสมเหตุสมผลแล้วนักประเมินอาจจะพบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังและมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับใช้สนับสนุนการดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่องต่อไป สารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลผลิตเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งที่แสดงถึงรายงานความรับผิดชอบต่อสถาบันหรือหน่วยงานที่ดำเนินโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงใด ๆ เมื่อใดก็ตามที่รายงานนั้นแสดงให้เห็นความมีนัยสำคัญของผลสัมฤทธิ์อย่างเด่นชัดก็就会被นำไปใช้โน้มน้าวชุมชนและหน่วยงานให้ทุนสนับสนุนเพื่อให้เพิ่มเติมงบประมาณและขอรับการสนับสนุนทางการเมืองได้เป็นอย่างดีแต่ถ้าหากผู้มีอำนาจตัดสินใจรู้ว่าสิ่งแทรกแซงหรือโครงการนั้น ๆ ไม่ทำให้ได้ผลตอบแทนที่มีความสำคัญอื่นใดเลยก็จะทำให้ยกเลิกการลงทุนดำเนินการอีกต่อไป การประเมินโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทักษะ ค่านิยม ทักษะคิดและผลลัพธ์ที่เป็นประสิทธิผลของโครงการแสดงดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กรอบการประเมินคุณภาพระดับโรงเรียนตามรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) (Stufflebeam, 2003)

นอกจากนี้ Sancer, Baturay & Fadde (2013) ได้ประยุกต์ใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ในการประเมินไม่เพียงแต่ประเมินผลผลิตในตอนสิ้นสุดโครงการเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการประเมินจุดต่างๆ ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น การนำไปใช้และการออกแบบโปรแกรมการศึกษา ซึ่งผลลัพธ์ที่คาดหวังจะถูกรวมกับวัตถุประสงค์ ทำให้มีการประเมินโดยสังเกตจุดอ่อนและการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้น

สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) ของ Stufflebeam นั้นประกอบด้วย การประเมินบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ทำให้ทราบคำตอบเกี่ยวกับโครงการรอบด้าน เพื่อให้ผู้บริหารนำมาพิจารณาตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดในการปรับปรุง พัฒนาหรือยุบโครงการ ในการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ ครั้งนี้ผู้ประเมินจึงนำรูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) มาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติการประเมิน เพื่อนำสารสนเทศ ที่ได้มาพัฒนาโครงการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อไป

3.4 ขั้นตอนการประเมินและการเขียนรายงานโครงการ

ในการประเมินโครงการแต่ละครั้ง ผู้ประเมินจำเป็นจะต้องมองเห็นภาพรวมของกระบวนการหรือขั้นตอนในการประเมินและเมื่อการประเมินเสร็จสิ้นลงแล้วต้องมีการจัดทำรายงานการประเมินนำเสนอต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.4.1 ขั้นตอนของการประเมินโครงการ

วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2556) ได้อธิบายรายละเอียดของขั้นตอนการประเมินไว้ดังนี้

1) การวิเคราะห์โครงการที่จะประเมิน เป็นการศึกษารายละเอียดและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ของโครงการที่จะประเมิน เพื่อให้ผู้ประเมินเกิดความรู้และความเข้าใจโครงการอย่างลึกซึ้ง ตั้งแต่หลักการและเหตุผลของโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ เก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล จนถึงผลของโครงการ เป็นขั้นตอนการประเมินที่สำคัญอย่างยิ่งของขั้นตอนแรกในการประเมินโครงการ

2) การศึกษารูปแบบของการประเมิน (Model) ผู้ประเมินจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของการประเมินแบบต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง รูปแบบของการประเมินแต่ละแบบจะได้มาจากแนวคิดที่แตกต่างกันไปตามแนวคิดของผู้พัฒนารูปแบบแต่ละท่าน การศึกษารูปแบบของการประเมินหลาย ๆ รูปแบบ จะทำให้ผู้ประเมินได้เห็นทางเลือกที่หลากหลายที่จะนำไปสู่การเลือกใช้รูปแบบที่สอดคล้องกับโครงการ

3) การกำหนดประเด็นของการประเมิน ผู้ประเมินจำเป็นต้องกำหนดประเด็นการประเมินอย่างเหมาะสม เพื่อจะนำไปสู่การกำหนดรายละเอียดของขั้นตอนต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ตามประเด็นที่กำหนด โดยผู้ประเมินสามารถกำหนดประเด็นของการประเมินได้จากการวิเคราะห์โครงการที่จะเหมาะสมที่สุดกับโครงการที่จะประเมิน ทั้งนี้ผู้ประเมินจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมิน อาจจะเป็นผู้ให้ทุน ผู้บริหาร ผู้มีอำนาจตัดสินใจ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ ฯลฯ เพื่อให้ผลจากการประเมินเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กรต่างๆ อย่างแท้จริง

4) การพัฒนาตัวชี้วัดและกำหนดเกณฑ์ ในการประเมินใดๆ สิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือในผลการประเมินย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของตัวชี้วัด (Indicator) และเกณฑ์ (Criteria) ดังนั้น ขั้นตอนสำคัญของการประเมินอีกขั้นตอนหนึ่งก็คือ การพัฒนาตัวชี้วัดและการกำหนดเกณฑ์ที่เหมาะสม ตัวชี้วัดแต่ละตัวจะได้มาจากประเด็นการประเมินที่กำหนดไว้ ผู้ประเมินต้องพยายามค้นหาตัวชี้วัดที่สามารถแสดงประสิทธิภาพของแต่ละประเด็นได้ชัดเจนที่สุด สามารถสังเกตหรือวัดได้เมื่อได้ตัวชี้วัดที่เหมาะสมแล้ว ผู้ประเมินจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์ที่เหมาะสมให้กับตัวชี้วัดแต่ละตัว เพื่อเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าผลการดำเนินงานของโครงการประสบความสำเร็จเป็นไปตามเกณฑ์มากน้อยเพียงใด

5) การออกแบบการประเมิน หลังจากที่คุณประเมินกำหนดประเด็นการประเมินพัฒนาตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่เหมาะสมได้แล้ว ผู้ประเมินสามารถเริ่มออกแบบการประเมินได้ โดยการผสมผสานความคิดทั้งหมดให้เป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมกับโครงการที่จะประเมิน การกำหนดวิธีการประเมิน การสุ่มตัวอย่าง ตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่จะใช้แหล่งข้อมูลที่ต้องการ เครื่องมือที่ใช้ และการวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบการประเมินจึงเสมือนแนวทางการประเมินที่ได้เตรียมไว้สำหรับการประเมินโครงการทั้งหมด

6) สร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้ประเมินจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องกระบวนการสร้างและพัฒนาเครื่องมือการประเมินที่มีคุณภาพ เพราะผลการประเมินจะน่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสำคัญ

7) การเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากที่ผู้ประเมินได้ออกแบบการประเมินและสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีคุณภาพไว้แล้ว ผู้ประเมินต้องลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ต้องการ โดยจะใช้วิธีการหลายๆ อย่างตามความเหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน และลักษณะของข้อมูลที่ต้องการเป็นสำคัญ

8) การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้ประเมินเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการได้แล้ว ก็จะทำให้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยต้องเลือกใช้วิธีการทางสถิติที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน

9) การตัดสินใจ สรุป และอภิปรายผลการประเมิน หลังจากได้ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติผู้ประเมินจำเป็นต้องตัดสินใจผลว่า โครงการมีคุณภาพมากน้อยเพียงใด อาจจะพิจารณารวมไปถึงผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยผู้ประเมินจะต้องสรุปผลการประเมินให้เห็นภาพรวมทั้งหมด และเกิดแนวความคิดที่สร้างสรรค์ ผู้ประเมินจำเป็นต้องทำการอภิปรายผลเพื่อจะได้ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบถึงเหตุผลต่างๆ ที่ทำให้ผลการประเมินเป็นไปในลักษณะนั้น ๆ

10) การเขียนรายงานการประเมิน เมื่อการประเมินได้เสร็จสิ้น ผู้ประเมินต้องเขียนรายงานการประเมิน โดยเป็นการนำเสนอการดำเนินงานการประเมินโครงการในทุกขั้นตอน เพื่อให้ผู้อื่นได้รับทราบ และเข้าใจกระบวนการ และผลของการประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีขั้นตอนที่เป็นการวิจัยเชิงประเมินได้ โดยการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ขององค์กร เป็นกระบวนการศึกษาแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับโครงการอย่างเป็นระบบและควรปฏิบัติตามประเมินอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อนำมาจัดทำเป็นสารสนเทศหรือการตัดสินใจ อันจะนำไปสู่การพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ในการบริหารจัดการโครงการว่าจะคงอยู่หรือล้มเลิกโครงการ

3.4.2 การเขียนรายงานการประเมินโครงการ

การเขียนรายงานผลการประเมินโครงการ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประเมินโครงการ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก จุดประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการเขียนรายงานผลการประเมินก็เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ตามความเป็นจริงในทางปฏิบัติ ตรงตามปรัชญาของการประเมินเป็นกลไกซึ่งมุ่งให้เกิดการพัฒนา

สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ (2559) ได้ให้ความสำคัญกับรายงานการประเมินโครงการว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการประเมิน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อผู้เกี่ยวข้องหรือผู้สนใจงานประเมินโครงการในหลายลักษณะ ดังนี้

1) รายงานการประเมินเป็นเอกสารหลักฐานที่แสดงถึงสารสนเทศเกี่ยวกับการดำเนินงานและผลการดำเนินงานตามแผนงานและโครงการซึ่งสะท้อนให้เห็นประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารองค์กรหรือหน่วยงานนั้น ว่าสามารถดำเนินงานได้บรรลุผลตามนโยบาย เป้าหมายของแผนงานและโครงการ ได้อย่าง คุ่มค่า เหมาะสมกับระยะเวลาหรืองบประมาณที่กำหนดหรือไม่

2) รายงานการประเมินเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ประเมินกับผู้ใช้ผลการประเมินซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ ผู้สนใจทั่วไป ทำให้ผู้ใช้ผลการประเมินได้ทราบแนวคิดของผู้ประเมิน ความเป็นมาและความสำคัญของการประเมิน วิธีดำเนินงาน ผลการดำเนินงานตามโครงการประสพ ผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีจุดเด่น จุดด้อยในด้านใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง ซึ่งจะเป็นโยบายขึ้นต่อการตัดสินใจ ปรับปรุงหรือพัฒนาโครงการต่อไป

3) รายงานการประเมินเป็นหลักฐานที่มีการบันทึกผลการประเมินไว้เป็นหลักฐานให้แก่ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบ ผู้สนใจได้ใช้ประโยชน์ หรืออ้างอิง ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการประเมินแผนงาน โครงการในลักษณะที่ใกล้เคียงกันได้

4) รายงานการประเมินเป็นสื่อกลางสร้างความเข้าใจที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ประเมิน ผู้บริหารงานประเมิน ผู้สนใจทางการประเมิน ตลอดจนนักประเมินรุ่นใหม่ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ติดต่อซึ่งกันและกันได้

บุญมี พันธุ์ไทย (2554) กล่าวว่า การประเมินโครงการตามเค้าโครงที่เขียนไว้ นั้นผู้ประเมินจะต้องเขียนรายงานเสนอให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการได้นำผลไปตัดสินใจตามความรับผิดชอบของแต่ละคน การเขียนรายงานการประเมินนิยมเขียนตามรูปแบบของรายงานการวิจัย 2 ส่วน คือ ส่วนหน้าและส่วนเนื้อหา ซึ่งในส่วนนี้จะมีเนื้อหา 5 บท คือ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ บทที่ 3 วิธีการประเมินโครงการ บทที่ 4 ผลการประเมินโครงการ และบทที่ 5 สรุปผลการประเมิน อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ รายละเอียดดังนี้

1) ส่วนหน้า ประกอบด้วย ปกนอก มีชื่อเรื่อง ผู้เขียน และที่ทำงาน ปกใน มีชื่อเรื่อง ผู้เขียน และที่ทำงาน บทคัดย่อ อาจมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กิตติกรรมประกาศ(ถ้ามี) เป็นการกล่าวคำขอบคุณบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือในการประเมินโครงการ จนประสบความสำเร็จ สารบัญ มีชื่อบทและหัวข้อในบท สารบัญตาราง(ถ้ามี) สารบัญภาพ(ถ้ามี)

2) ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย 5 บท คือ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ บทที่ 3 วิธีการประเมินโครงการ บทที่ 4 ผลการประเมินโครงการ บทที่ 5 สรุปผลการประเมิน อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

3) ส่วนท้าย ประกอบด้วย ภาคผนวก บรรณานุกรม ประวัติผู้ประเมิน

กล่าวโดยสรุป คือ การเขียนรายงานการประเมินเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประเมินโครงการซึ่งมีความสำคัญมาก เพื่อสื่อสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจของผู้บริหารและผู้มีอำนาจ

เกี่ยวกับโครงการ การเขียนรายงานการประเมิน ผู้ประเมินควรเขียนทั้งรายงานเชิงเทคนิคและรายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร รายงานสรุปสำหรับผู้บริหารควรสั้น กระชับรัด ใจเทคนิคการนำเสนอที่ดึงดูด ความสนใจ เนื้อหาควรครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการประเมินและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญมากในการประเมินโครงการซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลสะท้อนด้านการรับรู้ และความรู้สึกต่อผลของงานที่บรรลุเป้าหมายที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นผลจากการได้รับการตอบสนองต่อแรงจูงใจหรือความต้องการของแต่ละบุคคลในแนวทางที่เขาประสงค์ผู้ประเมินได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาที่ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจ ดังนี้

สุรางค์ โค้วตระกูล (2553) กล่าวว่า ความพึงพอใจ (Satisfaction) หมายถึง ภาวะของอารมณ์ ความรู้สึกร่วมของบุคคลที่มีต่อการเรียนรู้ประสบการณ์ที่เกิดจากแรงจูงใจซึ่งเป็นพลังภายในของแต่ละบุคคล อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายที่คาดหวังและความต้องการด้านจิตใจ นำไปสู่การค้นหาสิ่งที่ต้องการมาตอบสนอง เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการ แล้วจะเกิดความรู้สึกมีความสุข กระตือรือร้น มุ่งมั่น เกิดขวัญกำลังใจ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการกระทำกิจกรรมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้นสำเร็จตามที่กำหนดไว้ ส่วนพัฒนา พรหมณี ยุพิน พิทยาวัฒน์ชัย และจีระศักดิ์ ทัพพา (2563) ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ คือ สิ่งที่เกิดจากแรงจูงใจซึ่งเป็นพฤติกรรมภายในที่ผลักดันให้เกิด ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ยินดี ไม่ยินดี เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการ และความคาดหวัง ที่เกิดจากการประเมินค่า อันเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์จากการกระทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการตามเป้าหมายของแต่ละบุคคล

Newstrom (2007) เสนอว่า ความพึงพอใจในงานเป็นทัศนคติทั่วไปซึ่งเป็นผลมาจากทัศนคติที่เฉพาะเจาะจง 3 ด้าน คือ ปัจจัยด้านงาน ลักษณะส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่ม เมื่อผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงาน บุคคลเหล่านั้นจะมีแรงผลักดันและความต้องการบางอย่างที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน สิ่งเหล่านี้จะปรากฏชัดเจนในทันที ซึ่งจะแตกต่างกันอย่างมากในแต่ละบุคคล การทำความเข้าใจว่าความต้องการ ความสนใจ ทำให้เกิดความพยายามในการดำเนินการที่มีประสิทธิผลนำมาซึ่งความพึงพอใจเหมือนเป็นรางวัลสำหรับผู้ลงมือปฏิบัติเอง

Sattar, Khan, Nawaz (2010) ให้ความหมายความพึงพอใจ คือ ระดับที่บุคคลรู้สึกในทางบวกหรือทางลบเกี่ยวกับงานของตน เป็นทัศนคติหรือการตอบสนองทางอารมณ์ต่องานอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดจนสภาพทางกายภาพและสังคมของที่ทำงาน เช่น ความสำเร็จความรับผิดชอบ การรับรู้ เป็นตัวกระตุ้นซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ในการร่วมกิจกรรมในเชิงบวกและความพึงพอใจสูงต่อการทำงาน

ความพึงพอใจมีความสำคัญต่อการดำเนินการกิจกรรมหรือการปฏิบัติงานต่าง ๆ ดังนี้ (พัฒนา พรหมณี, ยุพิน พิทยาวัฒนชัย และจีระศักดิ์ ทัทพา, 2563)

1) ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ในการปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ หากมีความพึงพอใจ จะส่งผลต่อความตั้งใจในการปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมส่งผลให้เกิดผลงานที่ดี

2) เกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความเชื่อมั่นและความมุ่งมั่นในการทำงาน ความพึงพอใจ ทำให้เกิดความสุขจากการปฏิบัติงาน ต้องการให้งานมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ช่วยทำให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

3) เป็นสิ่งกำหนดลักษณะการดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานที่ดีมีคุณภาพ ตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการ ที่เหมาะสม เกิดความประทับใจ

4) ช่วยพัฒนาคุณภาพของงาน หากมีความพึงพอใจจะเกิดความเต็มใจทุ่มเทสร้างสรรค์ และส่งเสริมมาตรฐานของงานที่สูงขึ้น

กล่าวโดยสรุป ความพึงพอใจ มีความสำคัญ ต่อบุคคลต่องานและหน่วยงาน ทำให้เป็นสุข เกิดแรงจูงใจและกำลังใจที่ดี มีความเชื่อมั่น ในการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เกิดความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน ทำให้ระบบงานดำเนินไปด้วยความราบรื่นเรียบร้อย และหน่วยงานมีบรรยากาศและภาพลักษณ์ที่ดี นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดความรัก ความสามัคคี มีพลังผลักดันให้หน่วยงาน เจริญก้าวหน้า ที่สำคัญที่สุด ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจในระดับสูงสุดต่อการทำหน้าที่ของหน่วยงาน

Luthans (2005) ได้ศึกษาความต้องการของมนุษย์ว่า ความต้องการจะมีระดับที่สูงขึ้น และถูกกระตุ้นโดยทำให้เกิดพึงพอใจสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของ Abraham Maslow ที่ศึกษาไว้ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1943 คือ ทฤษฎีแรงจูงใจและความพึงพอใจที่กล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายมากที่สุดซึ่ง Abraham Maslow ใช้ประโยชน์จากจิตวิทยาความเห็นอกเห็นใจและประสบการณ์ทางคลินิกเป็นหลัก Maslow ตั้งสมมติฐานว่าความต้องการสร้างแรงบันดาลใจของแต่ละบุคคลได้สามารถจัดเรียงตามลำดับขั้นได้ เมื่อพอใจในระดับที่กำหนดแล้วจะไม่ช่วยกระตุ้นอีกต่อไป ดังนั้น ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นจะกระตุ้นและทำให้แต่ละคนพึงพอใจได้ ตามลำดับ 5 ขั้น ดังนี้

1) ความต้องการทางกายภาพ (Physical Needs) คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย

2) ความต้องการด้านความปลอดภัย (Safety and Security Needs) คือ ความต้องการด้านความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งการเงิน ความปลอดภัย สุขภาพ

3) ความต้องการทางสังคม (Love/Sense of Belongings) คือ ความต้องการด้านความรัก หรือการเป็นเจ้าของ โอกาสในการพัฒนาความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลอื่น ความเชื่อใจ เช่น เพื่อน คนรัก ครอบครัว

4) ความต้องการความภาคภูมิใจหรือความสำเร็จ (Esteem Needs) คือ ความต้องการด้านความเคารพ ศักดิ์ศรีที่ได้รับจากผู้อื่น เช่น ชื่อเสียง ศักดิ์ศรี ความภาคภูมิใจ

5) การบรรลุความหมาย หรือความสมบูรณ์ของชีวิต (Self-Actualization) คือ โอกาสในการเติมเต็มตนเองและความสำเร็จผ่านการเติบโตส่วนบุคคล เช่น มีความเป็นเลิศด้านใดด้านหนึ่ง ทำตามเป้าหมายในอุดมคติ บรรลุความหมายในชีวิต

การสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นในบุคคล มีดังนี้ (Apak and Gümü, 2015)

1) จัดหาหรือให้บริการเพื่อตอบสนอง ความต้องการทางด้านร่างกายด้วยสิ่งที่มีคุณภาพตามความต้องการของบุคคล

2) อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งที่คุณต้องการอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันตามความสามารถ และมีการอำนวยความสะดวก ตามความเหมาะสม

3) ในการส่งเสริมให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ควรจัดแนวปฏิบัติที่เหมาะสม และ ทำตามความสามารถของแต่ละบุคคล

4) เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วม ในสังคมหรือในการวางแผนการดำเนินงาน ซึ่งเป็น แรงจูงใจในการทำงานประการหนึ่งที่น่าไปสู่ การเกิดความพึงพอใจ

5) ให้การยกย่องชมเชยด้วยความจริงใจ

6) มอบความไว้วางใจให้รับผิดชอบมากขึ้น ให้อำนาจเพิ่มขึ้น เลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น

7) ให้ความมั่นคงและความปลอดภัย

8) ให้ความเป็นอิสระในการทำงาน

9) เปิดโอกาสให้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่ การงาน ได้มีโอกาสเข้าร่วมฝึกอบรม ศึกษา ดูงาน การหมุนเวียนงานและการสร้างประสบการณ์จากการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ

10) ให้เงินรางวัลหรือรางวัลตามลักษณะงาน

11) ให้โอกาสในการแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศในการปฏิบัติงานอันเป็นแรงกระตุ้นให้แสวงหา แนวคิดใหม่ๆ สำหรับนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน

กล่าวโดยสรุปความพึงพอใจ ได้รับอิทธิพลทั้งจากความต้องการในระดับต่าง ๆ ของแต่ละคนที่ตามแง่มุมต่าง ๆ ในชีวิตของแต่ละคน ดังนั้นการรับรู้ความต้องการที่แท้จริงของตนเองและเป็นความต้องการที่เป็นรูปธรรมสามารถลงมือทำได้จริงจะนำไปสู่ความพยายามในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในตนเองและกิจกรรมที่ทำ

การวัดความพึงพอใจ

Saleem (2015) ได้เสนอวิธีวัดความพึงพอใจได้หลายวิธี ดังนี้

1) การใช้แบบสอบถามซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้มากอย่างแพร่หลายวิธีหนึ่ง

2) การสัมภาษณ์ ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและความชำนาญ

3) การสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรมทั้ง ก่อนการปฏิบัติกิจกรรม ขณะปฏิบัติกิจกรรม และหลังการปฏิบัติกิจกรรม

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมควบคุมโรค (2559) ได้กล่าวถึงวิธีการวัดความพึงพอใจ โดยการวัดความพึงพอใจและไม่พอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม สามารถทำได้หลายวิธี ส่วนราชการจึงควรมีแนวทางที่ชัดเจนดังต่อไปนี้

- 1) กำหนดวิธีการวัดผลและเกณฑ์ประเมินความพึงพอใจ ความไม่พึงพอใจ
- 2) เลือกรูปวิธีการสำรวจและเก็บข้อมูล
- 3) การกำหนดความต้องการผลลัพธ์
- 4) กำหนดตัวชี้วัดที่แสดงสมรรถนะหลักของสิ่งที่ต้องการวัด

ข้อควรคำนึงถึงในการตั้งคำถาม เพื่อหาผลสำรวจความพึงพอใจ และไม่พึงพอใจของผู้รับบริการของหน่วยงาน พิจารณาจากประเด็น 4 ด้าน ดังนี้

- (1) ด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการให้บริการ
- (2) ด้านเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่ให้บริการ
- (3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
- (4) ด้านคุณภาพของการให้บริการ

ในแต่ละประเด็น ควรมีคำถามที่เกี่ยวข้องกับบริบทของงานบริการ อย่างน้อย 3 ข้อ เพื่อให้องค์ประกอบในแต่ละด้านมีความชัดเจน

การคิดเกณฑ์การประเมินตามหลักการทางวิชาการความถูกต้องทางสถิติ และเพื่อให้การคิดคะแนนไปในทางเดียวกัน โดยผ่าน มติที่ประชุมของหน่วยงานที่กำหนดให้มีการประเมินความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ และผ่านการเห็นชอบของผู้บริหาร ให้ประกาศใช้เกณฑ์ในการประเมิน 5 ระดับ (Likert Scale) ได้แก่ 5 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

- 4 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก
- 3 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ น้อย
- 1 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ เชิงปริมาณ (Quantitative) และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์เชิงบรรยาย(Descriptive statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา(Content analysis) และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบจากข้อมูลหลายๆ แหล่งที่ได้จาก การเก็บรวบรวม

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ (2555) ได้กล่าวถึงการวัดความพึงพอใจไว้ 2 รูปแบบคือ

1) การวัดความพึงพอใจอย่างรวม เป็นการวัดทัศนคติโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าเป็นเครื่องมือวัด เป็นการถามตรงๆ อย่างเปิดเผย วิธีการวัดแบบนี้เป็นที่นิยมมากกว่าการวัดความพึงพอใจในด้านใดด้านหนึ่งแต่หากวัดความพึงพอใจหลายๆด้าน และนำผลมารวมกันก็จะวัดความพึงพอใจได้เหมือนกัน

2) การวัดความพึงพอใจในด้านใดด้านหนึ่งของงาน โดยตอบว่า ใช่ หรือ ไม่ใช่ หากตอบว่า ไม่ใช่ ก็ไม่ได้คะแนน หากตอบว่า ใช่ กับคำบอกลักษณะงานซึ่งแสดงความไม่พึงพอใจก็จะไม่ได้คะแนนเช่นกัน การตอบในแบบสำรวจนี้ แม้การตอบจะมีลักษณะของการอธิบายงานของเขาในขณะเดียวกันก็เป็นการประเมินผลงานของเขาด้วย โดยที่พบว่าคะแนนจากแบบสำรวจจะมีความสอดคล้องกับผลการวัดเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ อาทิ การขาดงาน การเข้าออกงาน หรือผลการสังเกตของนักบริหารหรือผู้จัดการในบางกรณี เป็นต้น

Coelho and Dell' Aglio, (2019) ได้เสนอประเด็นในการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความสำคัญของโรงเรียน ชุมชนรอบข้างโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับโรงเรียน การรับรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับประสบการณ์ในโรงเรียนไม่ได้เกิดขึ้นจากเหตุการณ์และความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับตัวโรงเรียนเท่านั้น ประสบการณ์ชีวิตอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เพื่อน การพักผ่อน สุขภาพกายและสุขภาพจิตอาจส่งผลต่อระดับความพึงพอใจของนักเรียน ปัจจัยสำคัญบางประการที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจในโรงเรียน ได้แก่ อายุและผลการเรียน ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การสนับสนุนจากครูและเพื่อนฝูง การรับรู้ความสามารถของตนเองโดยทั่วไปและทางวิชาการ และบรรยากาศของโรงเรียน

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาการวัดความพึงพอใจนั้นเป็นการบอกถึงความชอบของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งสามารถวัดได้หลายวิธี การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถามความคิดเห็น การใช้แบบสำรวจความรู้สึก ซึ่งในการประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุขโรงเรียนเมืองเลย ในครั้งนี้ผู้ประเมินเลือกใช้การวัดความพึงพอใจโดยใช้แบบสอบถามเพื่อให้สะดวกกับผู้ตอบแบบสอบถามที่สามารถแสดงความคิดเห็นได้

5. บริบทของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์

โรงเรียนเศรษฐเสถียร เป็นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งอยู่ เลขที่ 137 ถนนพระรามที่ 5 เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ให้บริการจัดการ

ศึกษาแก่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบบอยู่ประจำเฉพาะนักเรียนหญิงและไป-กลับทั้งชายและหญิง ในปีการศึกษา 2562 มีนักเรียนระดับอนุบาล จำนวน 15 คน ระดับประถมศึกษา จำนวน 60 คน และระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 93 คน รวมทั้งหมด 168 คน จัดการศึกษาโดยใช้หลักสูตรระดับปฐมวัยและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการจำเป็นของผู้เรียนซึ่งนักเรียนโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ ร้อยละ 90 สูญเสียการได้ยินมากจนไม่สามารถเข้าใจการพูดผ่านทาง การได้ยินไม่ว่าจะใส่หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟัง โดยเมื่อตรวจวัดการได้ยิน จะมีการสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบลขึ้นไป ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ หูหนวก จึงมีการสื่อสารกันโดยใช้ภาษามือไทยเป็นหลัก

ปัจจุบันโรงเรียนมีนโยบายบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนพื้นฐาน โดยร่วมมือกับทุกภาคส่วน เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของนักเรียน ส่งเสริมอัจฉริยภาพนักเรียนรายบุคคลตามความถนัดและความสนใจ วิสัยทัศน์ของโรงเรียนคือ โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นผู้นำในด้านการพัฒนาวิชาการและวิชาชีพให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล นักเรียนมีวินัยและคุณธรรมบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย มีทักษะในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี บริหารจัดการตนเองให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มีพันธกิจ คือ พัฒนาให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยการมีส่วนร่วมจากชุมชนและสังคม พัฒนาผู้เรียนให้มีวินัยและคุณธรรมบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถบริหารจัดการตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จัดการศึกษาโดยใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ มีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) ร่วมกับการสื่อสารระบบรวม (Total communication) ซึ่งเป็นวิธีจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่ใช้ประโยชน์จากรูปแบบการสื่อสารหลายรูปแบบ เช่น การมองเห็น การฟัง การพูด การอ่านริมฝีปาก การใช้ท่าทางตามธรรมชาติ การวาดภาพ การสะกดนิ้วมือ การใช้ภาษามือแบบต่างๆ ตลอดจนการอ่านและการเขียนทั่วไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและความสามารถเฉพาะของนักเรียนเป็นรายบุคคล วัดและประเมินผลการเรียนการสอนเป็นรายบุคคลตามเป้าหมายในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และโรงเรียนมีโครงการส่งเสริมทักษะด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่สนใจเพื่อเป็นพื้นฐานในการสื่อสารกับคนทั่วไปและต่อยอดเป็นพื้นฐานทางอาชีพ ผลงานทางศิลปะของนักเรียนได้รับความสนใจ จากบุคคลทั่วไปในการนำไปประดับบ้านหรือต่อยอดเป็นโปสการ์ด ปฏิทิน พิมพ์เป็นผ้าคลุมไหล่ เป็นต้น(โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์, 2561)

6. สาระสำคัญของโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์

โครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องสำหรับการประเมินโครงการ ดังนี้

หลักการและเหตุผลของโครงการ

กระทรวงศึกษาธิการตระหนักถึงความสำคัญยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ตลอดช่วงชีวิต การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ กำหนดนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” ที่มีจุดมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำความรู้ในเชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติและได้รับประสบการณ์จริง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ โดยสถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้กับผู้เรียนอย่างหลากหลาย เพื่อเพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม ความมีน้ำใจต่อกัน ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ประสบการณ์เป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ตรง และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะช่วยให้เกิดความรู้ใหม่ และบทบาทของครูผู้สอนที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการแสวงหาความรู้และสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ดีจากการมองเห็นชัดเจน การสูญเสียการได้ยินทำให้มีความถนัดทางศิลปะ โดยทำเป็นกิจกรรมยามว่างและสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพได้ซึ่งโรงเรียนควรสนับสนุนทรัพยากร เพิ่มเวลาเรียนและให้โอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้โอกาสลงมือสร้างชิ้นงานของตนเองและที่สำคัญควรให้โอกาสนักเรียนได้สะท้อนผลงานของตนเองได้ สื่อสารผ่านงานศิลปะหรือการวาดรูป เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ในชั้นเรียนและเป็นเครื่องมือพัฒนาการทำงานเป็นทีม ดังนั้นสถานศึกษาหรือผู้ปกครองควรสนับสนุนให้นักเรียนลงมือปฏิบัติงานศิลปะในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ การสร้างชิ้นงานให้สำเร็จและมีความสุขในผลงานของตนเอง จากการสำรวจข้อมูลสารสนเทศ ในปีการศึกษา 2561 ของโรงเรียน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศิลปะ แต่ขาดความเชื่อมั่นในการแสดงออกด้านความคิดสร้างสรรค์ ขาดการฝึกฝนความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างถูกต้องตามกระบวนการของศิลปะ ผลงานศิลปะ จึงไม่สามารถสื่อความหมายได้ตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งผลงานยังขาดองค์ประกอบและความสมบูรณ์ทางศิลปะ นักเรียนบางคนมีความสามารถและพรสวรรค์แต่โรงเรียนไม่มีกิจกรรมพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะที่ชัดเจน ครูผู้สอนศิลปะมีไม่เพียงพอ ส่งผลให้จำนวนนักเรียนที่มีความเป็นเลิศทางด้านศิลปะมีจำนวนจำกัด ด้วยปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนจึงได้

ทำโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียน คือ ลงมือทำและเรียนรู้ได้ดีจากสื่อที่มองเห็นได้

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านศิลปะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์
2. เพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมศิลปะ ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์

เป้าหมายของโครงการ

ด้านปริมาณ

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ จำนวน 36 คน

ด้านคุณภาพ

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ มีศักยภาพด้านศิลปะและมีเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมด้านศิลปะ

ระยะเวลาดำเนินงาน ปีการศึกษา 2562 (เมษายน 2562 – เมษายน 2563)

สถานที่ดำเนินงาน โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินงานโครงการ โดยย่อ มีดังนี้ (รายละเอียดปรากฏ ดังภาคผนวก ฉ)

1. ศึกษาศักยภาพด้านศิลปะของนักเรียน ประกอบด้วย ด้านการสื่อความหมาย ความคิดสร้างสรรค์ เทคนิควิธีการทางศิลปะ การจัดองค์ประกอบศิลป์หรือการจัดภาพและความประณีตและเรียบร้อย
2. วางแผนพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะแบบมีส่วนร่วม
3. นำแผนสู่การปฏิบัติ โดยแจ้งผู้ปกครอง รับสมัครนักเรียนร่วมโครงการ เตรียมสื่ออุปกรณ์ การจัดการเรียนรู้ศิลปะทุกวันเสาร์ เวลา 09.00 น.-11.00 น. ทักษะศึกษาเกี่ยวกับงานศิลปะและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ การนำเสนอผลงานศิลปะ การวิพากษ์วิจารณ์ ชื่นชมงานศิลปะอย่างอิสระของตนเองและคนอื่น
4. กำกับติดตามและประเมินผล
5. สรุปและรายงานผลการดำเนินงาน

การวัดประเมินผลโครงการฯ

ในการวัดและประเมินผล วัดจากความสามารถในสร้างสรรค์ชิ้นงานและเจตคติของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมศิลปะ ดังนี้

1) ประเมินความสามารถจากการผลงานที่นักเรียนสร้างขึ้นโดยประเมินทักษะกระบวนการด้านศิลปะ ประกอบด้วย เทคนิควิธีการทางศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อความหมาย มีความความประณีตและเรียบร้อย การจัดองค์ประกอบศิลป์หรือการจัดภาพ

2) ประเมินเจตคติของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมศิลปะ

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล คือ แบบประเมินความสามารถทางศิลปะและแบบวัดเจตคติที่มีต่อกิจกรรมศิลปะ

4) ตัวบ่งชี้ความสำเร็จของโครงการฯ มี 2 ตัวชี้วัด ดังนี้

4.1) นักเรียนมีทักษะกระบวนการด้านศิลปะ ประกอบด้วย เทคนิควิธีการทางศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อความหมาย มีความความประณีตและเรียบร้อย การจัดองค์ประกอบศิลป์หรือการจัดภาพ

4.2) นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมศิลปะ

5) วิธีการวัดประเมินผล ได้แก่ การประเมินผลงานศิลปะ และประเมินเจตคติ

6) เครื่องมือการวัดประเมินผล ได้แก่ แบบประเมินความสามารถทางศิลปะและแบบวัดเจตคติต่อกิจกรรมศิลปะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ มีความรู้ ความเข้าใจในการสร้างผลงานศิลปะด้วยตนเอง

2. นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ มีทักษะกระบวนการด้านศิลปะ ประกอบด้วย เทคนิควิธีการทางศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อความหมาย มีความความประณีตและเรียบร้อย การจัดองค์ประกอบศิลป์หรือการจัดภาพ

3. นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ด้านศิลปะ มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในผลงานของตนเองที่สร้างขึ้น

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้

งานวิจัยภายในประเทศ

ชนิดา ปันณะสฤกษ์ (2554) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมความสามารถทางศิลปะโดยจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน พบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการสูงสุดในการจัดห้องเรียนศิลปะทางด้านกายภาพ ซึ่งประกอบด้วย ประเด็นลักษณะและขนาดของห้องเรียน คือ แสงสว่างในห้องเรียนมีเพียงพอ ($\bar{x} = 4.54$) ประเด็นการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนคือ ภายในห้องมีวัสดุอุปกรณ์สำหรับวิชาศิลปะศึกษา ($\bar{x} = 4.46$) ประเด็นสื่อการสอนคือ มีสื่อการสอนเหมาะสมกับเนื้อหา ($\bar{x} = 4.47$) ประเด็นการใช้และการดูแลห้องเรียนคือ จัดห้องเรียนโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เรียน ($\bar{x} = 4.66$) และทางด้านสังคม ซึ่งประกอบด้วย ประเด็นกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษา คือ ครูให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมโดยการวาดภาพระบายสี ($\bar{x} = 4.59$) ประเด็นรูปแบบวิธีการสอนคือ ครูสอนโดยการแสดงให้ดูเป็นขั้นตอนหรือแบบสาธิต ($\bar{x} = 4.40$) ประเด็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนคือ ครูชื่นชมและให้กำลังใจนักเรียนเมื่อนักเรียนทำผลงานสำเร็จ ($\bar{x} = 4.80$) ประเด็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนคือ ยอมให้นักเรียนเคลื่อนไหวหรือมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นเองได้ตามธรรมชาติ ($\bar{x} = 4.59$) ประเด็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับสิ่งแวดล้อมคือ นักเรียนใช้ เก็บรักษา ดูแลและทำความสะอาดอุปกรณ์ในการเรียนของตนเองและส่วนรวม ($\bar{x} = 4.60$)

สายพิน พันธ์เจริญ (2554) ได้รายงานการประเมินโครงการเพิ่มประสิทธิผลครูระดับก่อนประถมศึกษาโดยฝึกอบรมการสอนศิลปะสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน การประเมินโครงการใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) วัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการเพิ่มประสิทธิผลครูระดับก่อนประถมศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูระดับก่อนประถมศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมโครงการเพิ่มประสิทธิผลครูระดับก่อนประถมศึกษา ฝึกอบรมการสอนศิลปะสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 82 คน ผู้บริหารหน่วยงานที่เจ้าหน้าที่สังกัด จำนวน 1 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 1 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องโครงการ จำนวน 8 คน ผู้บริหารโรงเรียนสหวิทยาเขต จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านบริบท ภาพรวมมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด คือ 1.1) ความสอดคล้องของจุดประสงค์ของโครงการกับสภาพความต้องการของหน่วยงาน 1.2) หลักสูตรฝึกอบรมเน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ 1.3) หลักสูตรการเรียนการสอนให้ความสำคัญกับศิลปะสร้างสรรค์ 1.4) หลักสูตรฝึกอบรมเน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมมีศักยภาพในการ

ปฏิบัติงานตามหน้าที่ได้และ 1.5) ความสามารถในการสร้างสรรค์เป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ นอกนั้น มีระดับความคิดเห็นปานกลาง 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น ภาพรวมปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินโครงการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดตามความคิดเห็นของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินโครงการเหมาะสมในระดับมากทุกข้อ คือ 2.1) จำนวนวันในการจัดอบรมศิลปะสร้างสรรค์ 2.2) งบประมาณในการจัดอบรม 2.3) จำนวนครูเข้าอบรม 3) ด้านกระบวนการดำเนินโครงการ ภาพรวมครูผู้เข้ารับการอบรมมีความคิดเห็นของเกี่ยวกับระดับปฏิบัติในกระบวนการดำเนินโครงการอยู่ในระดับมาก คือ 3.1) วิทยากรมีความรู้ในเนื้อหาที่ใช้ในการอบรม 3.2) วิทยากรมีความสามารถในการบรรยายถ่ายทอด 3.3) ผู้เข้าอบรมสามารถลงทะเลียนและเข้าอบรมได้ตลอดโครงการ 4) ด้านผลผลิต โดยรวมภาพผลผลิตของโครงการมีความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด ผลผลิตของโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ คือ 4.1) ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนศิลปะสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน 4.2) ผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์จากการอบรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน 4.3) ผู้จัดอบรมสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบให้ทุกคนมีส่วนร่วม

ชนิศกานต์ ละครวงศ์ (2556) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 โดยใช้รูปแบบการประเมินซิปปี้ (CIPP Model) ประเมิน 4 ด้าน ประกอบด้วย การประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตและความพึงพอใจ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมี 2 ลักษณะ ได้แก่ แบบประเมินที่มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) และแบบประเมินความพึงพอใจ ผลการประเมิน มีดังนี้ 1) ผลการประเมินบริบท พบว่า โครงการมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและครูมีความต้องการจัดการเรียนการสอนรูปแบบคละชั้น 2) ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า พบว่าด้านงบประมาณและสื่อ เทคโนโลยี มีความเพียงพอต่อการบริหารจัดการ ด้านบุคลากรโรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหา ขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้นเรียน และด้านอาคารสถานที่ไม่เพียงพอและการจัดห้องเรียน ไม่เป็นไปตามเกณฑ์การจัดห้องเรียนในรูปแบบคละชั้น 3) ผลการประเมินกระบวนการ พบว่า โรงเรียนดำเนินงานตรงตามภารกิจของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาระบบการเรียนการสอนและการประกัน คุณภาพการศึกษา ด้านเสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน ด้านการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 4) ด้านการประเมินผลผลิตพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มสาระวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ปีการศึกษา 2552 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลการเรียนภาพรวมสูงกว่าปีการศึกษา 2551 ส่วนด้านความพึงพอใจในการจัดการเรียนการ

สอนแบบคละชั้นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่า นักเรียน ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน มีความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้นอยู่ในระดับมาก

สำนักวัฒนธรรม (2556) ได้ประเมินโครงการนิทรรศการศิลปกรรม Art Exhibition By Art Education 22 โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจ ที่มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในภาพรวมการจัดนิทรรศการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.20$) โดยหัวข้อที่มีคะแนนความพึงพอใจมากที่สุด คือ ควบคุมการจัดนิทรรศการ เช่นนี้ต่อไปอีกมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.54$) และหัวข้อที่มีระดับความพึงพอใจลำดับสุดท้ายคือ การประชาสัมพันธ์การจัดนิทรรศการครั้งนี้มีความทั่วถึงมีความพึงพอใจอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{x} = 3.68$) จากผลการประเมินพร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการจัดนิทรรศการในครั้งนี้ยังพบข้อบกพร่องที่ ควรนำมาปรับปรุงแก้ไขคือ ด้านการประชาสัมพันธ์การจัดนิทรรศการ และควรปรับปรุงการจัด นิทรรศการ ในครั้งต่อไปในหัวข้อที่มีผลการประเมินที่มีคะแนนน้อยให้ดียิ่งขึ้น

ณัฐกาญจน์ อนันทรวัน (2559) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือในห้องเรียนรวม (ACI Model) มี 8 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 5) การเตรียมสื่อและวัสดุอุปกรณ์ 6) การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม 7) บทบาทครู 8) บทบาทนักเรียน ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 6 ขั้นตอน คือ 1) วิเคราะห์ความสามารถทางศิลปะและจัดกลุ่ม 2) การรับรู้ทางศิลปะ และสร้างสรรค์งานศิลปะตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล 3) แบ่งปันประสบการณ์ทางศิลปะ 4) ร่วมมือสร้างสรรค์งานศิลปะ 5) ตรวจสอบพฤติกรรมความร่วมมือสร้างสรรค์งานศิลปะและให้ข้อมูลย้อนกลับ 6) แสดงผลงานและวิเคราะห์ผลการร่วมมือสร้างสรรค์งานศิลปะ พบว่า 1) นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ทางศิลปะก่อนเรียนและหลังเรียนระยะที่ 3 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยของผลงานศิลปะที่ทำร่วมกันเป็นกลุ่มสูงกว่าผลงานที่ทำเป็นรายบุคคล 3) นักเรียนมีคะแนนพัฒนาการด้านทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือก่อนเรียนและหลังเรียน ระยะที่ 2,3 และ 5 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) นักเรียนมีคะแนนพัฒนาการด้านทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างเรียนตั้งแต่ระยะที่ 2,3,4,5,6 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 ระยะที่ 3,4,5,6 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 2 ระยะที่ 5,6 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 3 และ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5) นักเรียนมีความรู้สึกรู้สึกมีความสุขสนุกที่ได้เรียนศิลปะ ภูมิใจที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน อยากให้ตัวเองและเพื่อนเลิกทำพฤติกรรมที่ไม่ดีและปรับปรุงการทำงานศิลปะให้ดีขึ้น จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ ควรจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยสามารถบูรณาการกิจกรรมภายในกลุ่มสาระศิลปะและข้ามกลุ่มสาระนำไปประยุกต์ใช้กับนักเรียนในชั้นเรียนที่สูงขึ้นไป

เอกอมร ภัทรกิจพงศ์ (2560) ได้การพัฒนาเกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ รายวิชา ศิลปศึกษานិพนธ์ ประเภทงานวิจิตรศิลป์ การวิจัยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็น

กรอบการประเมินผลงานสร้างสรรค์แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นประเด็นที่ใช้ในการประเมินและจัดทำร่างเกณฑ์การประเมิน ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์ ประกอบด้วย รายการประเมิน 3 ข้อ คือ ความสอดคล้องด้านรูปแบบ เนื้อหา และการแสดงออกของผลงาน 2) คุณค่าทางศิลปะ มีรายการประเมิน 2 ข้อ คือ ด้านองค์ประกอบศิลป์และด้านเทคนิควิธีการ และ 3) พัฒนาการของผลงานมีรายการประเมิน 1 ข้อ คือ การพัฒนาผลงานของนักศึกษา มีรายการประเมินรวมกัน 6 ข้อ รายการประเมินแต่ละข้อมีคะแนนเท่ากับ 10 คะแนน รวมเป็น 60 คะแนน เมื่อนำร่างเกณฑ์การประเมินไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ พบว่า รายการประเมิน มีความสอดคล้องกับประเด็นหรือจุดประสงค์ที่ต้องการวัด และมีเกณฑ์การพิจารณาผลงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับระดับคุณภาพ เมื่อทดลองใช้เกณฑ์การประเมินตรวจสอบผลงานของนักศึกษา 4 คน แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมิน(RAI) ได้ค่าเท่ากับ 0.87 และค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินจากสูตรหาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา(α -Coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.85 จากค่าได้แสดงว่าเกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ได้

ศิริรัตน์ นิลนาถ(2561) ได้ประเมินโครงการการบริหารโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น ของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิจิตร โดยใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ของโครงการการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิจิตร 2) เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้น(Input Evaluation) ของโครงการการบริหารโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น ของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิจิตร 3) เพื่อประเมินกระบวนการ(Process Evaluation) ของโครงการการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น ของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิจิตร 4) เพื่อประเมินผลผลิต(Product Evaluation) ของโครงการการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น ของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิจิตร ศึกษาจากประชากรทั้งหมด ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 4 คน ครู 101 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 34 คน รวม 139 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามการประเมินซึ่งถามใน 4 ด้าน มีค่าความเชื่อมั่น .92 สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านสภาพแวดล้อม (Context Evaluation: C) โดยภาพรวมพบว่ามีค่าความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation: I) โดยภาพรวมพบว่ามีค่าความเพียงพอ/เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านกระบวนการ (Process Evaluation: P) โดยภาพรวมพบว่ามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ผลผลิต(Product Evaluation: P) โดยภาพรวมพบว่ามีประสิทธิผลอยู่ในระดับมากที่สุด

อริยพร คุโรตะ (2561) ได้ศึกษาแนวทางการประเมินในศิลปศึกษา พบว่า เป็นการประเมิน การเรียนรู้ที่เน้นความสมดุลของเป้าหมาย การประเมิน 3 ประการ คือ ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะภายใน ที่สะท้อนพฤติกรรมนิสัยทางศิลปะไปสู่คุณภาพของผลงานศิลปะ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาความก้าวหน้าการเรียนรู้ทางศิลปะของผู้เรียนโดยอาศัยสื่อทางศิลปะ เช่น เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินใน ระหว่างดำเนินกระบวนการของการเรียนรู้หรือการ ประเมินแบบย่อยเป็นเรื่องสำคัญที่มักถูกมองข้ามและไม่ได้ให้ความสำคัญเท่ากับการประเมินผลงาน ศิลปะ ซึ่งการประเมินกระบวนการ จะเป็นการประเมินที่สามารถสะท้อนถึงคุณลักษณะเชิงคุณภาพ ด้านในของผู้เรียนได้ดี สามารถประเมินได้โดยครู นักเรียน และเพื่อนร่วมชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ความเข้าใจในปรัชญา เครื่องมือ วิธีการและเครื่องมือประเมินแบบย่อยในการประเมินศิลปศึกษา อีกทั้งความเข้าใจใน หลักการแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะที่ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน โดยอาศัย การประเมินจะช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้สอนศิลปะให้รู้ว่าการเปลี่ยนแปลง ใดๆบ้าง ในการที่จะพัฒนาผู้เรียนได้ต่อไป เพื่อช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้มากที่สุด

งานวิจัยต่างประเทศ

Seifter and Ted (2010) ได้สำรวจผลกระทบของทักษะทางศิลปะ กระบวนการสังสม ประสบการณ์ในการเรียนรู้และกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เข้มแข็งระหว่างการเรียนรู้ทางศิลปะ ส่งผลต่อทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนานวัตกรรมในนักเรียนมัธยมศึกษา และการเรียนรู้ทางศิลปะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงาน ละเอียดประณีตเพิ่มขึ้นในผู้ใหญ่ (ร้อยละ 13) การวิเคราะห์ปัญหา (ร้อยละ 50) และความสามารถ ในการคิดแก้ปัญหา (ร้อยละ 37) งานวิจัยหลายเรื่องแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบใหม่ที่ใช้ศิลปะเป็น ฐาน (Art Based Learning of STEM) ดังนี้ ช่วงความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรม มีความ แตกต่างร้อยละ 22 การวิเคราะห์ปัญหา มีความแตกต่างร้อยละ 121 และความสามารถในการคิด แก้ปัญหา มีความแตกต่างร้อยละ 43 ผลการวิจัยได้เสนอแนะให้โรงเรียนจัดการเรียนรู้บนพื้นฐาน ศิลปะ เพื่อคงความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการ "ฉีดวัคซีน" แก่นักเรียนให้พ้นจากการล่มสลายของความคิดสร้างสรรค์อันเกิดจากการจัดการเรียนรู้ แบบ STEM ตั้งแต่ที่ปราศจากศิลปะ

Obosu (2012) ได้ศึกษาคุณค่าของวิชาศิลปะระดับประถมศึกษาและการสอนโดยใช้ รูปภาพเป็นสื่อการเรียนรู้ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน พบว่า ครูและบุคลากร เห็นว่าเป็นความท้าทายทางวิชาการที่ต้องใช้การสอนภาพ ศิลปะเป็นเครื่องมือ การสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่ยอมรับได้ว่ามีประสิทธิภาพ การสร้างปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครู นักเรียนในการใช้ศิลปะเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับหน่วยความจำและช่วยในการ

พัฒนาองค์ความรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ภาพวาดของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเป็นการพัฒนาความสามารถในการคิดของพวกเขา โรงเรียนสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินใช้เทคนิคการสอนและการเรียนรู้วิธีเดียวกับที่ใช้กันในโรงเรียน วิธีการส่งเสริมการศึกษาที่มีคุณภาพควรบูรณาการการสอนในวิชาทัศนศิลป์เข้ากับทุกวิชา และให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินนำเสนอรูปภาพแสดงความเข้าใจในแต่ละเนื้อหาวิชา ซึ่งอาจเป็นภาพวาดหรืออักษรที่เรียงง่ายหรือนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น เครื่องฉายข้ามศีรษะ คอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ศิลปินด้านทัศนศิลป์ให้ข้อมูลว่าการนำคอมพิวเตอร์มาแทนการวาดภาพด้วยมือของครูช่วยได้ในระดับหนึ่งแต่ไม่ได้รายละเอียดเนื้อหาสาระที่จำเป็นตามวัตถุประสงค์การสอนของครู ดังนั้น ทักษะทัศนศิลป์จึงจำเป็นสำหรับครูที่สอนในโรงเรียนโสตศึกษา

Obosu et al (2013) ได้ศึกษารูปแบบการสอนทัศนศิลป์และการเรียนวิชาศิลปะศึกษาในโรงเรียนสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินประเทศกานา โดยการสังเกตการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการอภิปรายกลุ่มย่อยพบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ใน 5 โรงเรียนมีข้อค้นพบจากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน คือ นักเรียนที่มองเห็นภาพและลงมือปฏิบัติ (Visual and hand on learner) การสอนที่มีรูปภาพ แผนภูมิ ทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเข้าใจเนื้อหาสาระได้ดี การสอนทัศนศิลป์ในโรงเรียนสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเป็นสิ่งที่พัฒนาสุนทรีย์และการคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้นักเรียนไม่ได้รับการฝึกอย่างเพียงพอในลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการทางสายตาของนักเรียน ดังนั้นผู้บริหารควรตระหนักถึงวิธีการการสอนศิลปะศึกษาแก่นักเรียน รวมถึงรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการทางศิลปะของนักเรียนอย่างเพียงพอต่อสนใจและความต้องการของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

จากรายงานการวิจัยของNational Center on Time and Learning Advancing Arts Education (2013) พบว่า ในโรงเรียนทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา นักการศึกษาตระหนักถึงพลังของการสอนศิลปะที่สามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตของ นักเรียนและเยาวชนได้ การให้โอกาสนักเรียนลงมือทำศิลปะและมีประสบการณ์ร่วมกับเพื่อน ๆ ครูและศิลปินในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางศิลปะเพราะเป็นการเพิ่มทักษะและมุมมองที่สำคัญ เช่น ความสามารถในการแก้ปัญหา การแสดงความคิดเห็น การแสดงออกทางอารมณ์ทางบวก การคิดสร้างสรรค์และความพยายามในการทำงานให้สำเร็จด้วยตนเอง ในการสนับสนุนให้นักเรียนทำกิจกรรมศิลปะในโรงเรียนควรจัดในตารางเวลาวิชาชุมนุมที่บังคับให้นักเรียนเลือกเพื่อให้นักเรียนมีทักษะทางศิลปะใกล้เคียงกันและมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้หลักการทางศิลปะอย่างเข้มงวด การศึกษาครั้งนี้เป็นการขยายเวลาการเรียนรู้ไปสู่การรอบรู้และการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ นักเรียนด้วยโอกาส ผลการวิจัยนำเสนอ

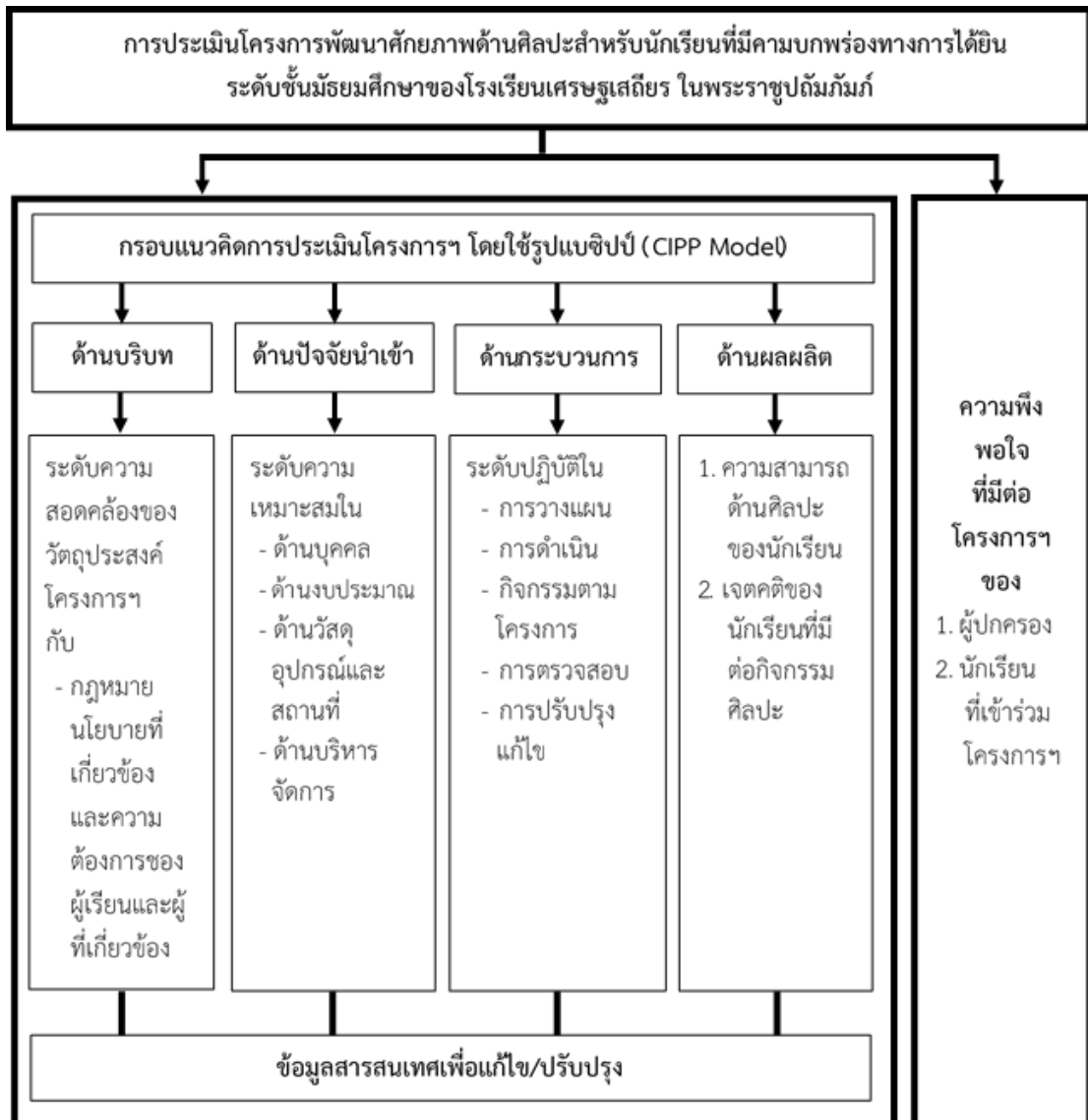
ภาพวาดของห้าโรงเรียนที่กำลังพัฒนาทักษะทางศิลปะนอกเวลาเรียน เพื่อสร้างรูปแบบการศึกษาที่มีชีวิตชีวาในโรงเรียน

Tsoumas (2016) ได้ศึกษาผลการสอนศิลปะนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินของประเทศกรีก พบว่า ประเทศกรีกให้ความสำคัญกับการสอนศิลปะแก่เยาวชน โดยจุดประสงค์หลักของการสอนศิลปะศึกษาสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน คือ สร้างประสบการณ์ให้นักเรียนคุ้นเคย ชื่นชมความงามของศิลปะและเพลิดเพลินกับการลงมือสร้างสรรค์งานศิลปะ ทั้งนี้ประเทศกรีกประสบปัญหาขาดแคลนครูสอนศิลปะที่ใช้ภาษามือสื่อสารกับนักเรียนเป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจทฤษฎีทางศิลปะที่ลุ่มลึก กระทรวงศึกษาธิการจึงสนับสนุนให้โรงเรียนจัดหาล่ามภาษามือในชั้นเรียนศิลปะ จัดกิจกรรมทัศนศึกษาโดยนำนักเรียนเยี่ยมชมนิทรรศการด้านศิลปะของชุมชนและเชิญศิลปินที่เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมาสอนศิลปะแก่นักเรียนในโรงเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ พบว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการ ซึ่งมีความสำคัญมากที่ช่วยให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการนั้นๆ ซึ่งการประเมินโครงการมีหลากหลายรูปแบบรวมทั้งการประเมินโดยใช้รูปแบบซีบีพี (CIPP Model) ตามแนวคิดของ Stufflebeam และจากการวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความสามารถผู้เรียนโดยใช้กิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้ผู้ประเมินตัดสินใจเลือกใช้ รูปแบบซีบีพี (CIPP Model) ตามแนวคิดของ Stufflebeam มาประยุกต์ใช้ในการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์

8. กรอบแนวคิดการประเมิน

การประเมินครั้งนี้เป็นการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซีบีพี (CIPP Model) ของ Stufflebeam และประเมินความพึงพอใจ โดยมีกรอบแนวคิดการประเมิน ดังแผนภาพที่ 6

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินของโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์